

Dengang og nu

– rundt om Kolind II –

»Dengang og nu«
– rundt om Kolind II –
© Kolind Boghandel v/ Finn Pedersen
og forfattere Bent Møller Pedersen
og Knud Jensen

Kort er gengivet med tilladelse fra
Kort og Matrikelstyrelsen (147)

Trykt i 300 eksemplarer
Udgivet i november 2007

Bogen er sat med Minion
Trykt på 115 g MultiDesign Natural
af Kolind Bogtrykkeri I/S

Midtdjurs Lokalarkiv
Torvet 5, 8581 Nimtofte
Åbent tirsdag kl. 14-17
E-mail: midtdjurslokalarkiv@mail.dk

ISBN 87-988659-4-3

Dengang og nu

– rundt om Kolind II –

Astrup – Skarresø – Mesballe – Tjerrild – Koed – Attrup

Sundby – Sivested – Kolindbro

Af Bent Møller Pedersen og Knud Jensen

Indhold

Forord	5	Tjerrild.....	46
Til læserne	6	Koed.....	51
Derfor er vores egn så smuk	7	Attrup	67
Forestil dig... ..	8	Sundby	76
Landsbyerne	9	Sivested	87
Vejnettet.....	10	Sundgårdene.....	95
Lad os komme på tur	11	Kolindbro	101
Astrup	11	Når man roder.....	111
Skarresø	17	Kilder	115
Mesballe.....	33	Bagord.....	116

Til eftertanke

»Det ærgrer mig, at jeg ikke har stillet spørgsmål til mine forældre eller andre i familien, men det synes at være menneskets lod, at forberedelsen til at stille de betydningsfulde personlige spørgsmål kræver så lang tid, at de, der skulle besvare spørgsmålene, ikke kan nås længere.«

Sagt af en besøgende, som på Lokalarkivet var i gang med at efterforske sin families historie.

Forord

En gang lokalhistorie – altid lokalhistorie

Når man først er begyndt at undersøge det lokale, stiger interessen, og man vil vide mere. Sådan er det også gået for os. Mens man er i gang med at sætte sig ind i et emne, kommer der nye ting frem, som også lige skal undersøges nærmere, og så »grener« det ud.

Fra læsere af de to bøger om Kolind har vi fået tilbagemeldinger, der siger det samme. Læserne undersøger tingene nærmere, og kommer her tre år efter den første bog udkom stadig med rettelser og nye oplysninger. Dejligt, synes vi. Mange læsere har spurgt, om der kom flere bøger. Det var egentlig ikke meningen, men da vi fik spørgsmålet: Hvad med de mindre byer uden om Kolind? Skal deres historie ikke fortælles?

Ja, så vi gik i gang, for det bør den selvfølgelig - og du sidder nu med resultatet af vore indsamlinger. Som læserne vil kunne se, er der stor forskel på mængden af oplysninger om de forskellige byer.

Flere af byerne er i forvejen godt beskrevet af lokale fortællere, hvis materiale enten ligger hos private eller på Lokalhistorisk arkiv i Nimtofte. Andre byer findes der meget lidt materiale om, så derfor den store forskel.

Vi har samlet – og udbygget – den eksisterende

viden, således at der nu findes en form for »opslagsværk« over de mindre byer, som gennem tiden har haft - og stadig har - Kolind som handelscenter. Under indsamlingen har vi mødt stor interesse. Mange var villige fortællere, og andre har rodet i deres gemmer og fundet materiale frem.

Hvis der er læsere, som mangler beskrivelse af Bugtrup, så kan vi gøre opmærksom på, at denne by er medtaget i bogen »Dengang og nu i Kolind – det daglige liv«, idet vi mente, at Bugtrup nærmest var en forstad til Kolind og derfor skulle med under Kolind.

Tak til alle, som på den ene eller anden måde har bidraget til at give et godt billede af livet i disse byer.

Og en meget stor tak til de lokalkendte, som har fungeret som vore »guider«.

Ligeledes retter vi en stor tak til Finn Pedersen, Kolind Boghandel, som atter har påtaget sig det økonomiske og praktiske ansvar for udgivelsen.

Vi vil gerne opfordre alle, som ligger inde med viden om de i bogen omtalte byer, til at henvende sig på Lokalhistorisk arkiv i Nimtofte.

Venlig hilsen

Knud Jensen og Bent Møller Pedersen

Til læserne

Af praktiske årsager har vi valgt at udgive materialet i to selvstændige bøger.

Vi kan derved holde prisen på et rimeligt niveau, og samtidig kan læserne nøjes med at købe den bog, som omhandler netop deres egn.

Vi har delt byerne efter verdenshjørnerne og de gamle sognegrænser, således at du i denne bog kan læse om Astrup, Skarresø, Mesballe, Tjerrild, Koed, Attrup, Sundby, Sivested og Kølindbro.

I en anden bog kan du læse om Kelstrup, Nødager, Pederstrup, Horstved, Stabrand, Krarup, Mårup og Ebdrup.

Foto: Klaus Mogensen

Derfor er vores egn så smuk

Under sidste istid arbejdede isen sig frem fra syd med to store tunger. Den ene udgravede Kaløvig, den anden formede Ebeltoft vig. Da isens fremmarch standsede, lå isranden ved Rønde, hvor de medbragte jordmasser blev liggende som bakkerne, vi ser i dag.

Smeltevandet fra de enorme mængder is fossede ud under isen som store floder. Med sig bragte vandet sand, ler, grus og sten, som aflejredes foran isranden.

Smeltevandet løb først mod Auning og Randers. Da iskappen ved Grenå smeltede bort, vendte strømmen og løb mod Grenå, og Kolindsund blev udgravet. Der har været æltet meget rundt med jorden på Djursland, og derfor har vi i dag yderst forskellig jordbund, alt efter hvilket materiale, vandet har aflejret.

Fra Feldballe og mod nord til Stabrand og

Horstved opstod der en stor hedeslette, hvor der »er saa slet Jord, at der ikke en Gang kan gro Lyng. Den nordlige Del af Taastrup Mark er Sandflugt, som dog nu er dæmpet og beplantet med Naaleskov og Marehalm. En Følge af denne Jordbundes forskellige Beskaffenhed er da, at Afgrøderne af disse Jorder ere meget forskellige«.

(Skrevet omkring år 1850).

Sandflugt og marehalm har vi ikke i dag. Men skove, plantager, den store Tirstrup hedeslette og det bakkede landskab med slugter ned mod Kolindsund har vi. Et smukt og afvekslende landskab, som vi måske ikke lægger mærker til i dagligdagen, men som vi bør åbne øjnene for og nyde hver dag.

Det er det landskab, vi vil tage læseren med ud i.

Foto: Klaus Mogensen

Forestil dig...

Men først skal du med på marked!

Gå ned til hjørnet ved Nødagervej i Kolind. Her ligger resterne af den gamle Kolind kro. Gå op på trappen. Luk øjnene halvt i – og drøm dig tilbage til 1890. Du står nu og skuer ud over den gamle markedsplads i Kolind. Den lå på arealet, hvor Byhallen, Marius Nielsen og ungdomsskolen ligger i dag.

Som du står her på trappen, har du en god oversigt og kan se, at fra alle tilstødende veje kommer folk og dyr væltende ind til pladsen. Nogle trækker med køer, andre med heste, nogle kommer i hestevogn. Alle er festklæd-

te, for de skal til marked. Hvor kommer de fra, alle disse markedsgæster? Jo, de kommer fra det meste af Nord- og Østdjursland, og mange kommer fra de mindre byer i Kolinds nærområde. På en sådan dag er byerne nok næsten tømt for beboere.

Så må du godt åbne øjnene igen og komme tilbage til år 2007, for nu skal vi på tur. Vi skal ud at besøge de mindre byer rundt om Kolind.

Vores tur vil foregå som en sight-seeing, hvor vi benytter os af lokale guider, når der er mulighed for det.

Så tag bogen i hånden og følg vores rute.

Markedspladsen i 1936.

Landsbyerne

Man kan spekulere over, hvorfor de byer, vi nu besøger, er placeret netop dér, hvor vi har dem i dag.

Flere af dem kan nok forklares: Mårup ved et vadested og med mulighed for vandmølle. Kolindbro ved et overfarts- og vadested. Koed, Sivested og Kelstrup har en fin placering med agerjord på den ene side og den tidligere store sø på den anden.

Ebdrup, Stabrand, Nødager, Pederstrup og Attrup kan være vanskeligere at begrunde.

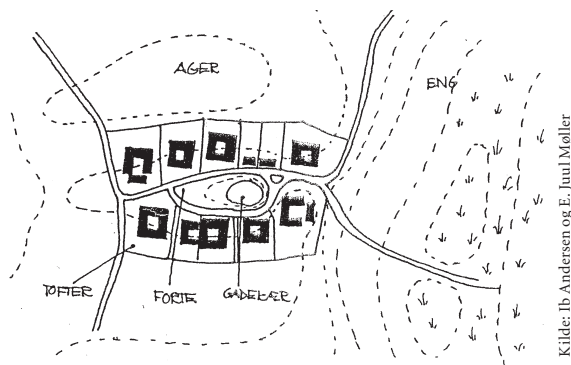
Mange af vore gamle landsbyer er normalt placeret netop på det pågældende sted, fordi der her har kunnet opfyldes nogle basale krav, der var nødvendige for overlevelse.

Byen skulle helst placeres, så der var adgang til både agerjord og engstrækninger. Adgangen til drikkevand skulle sikres. Det var også en fordel at kunne ligge lidt i læ for de kolde vintervinde.

Så mange af de små byer er derfor placeret i en lavning i landskabet, hvor der har været et vandløb eller en lille sø eller i læ af store bakker, hvorfra der har været udsivende vand.

På de højeste bakker ved byen har man så placeret kirkerne og senere de vigtige vindmøller til forarbejdning af korn til mel.

At der fra de tidligste tider har været bosat mennesker i vores lokalområde tyder de mange oldtidshøje i hvert fald på.

Principopbygning af landsby.

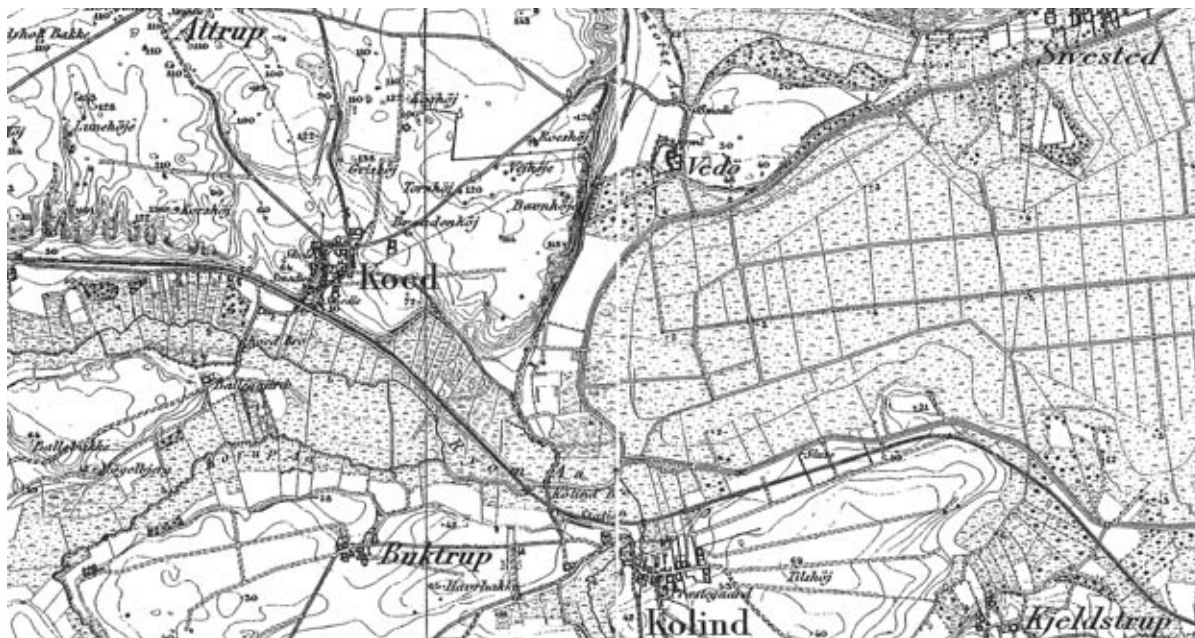
Vejnettet

som forbinder de mindre byer, er gennem årene rettet ud og gjort bredere, eller også har man anlagt nye veje for at forbedre trafiksikkerheden.

Fra gammel tid har vejene normalt fulgt skråningerne langs de lavestliggende områder. Senere har man anlagt veje ud over markerne for at kunne komme lidt hurtigere frem. Men man kan stadig finde en del af det gamle vejsystem, hvor der blot er blevet lagt asfalt på.

Er der meget skarpe sving, kan man med stor sandsynlighed gå ud fra, at der her har været en gammel vej langt tilbage i tiden.

Ønsker læseren at studere de gamle veje nærmere, kan det anbefales at klikke ind på www.kms.dk og vælge »Historiske kort«. Her kan man så »trække« det gamle kort hen over nutidens kort.

Udsnit af kort fra 1884. Her kan man følge de oprindelige veje. Læg mærke til, at Sundby ikke er »opfundet« endnu.

Lad os komme på tur

En dejlig forårsdag, hvor træernes blade netop er sprunget ud, starter vi vores guidede tur i den lille by Astrup. Vi befinder os nu i Øster Lisberg Herred

Vi tager opstilling på vejen med ryggen mod

gårdene, lukker øjnene og forestiller os den tidligere sø med sit stille vand, omkranset af tagrør og skov og med masser af fugleliv. Hvilken idyl Astrup må have været i fordums dage.

Vi åbner atter øjnene og vender os mod byen.

Astrup

Astrup er én af torp-byerne. Vi hører første gang om Astrup i 1423, hvor navnet er Astorp.

Omkring 1610 nævnes Mansbechgaard, men ingen ved hvor den har ligget.

I 1661 ved vi fra Krak, at Claus von Lützows enke Anne Sophie von Linstow fik frihed på en gård i Astrup og i 1678 fik hun af kronen Astrup by som vederlag for de udgifter, hun havde haft på dens bygninger.

Udstykninger af gårdene blev foretaget i 1797-98.

Vel ankommet til Astrup støder vi først på de to meget gamle gårde, der under ét benævnes som Jomfrugårdene. De er bygget samtidig i 1766 af Gl. Ryomgaards ejer, Palle Kragh Hoff.

Det vides ikke bestemt, hvem de er bygget til,

men der er tre versioner: Enten til hans egne to ugifte døtre, hans kones døtre fra et tidligere ægteskab eller til to ældre ugifte slægtninge.

Det menes at murene er bygget af sten fra Kalø.

Astrupvej 30.

Den første gård blev tidligere kaldt Astrupgården (Astrupvej 30). Fra den er udstykket Højagergård på Skarresøvej 3 omkring 1910. I en bjælke er der indskåret P.K.H. 1766 (Palle Kragh Hoff).

Den næste gård bliver stadig kaldt Jomfrugården (Astrupvej 28). Også der finder man indskriften P.K.H. indskåret i en stolpe i et af udhusene. Fra denne gård er udstykket Astrup Østergård på Skarresøvej 5.

Gård nr. 3 har gennem mange år heddet Thygesminde (Astrupvej 26). Den har ligget der siden 1797. Fra denne gård er udstykket de tre ejendomme ved Skarresøvej, nr. 7, 10 og 12. Jytte Rafn fortæller:

»Jeg er født på Thygesminde som den yngste af seks børn. Min far Karl Rafn kom fra Ma-

rie Magdalene. Min farfar havde været gift 2 gange og fået 7 børn med hver kone. Min morhed Signe Kathrine. Vi børn gik i Ebdrup skole i 7 år. Det var hos lærer Johnsen Jensen. Han var en flink mand, der havde en noget skrap-pere kone. Jeg kan huske, at vi tit brugte frikvartererne til at lege sanglege.

Når vi kom hjem var der meget at lave. Vi hjalp til i roerne og med at tage kartofler op. Far havde sukkerroer, som han kørte til toget i Ryomgård for at få dem til sukkerfabrikken.

Vi lærte også at malke, og det var uanset om det var hverdag eller efter et bal, hvor vi kom sent hjem. Vi skulle også hjælpe til inde i huset. Desuden skulle min søster Kaja og jeg trække køerne ud og hjem hver dag. Og det var helt ovre ved Jenningkjæret på Skarresøvej.

Vi fik tit den samme kost. Det var varm mælk med brød om morgenen, vandbyggrød, masser af kartofler. Som andre steder på landet havde vi jo det meste selv, og vi har aldrig sultet.

Indskrift i bindingsværk, Astrupvej 28.

Min søster Gitte fik polio som 4-årig. Hun kom til at hjælpe til på telefoncentralen ved Margrethe Jensen. Her kunne centraldamen høre med, men jeg ved dog ikke om det blev brugt. Det blev i hvert fald aldrig misbrugt. Jeg mindes, da søen blev udtørret i 30'erne. Arbejderne boede på gårdene i Astrup og fik kost. Vi havde en to-tre stykker boende.

Da jeg gik ud af skolen, havde jeg forskellige pladser, men var også en del hjemme. Jeg blev gift som 21-årig og rejste fra byen. Skæbnen ville dog, at jeg og min mand kom tilbage til Astrup. I 1976 købte vi den ene af Jomfrugårdene (nr. 28). Den havde vi i 10 år. Min far døde først i en alder af 91 år«.

Kaja og Jytte Rafn, Knud Bach samt to andre nabobørn.

Den fjerde gård er blevet kaldt Astrup Vestergård (Astrupvej 24). Den er også bygget omkring 1797.

Fra gamle papirer ved vi at Claus Lützows enke Anne Sofie Linstow af Kronen fik en gård i Astrup, som hun længe beboede.

Også i Astrup har der været udstykninger. Udstykningskortet og opmålingen er foretaget i 1790'erne af stiftslandinspektør Niels Offersten, der siden byggede og tog bolig på gården »Marienholt« på Astrup mark (Marienholtvej 1B). I nærheden byggede han til sin datter Margrethe en gård, der endnu hedder »Margrethelyst«.

Fra en beliggenhed mellem Thygesminde og Astrup Vestergård blev for omkring 150 år siden udflyttet gården »Liselund«, der ligger yderst på Marienholtvej (Marienholtvej 3).

På omtrent samme tid udflyttedes gården på Marienholtvej 8. Den var beliggende vest for Astrup Vestergård. Den blev i mange år kaldt Sandberggården, muligvis efter en person, der har ejet gården før udstykningen.

Går vi videre, kommer vi til nr. 20, et lille hus. Ældre personer kan huske, at der i mange år var telefoncentral. Den blev etableret, da de

Roeoptagning omkring år 1900.

første telefoner kom frem, og først omkring 1960 blev abonnenterne flyttet til Ryomgård. Bestyreren hed Margrethe Jensen.

Astrup skole

Hvor nu nr. 18 ligger, var Astrup skole beliggende fra ca. 1855 til 1870. Hvordan den blev oprettet kan der skrives meget om. I 1851 indkaldte pastor Janzen i Kolind sogneforstanderskabet til møde om skolerne. Han foreslog skolerne i Ebdrup og Skarresø nedlagt og en ny bygget i Astrup.

Ebdrup-borgerne ville imidlertid ikke være med, men pastor Janzen fortsatte. Året efter kom der en skrivelse fra provst Boesen om nedlæggelse af de to skoler og opførelse af en ny i Astrup. Den skulle koste 1267 rigsdaler. Der var dog stadig stor vrede, og til et indkaldt møde om byggeriet blev repræsentanterne fra Ebdrup og Skarresø væk. I marts 1855 bekendtgjorde pastor Janzen at skolen skulle bygges, og sådan blev det!

Lærer Eriksen fra Skarresø flyttede med til Astrup, men han blev syg og døde ret hurtigt. Han var i øvrigt far til eneboeren »Bet-

te Arnold«, der boede ved Thorsager i flere år. Efter sigende var det ulykkelig kærlighed, der fik ham til at isolere sig. Han gravede en hule på et stykke jord, som hans bror Maren-nus ejede. Der levede han i 25 år og var gan-ske uskadelig.

(Se nærmere om Bette Arnold på Lokalarki-vet).

Broderen Maren-nus var gift med Eline, der er identisk med den Eline Eriksen, som efter at Maren-nus var stukket af til Amerika, tog plads i Sorø og senere oprettede Sorø Hus-holdningsskole.

»Bette Arnold«.

Den nye lærer blev den navnkundige C. C. Yde. Der var dog stadig meget utilfredshed med sko-lens placering. I 1868 kom pastor Danæus til Kolind. Én af hans første opgaver var at få or-den på skoleforholdene. Der blev foreslået en ny skole i Mesballe, men så vågnede Ebdrups beboere igen op til dåd. De indsendte andra-gende om at skolen i Astrup skulle flyttes til Ebdrup. Og sådan blev det! Børn fra Skarre-sø kom til den nye skole i Mesballe, og Astrup skole blev flyttet til Ebdrup. Lærer Yde flytte-de med til Ebdrup.

Fortsætter vi mod Skarresø kommer vi til Skovhuset. Det er en lejrbygning ejet af Fre-dens Sogn, Viby. Gennem hele året er der liv-lig aktivitet i huset, og det lejes også ud til pri-vate fester.

Astrup sø

Søen var ikke så stor, men de 25 tdr. land over-for de fire gårde havde dog fra tidlig tid be-skæftiget lodsejerne med planer om en mulig afvanding. Det første forsøg blev gjort i mid-ten af 1800-tallet og gik ud på at nedlægge et dræn dybt fra søens østlige side og ud gennem højdedraget til Korup å. Arealet var imidler-tid meget sandet, så drænet blev hurtigt fyldt med sand, og afvandingen blev ikke effektiv. Omkring 1890 forsøgte man igen, men efter nogle år var der igen sand i rørene. Arealer-

ne blev ikke dyrkbare, og i 1918 opgav man at afvande med naturlig afstrømning. Først omkring 1935 tog man sagen op igen, og med bistand fra Hedeselskabet blev der nedlagt dræn i betydeligt større dybde og dimensioner end før. Målet blev nået, og nu er der afgrøder på det tidligere søareal hvert år.

Vi forlader nu Astrup og begiver os mod Skarresø. Indtil for få år siden gik der en gammel vej til højre gennem skoven umiddelbart efter Skovhuset, men nu må man følge den asfalterede vej.

Priser og lønforhold

Omkring 1915 kom træhandler Niels Georg Nielsen ofte ned til sadelmager Jensen med 22 øre. Det var, hvad to øl kostede, og dem delte de så.

I 1920'erne fik et postbud 40,- kr. i månedsløn. Den steg til omkring 200,- kr./mdr. i 1930'erne.

I 1931 så prisskiltet på Drasbeks Hotel således ud:
Øl: 40 øre. 1 pk. Cigaretter: 35 øre. 1 kop kaffe: 50 øre. 1 stk. smørrebrød: 50 øre. Dagens middag: 2 kr. Værelse pr. nat: 3 kr.

En bydreng fik i 1935 2,- kr. pr. uge.

I 1938 lå priserne på hestemarkedet mellem 600,- kr. og 1100,- kr. – alt efter kvalitet.

I 1939 var lønnen for en snedkerlærling 7 kr. pr. uge, stigende til 15 kr. pr. uge. Arbejdstiden var fra 7.30-16.30. Desuden skulle man på teknisk skole 3-4 aftener om ugen.

Skarresø

Hvornår de første bebyggelser fandt sted omkring Skarresø vides ikke. Kirken er bygget i 1200-tallet. Oprindeligt var der en lav ø (Skarres Ø), og sognet er endnu omkranset af tre åer. I 1345 nævnes en Johan Magnæsson af Skarresø, og i Trap bliver stedet i 1498 omtalt som Skaresø Mark.

Skarresø by var oprindeligt en by med fire gårde og nogle huse, og det er der ikke lavet meget om på i mange år.

Søen var oprindeligt på ca. 5 ha. land, men siv og rør har indskrænket arealet til omkring 3,2 ha. Søens opland består af opdyrkede arealer

på omkring 85 ha. Den har ikke noget direkte tilløb, men vandstanden fremkommer af væld fra de ret store bakker, der omkranser den og der er et afløb til Korup å via en grøft i den østlige ende af søen.

I 1801 var der 190 indbyggere i sognet, indbefattet Mesballe og Tjerrild. I 1960 var der 377 indbyggere. Det er ikke ændret meget i dag.

Asta og Karl Rasmussen på søen.

Når man kommer fra Astrup er den første bygning der ses den gamle brugsforening »Skarresøhus«. Men måske skulle vi starte beretningen ved at citere et vers fra sangen om Skarresø skrevet af Søren Pedersen:

*Skarresø, så lunt du gemmer
dig langs bakkehældets rand,
om dig bruser fuglestemmer,
sol tilsmiler søens vand.
Træet gror om hus og gård,
blomsterflor i haven står -
travle hænders virke.
Storken spanker på sit tag
og på højest bakkedrag
ligger smukt din kirke.*

Skarresø kirke

Kirken ligger på en lille bakke midt i byen. Sognet har det meste af tiden delt præst med Kolind og Ebdrup, men i årene 1625-1725 var det anneks sogn til Marie Magdalene. Det påstås, at det var fordi sognepræsten Jacob Hansen Arp tabte det i kortspil. Han blev afsat på grund af druk. Da det kom tilbage til Kolind og Ebdrup, vil rygterne vide, at det var fordi Marie Magdalene præsten blev uvenner med færgemanden i Mesballe.

Skarresø kirke er nok omkring 800 år gammel.

Den er en senromansk teglstensbygning med senere våbenhus i syd og tårn i vest. Langmuren på den oprindelige bygning har endelisener, der foroven sammenbindes af et kvartrundt led. På korets nordside er der bevaret en skråkantet sokkel, og over den en række halvrunde søjlestave. Her ses også den gamle kvindedør og stik efter et rundbuet vindue.

Kirken fik en omfattende istandsættelse i 1773. Det var sikkert også her tårn og våbenhus kom til. Denne istandsættelse skyldes oberstløjtnant Palle Krag Hoff, der i 1757 giftede sig til Gl. Ryomgård ved sit giftermål med enken efter Jørgen Fogh de Wilster: Anne Margrete Galten. De ejede flere kirker på egnen, bl.a. Marie Magdalene, Koed, Tøstrup og Ebdrup. Deres initialer ses på en sten i våbenhusgavlen og på tårnets vestside, og både alter og prædikestol bærer deres våbenskjold.

I 1810 udfærdiges der en »Kiøbe-Contracht, hvorved underskrevne Kammerherre, Amtmand Fønss og Jens Nørager af Nimtoft Mølle sælger og afhænder fra os og vore Arvinger til underskrevne Skarresø Sogns Beboere og deres Arvinger Skarresø Sogns Kirke med do. Sogns Konge- og Hartkorn og Kvægtiende af det i forheftede Specifikation Nr. 1 benævnte tiendeydende martrikuleret for Hartkorn Ager og Eng = 89 TD., 2 Skp., 3 Fdk., 2 Album, Skovskyld 4 Td., 6 Skp., 1 Fdk., 2 Alb. Købesummen fastsættes til 6.154 Rd.D.C - siger Sex

Tusinde et Hundrede fire og Halvtredsindstyve Rigsdaler Kurant, eller om Tiendeafgiften medfølger den Summa 7.354 Rd.«

Alteret i kirken er fra ca. 1700 med to søjler, akantusvinger og topstykke med relief af den korsfæstede. Jomfru Maria og Johannes Døberen står i guld som frifigurer. Alterbilledet forestiller nadverens indstiftelse og befandt sig en overgang på Randers Museum, men ved den store restaurering i 1977 kom det tilbage til kirken. Det gamle alterbillede hænger nu i tårnet.

Alterstagerne er fra omkring 1750. Den syv-armede lysestage er fra nyere tid og skænket af familien Laursen fra Laursminde. Lysekro-nerne i skibet og koret er skænket af Ane Marie Pedersen, død 1933 og Niels Jensen og hustru i 1928.

På nordvæggen hænger et lille moderne kor-buekrucifiks i unggotisk stil lavet og foræret kirken af Carl Johan Flindt, der boede i Korup. Han var linemontør ved ARKE i Mesbal-le, og det er også ham, der har lavet kirkeski-bene i Kolind, Bregnet, Thorsager, Tirstrup og Hyllested kirker.

Prædikestolen er barok og stammer muligvis fra Hans Bangs værksted i Middelfart. På de fire fag ses evangelisterne. Både opgang og due-himmel er flot udskåret og stammer sikkert fra samme tid som stolestaderne, dvs. 1685. Disse er genbrug af ukendt oprindelse og på

enkelte af dem ses spor af oprindelig maling, årstal og bogstaverne CBM SMD.

Døbefonten er af granit i romansk stil. Den blev ved restaureringen i 1977 flyttet til tår-net og samtidig rensat for et tykt lag grå ma-ling. Dåbsfadet er et sydtysk messingarbejde fra ca. 1575 med det habsburgske våben og indskrift: GOT SEI MIT UNS.

Orgelet er nyinstalleret i 2005. Det er et Fro-benius orgel fra 1964 og kommer fra Jørlun-de kirke i Helsingør stift. Det er totalrenove-ret og har 6 stemmer + pedal. Det afløser det gamle kassable orgel fra 1912, bygget af A. C. Zachariasen, Århus.

Klokker: Den oprindelige klokke er fra 1200-tallet og har med sin placering i det sydvend-te glamhul sikkert tjent som valfartsklokke. Den er muligvis støbt på stedet og den repræ-senterer noget af den fineste klokkestøbning, der kunne præsteres på den tid - derfor hæn-ger den der stadig, men bruges ikke. Den nye klokke fra 1988 er leveret af Thubalka i Vejle og bærer indskriften: Se, jeg forkynder jer en stor glæde - englens ord til hyrderne julenat. Klokken er afstemt med omegnens andre kir-keklokker, da man tit vil kunne høre flere klok-ker ringe på samme tid.

Ved restaureringen i 1977 blev tagværket ikke lavet. Det betød, at man i 1992 var nødt til at give kirken en meget gennemgribende repa-ration af samtlige tagværker.

I 1993 blev den gamle kapel- og redskabsbygning revet ned. Den var i meget dårlig forfatning. Med sin særprægede facon blev den forlænget på midten med ca. 1,5 meter og genopbygget i sin oprindelige form, men nu som tidssvarende graverfacilitet.

En batalje i Skarresø i 1774

Karl Mejnecke har skrevet en beretning om en sand begivenhed. På dette tidspunkt var bønderne underlagt herremanden og var ikke for noget at regne. De var nærmest anden-classes mennesker, og som sådanne var det dem forbudt at lave brændevin.

Naturligvis måtte en sådan forordning give anledning til utallige overtrædelser og retssager. De Skarresø-bønder ville ikke finde sig i et sådant forbud og var derfor ofte udsat for beslaglæggelser af redskaber. Redskaberne til fremstilling af brændevin var dyre, så derfor blev de forskellige dele opbevaret på flere gårde. Værdien af alle remedier kunne være omkring 25-60 rigsdaler, lige så meget som en femtedel af værdien på en god gård.

20. oktober 1774 forlod to vogne Grenå med kurs mod Skarresø. Fuldmægtig Ove Christoffersen Broch var kusk på den første vogn, og som passager havde han birkedommer Thomas Meinicke fra grevskabet Scheel. Kusk på

Skarresø kirke.

den anden vogn var Hans Jensen Sej, og som passagerer havde han to Grenå-borgere, Jørgen Andersen Winter og Peder Carlsen. De var udtaget som vidner i sagen.

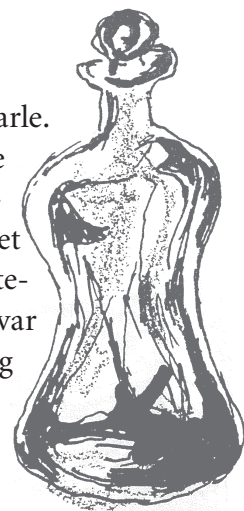
Efter at have holdt pause på kroen i Kolind nåede man først på eftermiddagen frem til Skarresø. Hos gårdmand Niels Bach fandt man en svaletønde med to kobberpiber. Alt blev hurtigt konfiskeret. Niels Bach forlangte at se retspapirerne, men dem havde man desværre glemt derhjemme i Grenå. På en anden gård fandtes både låg, hat og piber og et tredje sted et kobberlåg. Andre steder fandt man ingen hjemme. Rygtet om konfiskationen var nået frem. I et bryggers duftede der af frisk bærme, og i haven fandt man nedgravede redskaber.

Hen på eftermiddagen besluttede birkedommeren og fuldmægtigen at begynde hjemturen. De var klar over, at noget var i gærde, så nu var det om at komme væk. Vognene var også fuldt læssede. De fulgte vejen over Astrup. Inden man nåede så langt, blev vognene ind-

hentet af fem ridende Skarresø-karle. De anråbte nogle plovfolk og nogle bønder fra Ebdrup, der var i nærheden. De to køretøjer blev standset og omringet. Rytterne stod af hestene og spurgte de kørende, hvad de var for folk og titulerede dem »røvere og skielme«!

De ville ikke tro på birkedommerens forklaring. Niels Bachs karl vidste jo fra sin husbond, at Grenå-mændene ingen papirer havde med. Så de begyndte at læsse de kære redskaber af vognene. Birkedommeren søgte at gøre dem begribeligt, hvad de udsatte sig for, men de ville ikke høre efter og truede med så mange klø, at ingen ville kunne krybe eller gå derfra. Selv om birkedommeren erklærede sig villig til at køre omkring von Hoff eller præsten i Marie Magdalene, blev karlene grovere og grovere, og pludselig slog en af dem på Jørgen Winter, der blev ramt i hovedet, og det så voldsomt, at blodet sprang ham af øret.

Dermed var signalet givet til overfald. Bønderkarlene slog løs på birkedommeren og især på Ove Broch, som snart lå blødende på vejen. De to vidner benyttede lejligheden til at stikke af, mens karlene slog løs på Broch og Meinicke. Kusken Hans Sej var der derimod ingen, der rørte.

Endelig fik karlene raset ud, og Hans Sejr fik de overfaldne bragt til vogns, og man kørte alt hvad remmer og tøj kunne holde mod Kolind. Ove Broch var kusk, men måtte give op på grund af den hårde medfart. Birke-

dommeren overtog tømmerne. Hjemturen gik over Lyngby, hvor Ove Brochs svigerfar, provst Hemmer, boede. Samme aften blev Ove Broch kørt til Grenå og kom under kyndig behandling. Det varede dog mange måneder, inden han var i stand til at genoptage arbejdet.

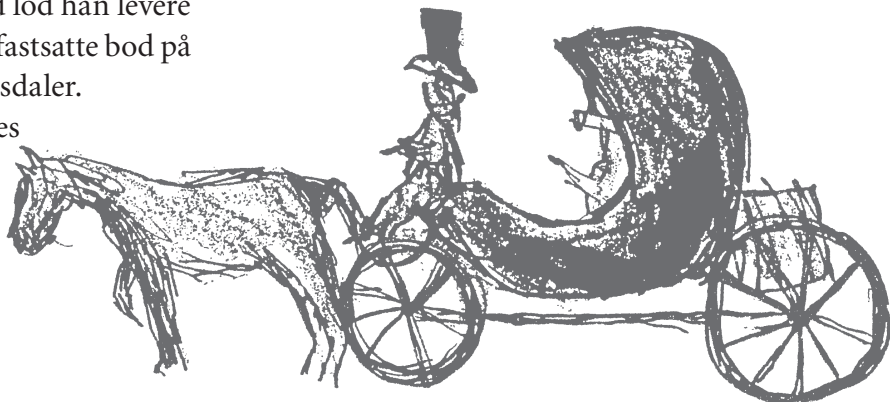
Der blev rejst sag mod de fem Skarresø-mænd og deres karle. Sagen blev indbragt for retten i Grenå den 14. november. Hverken bønderne eller karlene gav møde. Derimod mødte ridefoged på Ryomgård Sr. Jørgen Tranberg. Han meddelte, at han forlængst havde foreholdt de anklagede deres ulovligheder. Han havde ladet deres redskaber sønderslå og sælge. Bøndernes herskab, oberstløjtnant Palle Kragh von Hoff, kunne ikke forsvare sine bønders adfærd, men på grund af deres fattige stand lod han levere for hver af de fem bønder den fastsatte bod på 10 rigsdaler, tilsammen 50 rigsdaler.

Hvis sagen sådan kunne ordnes i mindelighed, skulle de otte karle indfinde sig til fængsel på vand og brød i 8 eller

14 dage. Birkedommeren modtog de 50 rigsdaler, og dermed var bøndernes sag afgjort. Hvad karlene angik kunne han ikke på nuværende tidspunkt udtale sig. Om sagen senere er behandlet ved retten i Grenå har ikke kunnet spores. Men det må anses for givet, at en så alvorlig sag har givet anledning til hårde domme.

Originaler i Skarresø

Folk blev gamle i Skarresø, og der var flere originaler mellem dem. Af dem kan nævnes Niels Pip, der havde været med i krigen 1848 og efter sigende gik med en kugle i ryggen. Han var lidt træskomand, dog var træskoene ikke alt for gode, men folk gik med dem alligevel. Der var Pæ' Graver, som havde været graver ved kirken, men var blevet fyret. Han gravede ikke hullerne dybe nok, kun en god alen. Han havde lidt landbrug, men ernærede sig i øvrigt ved at fange gedder i søen og ved at slagte kalve, som han som højeste pris betalte 6 kr. for og siden sammen med gedder-

ne kørte til Thorsager på en tohjulet vogn for at sælge dem. Han trak selv vognen.

Folk som væver Niels Jensen og Mine Hjulmands hørte også til sognets særprægede personer.

Niels (væveren) boede i et lille hus omtrent midt i byen og ernærede sig som væver. Han var en oplyst mand, der havde øjne og ører for tidens spørgsmål. Politisk var han overbevist venstremand og altid parat til at forsvare sine standpunkter. Da væveriet blev noget umoderne, tog han på husflidskursus, og han oprettede skole i sit eget hus. Desuden kastede han sig over murer- og træarbejde og var desuden ringer og graver ved kirken i en længere årrække. Han var også én af stifterne af Brugsforeningen og sad i bestyrelsen i flere år.

Mine Hjulmands og hendes mand Søren (som ikke var hjulmand) boede på en lille mager ejendom, der var beliggende tæt op ad Tyresø (en lille sø med tørveagtigt vand og som siges at være bundløs). Dette med at få føden bidrog Mine i ikke ringe grad til. Hun læste i »Cyprianus«, hvilket i manges øjne gjorde hende til »klog kone«. Hun var næsten berømt for at kunne »sætte i lave« og det var lige meget, om det var arme, ben eller fingre, ja, så galt endda hoveder. Bylder kurerede hun med lethed, og der var til tider ret stort rykind hos hende. Folk spurgte om vej til »sætilaw'kønen«!

Skarresø skole

Ligesom i Kolind og Ebdrup blev der oprettet skole i Skarresø i 1814. Den lå bag kirken indtil pastor Jantzen i 1848 kom med sit forslag om at lukke skolerne i Skarresø og Ebdrup og bygge en ny i Astrup. Det havde man ikke noget imod i Skarresø, men som tidligere fortalt strittede man voldsomt imod i Ebdrup.

Skolen i Astrup blev jo så bygget 1854, og efter den tid har der ikke været skole i Skarresø, idet en helt ny blev bygget i Mesballe i 1870, og dertil måtte børnene fra Skarresø gå.

(Læs mere om skolesagen under Astrup, Ebdrup og Mesballe).

Skarresø Brugsforening

Den første bygning man møder i Skarresø er den gamle brugsforening, nu »Skarresøhus«. Brugsforeningen blev stiftet i 1898, og der blev købt et lille hus ved kirken for 675 kroner. Det var iøvrigt i denne bygning den gamle skole havde ligget indtil 1854. Den første uddeler blev P. Greve fra Astrup. Derefter kom Jacob Rasmussen fra 1908 til 1914.

Dette år byggede man den nye Brugsforening. Derefter fulgte 5 uddelere på stribet: Kresten Rasmussen, Emanuel Højfeldt, S. Refshammer, Karl Søgård og Svend Kristensen. I 1936 ansatte man Kristian Clemmensen, og han var der,

indtil man nedlagde Brugsen i 1969. Derefter købte han bygningerne og drev sammnen med sin kone Katrine købmandsforretning under navnet »Skarresøhus«. Efter hans død i 1974 blev Katrine boende, og ved hendes død i 1988 blev huset solgt til den kendte forfatter og ekspert i krydderurter Anemette Olesen.

Forsamlingshus

Der findes ikke mange oplysninger om forsamlingshuset. Vi ved det blev bygget i 1898. Indtil dette år havde man benyttet den gamle skole til forsamlingshus. Der har gennem årene været livlig aktivitet. Bl.a. holdt Kirkeligt Samfund mange møder, ligesom gymnastikforeningen og Ungdomsforeningen holdt deres arrangementer i huset.

Uddeler Kristian Clemmensen købte Forsamlingshuset omkring 1970 og lejede bl.a. service ud. Han restaurerede det totalt. Gulvet blev rettet op, der blev opsat ny beklædning indvendigt, og der kom ny loftbeklædning med »synlige« bjælker. Nye vinduer kom i, og der blev muret skalmur udenom. Der blev også lagt vand ind.

Som et kuriosum kan nævnes, at den yderste trediedel af huset lå på lejet grund, der tilhørte Laursminde på den anden side af søen. Lejemålet var på 99 år, og lejen var aftalt til 1 krone om året. Den blev betalt til nytår med en flaske snaps. Arealet er formodentlig siden blevet tilskødet huset.

Efter Clemmensens død i 1974 fortsatte hustruen Katrine med at leje det ud. Da hun døde i 1988, blev det solgt til Ib Hadsund, der åbne-

Skarresø Brugsforening ca. 1917. Uddelerparret Camilla og Emanuel Højfeldt.

Forsamlingshuset ca. år 1900.

de en spiserrestaurant »Søpavillionen«. Den eksisterede dog kun en kort periode. Nu er der privat beboelse.

Skarresø Ungdomsforening

Der havde gennem flere år været gymnastikforening i Skarresø, men i 1926 var der et udbredt ønske om at danne en ny forening med tilknytning til De danske Ungdomsforeninger. Det var nok Søren Pedersen, der tog initiativ til dannelsen. I første omgang blev forslaget forkastet, men allerede et halvt år efter blev foreningen dannet. Formålet var at fremme sammenhold og fællesskabsfølelse mellem de unge og ved folkelig og kristelig oplysning at hjælpe dem frem mod målet: En vågen, dansk kristen ungdom.

Der blev samarbejdet med gymnastikforeningen om juletræ, oplæsning, foredrag, dilettant,

sommerfester, udflugter og andre møder. Møderne kunne sagtens samle 50-100 deltagere i Skarresø eller Mesballe forsamlingshuse.

Senere gik man over til folkedans samt koncert med efterfølgende dans. I 1943 overtog foreningen alle aktiviteter fra gymnastikforeningen. Det var bl.a. håndbold og den store årlige sommerfest på Astrup stadion. Det var bare et stykke jord med en sandmark, hvor græsset ikke blev slået. Det blev nemlig slidt af! Til sommerfesten var der ringridning, håndbold med hold fra mange byer, og om aftenen var der bal i Skarresø forsamlingshus.

Som årene gik, begyndte det at gå tilbage for foreningen. Den ældre generation faldt fra, og de unge flyttede fra landet. På et bestyrelsesmøde den 29. oktober 1948 vedtog man at se tiden an med hensyn til foreningens fortsættelse. Den kom dog aldrig i gang igen.

Mariane og Søren Pedersen.

Søren Pedersen

Søren Pedersen stammede fra Thorsager, men tjente som dreng og ung i Skarresø sogn, men han ville mere og søgte på højskole. Senere blev han selv højskolelærer i Lyngby og i Voldby, mens han samtidig holdt mange foredrag. Af helbredsmæssige årsager gik han over til landbruget igen. Han købte Jenningkæret på Skarresøvej 10 og kastede sig samtidig over sin skribentvirksomhed. Igennem ca. 60 år skrev han kronikker og artikler i dagblade og tidsskrifter. Under titlen »Af Djurslands personalhistorie« har han skrevet om kendte personer, der er født eller har virket på Djursland. Også lokalhistorie samt historiske og kirkehistoriske emner har han behandlet. Hans skrifter er en meget vigtig kilde for folk, der i dag be-

skæftiger sig med Djurslands historie. Desuden var han en betydningsfuld person for Kirkeligt Samfund. Han døde 1977 i Kolind, 91 år gammel.

De fire gårde i Skarresø

De fire gårde har alle tilhørt herregården Gl. Ryomgård og er udstykket derfra.

Over for forsamlingshuset ligger en gammel firelænget gård (Ballevej 25). I 1932 blev den overtaget af Viggo Laursen, efter Rasmus Bach, hvis slægt havde ejet den i ca. 300 år. Stuehuset er fra 1858, men er restaureret flere gange. Jorden blev i 60erne købt af Skaføgård og siden beplantet. I 1973 blev bygningerne overtaget af Søren Rønde Hansen, som i dag har bedemandsforretning i Grenå.

I mange år var der en storkerede på taget, og den var beboet til langt op i 60erne.

Længere henne kommer vi til Søgård (Ballevej 19). Det er ligeledes en meget gammel gård, som i adskillige år ejedes af Karl Rasmussen. Han havde overtaget gården efter sine forældre Jensine og Søren Rasmussen i 1924. Karl Rasmussen var i flere perioder medlem af sognerådet. I begyndelsen af 60erne blev gården nedlagt og jorden beplantet med skov. Skovrider Estrup solgte den i 1969 til Sofie Adam-

Ballevej 25, ca. 1945. Storken står i reden og søen ses i baggrunden.

sen Sørensen fra Drasbeks Hotel i Kolind. Alle de gamle bygninger blev nedrevet og stuehuset moderniseret. Efter hendes død blev huset overtaget af datteren Ulla.

På Ballevej 32 boede i mange år Marie og Ingvar Nielsen. De var kendte af alle på egnen, idet de ernærede sig som kogekone og skaffer. Mange husker sikkert Ingvar, når han kom cyklen i sin hvide jakke på vej til et job, hvad enten det var på Drasbeks Hotel eller til en fest i et privat hjem.

I dag er huset lejet ud. Ejeren har på den anden side bygget en stor maskinhal og har købt store skovarealer mellem Skarresø og Ballebak.

På venstre side af vejen (Ballevej 30) ligger Laursminde. Det fremgår af gamle dokumenter, at gården i 1772 ved fæstebrev fra ejeren af Gl. Ryomgaard, Hendrich Mule Hoff, blev overdraget Rasmus Boesen. Fæstet blev fornyet i 1777, og gården blev købt til selveje i 1803 mod betaling af 1.099 Rigsdalere samt forskellige mindre ydelser.

Billedet fra Søgaard er fra omkring 1913. Her ses Jensine og Søren Rasmussen med deres 7 børn, forrest Helga, Holger og Asta, bag ved dem Søren, Ane, Karl og Kristian.

Den har indtil for få år siden tilhørt den samme slægt. Fra 1931 til sin død i 1978 tilhørte gården Anton Laursen, der var en kendt mand i byen. Sognefoged i 35 år, formand for Banken for Kolind og Omegn i 20 år, formand for Skarresø Brugsforening i 34 år, formand for Ryomgård Andelsmejeri i 10 år, og ikke mindst modtager af Ridderkorset i 1954. Den gamle firrelængede gård brændte helt ned til grunden i 1937 på grund af et lynnedslag, men blev genopført. Mange gamle værdifulde dokumenter blev reddet fra branden.

Anton Laursen har til Randers Dagblad fortalt om sit hverv som sognefoged: »De første år var jeg grumme ked af at foretage udpantninger. Det var grimt, når konen i hjemmet græd. Politimesteren sagde at så kunne jeg sende min egen kone i stedet, og så tog jeg mig sammen. Hos en enkelt boelsmand måtte jeg foretage udpantning 400 gange i løbet af de 40 år. Han var en »eftermiddagsmand« i pengesager. Udpantningerne gjaldt alverdens ting, som han ikke betalte til tiden. Han blev syg engang, og jeg tog en flaske vin med til ham. Det hjalp på hans helbred. Både han og hans kone var de rareste mennesker, man kunne tænke sig. Hvervet som sognefoged var ikke særlig højt lønnet. Til at begynde med var det 10 kroner om måneden. Senere steg det lidt«.

Anton Laursen døde i 1978 og sønnen Kjeld havde gården indtil for få år siden. Den er nu solgt til Niels Hougaard Nielsen på Søballe-

Anton Laursen.

Elmely.

gård. Han dyrker jorden og er ved at restaurere stuehuset, som han påtænker at flytte ind i.

Lidt tilbagetrukket fra vejen ligger den 4. gård, Elmely (Ballevej 26).

Per Eskildsen fortæller:

»Jeg er født på Elmely i 1925 som søn af Mine og Charles Eskildsen. Jeg har en broder og en halvbroder. Vi gik i skole i Mesballe til lærer Brøns. Han var temmelig skrap. Desuden var han kirkesanger ved Skarresø kirke, og jeg husker tydeligt, hvordan han og konen hver søndag kom gående ad den gamle kirkesti. Den gik over markerne og lige forbi vores gård. Med

tiden blev den slettet, men det skete i etaper. Den var stadig på mange kort, så det hændte i 50'erne, at man indenfor bilorientering ledte forgæves efter den.

Efter lærer Brøns kom Harald Wammen. Jeg gik selvfølgelig kun i skole i syv år.

Søen var inddelt i parceller og alle indbyggere havde én eller flere. Planteskolejer Dalsgaard fra Kolind havde også købt parceller for at få fiskeret. Vi havde selvfølgelig også nogle og fiskede meget. Hver gård havde en båd. Det var mest skaller, aborrer, gedder og ål vi fik på krogen eller i nettet. Jeg husker vinteren 1941. Den var meget hård. Vandet til søen kom og kommer fra en kilde på vores gård. Søen var

det år bundfrosset og alle fiskene søgte op til kilden, hvor der var rindende vand. Vi kunne ligefrem øse dem op med hænderne. Vi høstede også rør til tagdækning og havde til eget forbrug i mange år.

Da jeg blev ældre passede jeg jorden derhjemme og drev samtidig i årene 1952-1969 maskinstation.

Min far døde i 1972, og mor solgte kort efter gården til Niels Hougaard Nielsen på Søballegaard. Jeg fik arbejde som chauffør og flyttede til Kolind«.

Bytyren

Som i mange andre landsbyer havde gården en fælles bytyr, som græssede på et areal, der tilhørte alle gårdene. Bymændene skulle svare kongeskat på en jordlod, den såkaldte tyrelod, som de havde i fællesskab til at sætte de skiftende bytyre på græs. Dette areal lå lige, hvor vejen deler sig og til venstre går mod Mesballe og til højre mod Ballebak.

Efter sigende skulle der engang have ligget en smedie på modsatte side af vejen.

Vand til Skarresø

I 1990'erne tog man vandprøver af alle vandværker til drikkevand. I Skarresø var der 11-12 stykker, hvor der var colibakterier i de fleste.

Så kommunen pålagde Ryomgård Vandværk at lave et § 29 projekt for Skarresø. Dvs. alle skal være indeholdt i projektet, og der hvor vandet er sundhedsfarligt, skal man tilsluttes. De der har rent vand, kan vente med tilslutningen. På nær ét hus har alle i dag vand fra Ryomgård.

Ballebak

Skarresø sogn strækker sig næsten helt til Koed, så vi tager lige en lille afstikker over Ballebak. Ved Ballebak har der været helligkilder og på markerne ud mod det tidligere Kolindsund er der fundet rester af køkkenmøddinger fra ældre stenalder. Her har der været faste bopladser. Der er også teorier om, at hele Ballebak har været et vældigt befæstningsanlæg i vikingetiden. I gamle dage gik vejen i udkanten af engene, og den kom ud ved det lille hus bag kirken i Skarresø. Der er stadig spor af vejen, men den er meget ufarbar.

På Ballevej 20 ligger Ballegården. Gården er udflyttet fra Skarresø. Hvornår vides ikke, men den er på udskiftningskortet i 1794. Gården blev i 1952 overtaget af Holger Christensen, der har gjort et stort arbejde inden for Kolind Landboforening. Bl.a. var han formand fra 1975 til 1983. Nu er gården ejet af en datter og svigersøn. Der er etableret et engros fir-

Billedet er fra omkring 1910. Til højre ses Ballegården.

ma, der hovedsagelig forhandler reservedele til maskiner indenfor have- og skovbrug. Der er fem ansatte. Jorden er forpagtet ud.

Skarresø sogn strækker sig også helt mod syd-vest til Thorsager sogn. Derude ligger der 2 gårde, som også skal nævnes.

Lykkegården har adressen Skarresøvej 13. Den er udflyttet fra Skarresø i 1813. Da lå den i haven ved Laursminde på Ballevej 30. Navnet bruges stadig i daglig tale og er meget gammelt. I dag privat beboelse.

Lige efter Lykkegården på nr. 15 ligger Midtdjurs Autoophug & Import A/S. Det er i dag en stor og veldrevet virksomhed.

Bassegården har adressen Thorsagervej 36. Den er et godt eksempel på, hvordan ejerens navn kan knyttes til ejendommen. På Skarresø bykort i 1780 står M. Bassen nævnt som ejer af gården. Siden fik gården en ejer, der bar tilnavnet Kuk. Efter ham kom gården til at hedde Kukstedet. Det blev den kaldt til hen omkring 1910. Så kom der en ejer ved navn Winther. Opfindsomme hoveder gav ham så navnet Vinterkukken. Siden er navnet Bassegården igen taget til nåde. Gården ejes i dag af tidl. borgmester Kim Dalgaard Poulsen, der driver den som fritidslandbrug med får og kødkvæg.

Lidt før Bassegården løber en vej ved navn Strædet. Den går til Tjerrild. På nr. 10 ligger

gården Moesfeldt. Navnet kommer af mose. Den havde engang et ret stort areal, der nu er udstykket til småbrug. En ejer af et småbrug, Marius Pedersen Bødker, betegnede sig som den største statshusmand i Danmark. Han havde 33 tdr. land.

På vej til Mesballe ligger Skarresø Vestergård. Den er også udstykket fra Eskildsens gård. Der boede i mange år Eva og Karl Jensen. Hun var i en menneskealder organist i Skarresø og Ebdrup kirker.

Kolind FDFs kredshus, Hytten», anno 2006. Kredsen havde i 2006 120 aktive medlemmer.

Nu er gården overtaget af sønnen Hakon. Han har etableret en afdeling af sit københavnske firma Dansk Autogen Service.

Søballegård

Denne gård er den sidste inden vi når til Mesballe. Den ligger på adressen Skrænten 4. Niels Hougaard Nielsen købte Eskildsens gård i Skarresø 1977 og byggede nye bygninger ude på marken. Stuehuset blev bygget i 1979 og derefter blev de andre bygninger opført. Gården er i dag én af de største på egnen, et meget moderne landbrug med et betydeligt jordtilliggende, dels tilhørende gården og dels forpagtede arealer. Den bliver drevet med planteavl. Bl.a. er Niels Hougaard foregangsmand i forsøg med dyrkning af hamp. Denne art hamp har dog et lavt indhold af aktive stoffer, så det er ikke noget for skæve eksistenser!

På Skrænten 2 ligger »Hytten«. Den er hjemsted for Kolind FDF, der for tiden har et betydeligt antal medlemmer samt mange ledere. Her mødes de forskellige grupper ugentligt (for de mindste hver 14. dag) og får en masse gode oplevelser gennem mange og alsidige aktiviteter.

Mesballe

I dag er Mesballe nok mere tilknyttet Ryomgård, men da byen ligger i Skarresø sogn, har vi alligevel valgt at bringe en omtale af dens oprindelse og livet i byen op til vor tid.

Der findes ikke så meget stof om Mesballe. Det er nok, fordi Skarresø sogn er det magreste sogn i Øster Lisbjerg Herred.

Første gang vi hører byen omtalt er i 1491. I Krak nævnes Meszbaligh Mark. De gårde, der dengang var i byen, har hørt under Gl. Ryomgård.

Ved hjælp af Ryomgårds fæste- og skifteprotokol samt herredsfogedens skøde- og panteprotokoller kan bl.a.

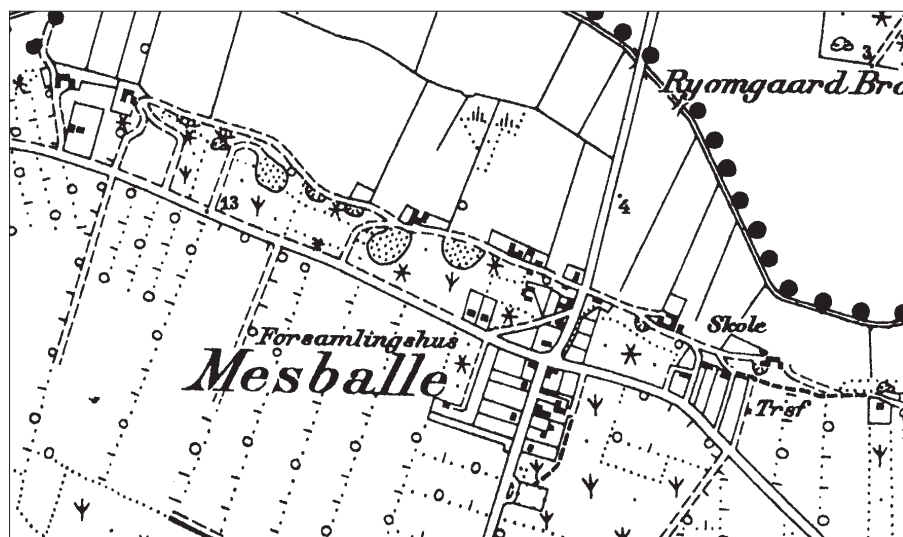
Mesballegårdens historie med sikkerhed føres tilbage til 1700-tallet. Desværre er Ryomgårds godsarkiv før den tid gået tabt, hvorfor fæsteforholdene ikke kan føres længere tilbage.

Mere om de gamle gårde og huse i Mesballe senere i denne gennemgang.

Tilknytningen til Skarresø sogn

Fra gammel tid hørte Mesballe og Tjerrild under Skarresø sogn. Kirken i Skarresø var sognekirke. Som fortalt under Skarresø blev sognet i 1625 under sognepræst Jacob Hansen Arp sluttet til Marie Magdalene sogn. Det varede helt til 1775, hvor Frederik Reinfranck var præst i Kolind. Grunden var vist, at det var for besværligt for præsten i Marie Magdalene at skulle sejle over sundet mellem Ryomgård og Mesballe. Siden har sognet igen været sammen med Kolind og Ebdrup.

Der var folketælling i landet i 1787. På det-

te tidspunkt blev der optalt 42 personer på 7 steder i Mesballe og 26 personer på 4 steder i Tjerrild. I dag er Mesballe jo blevet noget større.

Skolen

Mesballe skole (Astrupvej 13) er et led i den skolestrid, der omkring 1848 rasede på grund af pastor Jantzens forslag om at oprette en ny skole i Astrup i stedet for skolerne i Skarresø og Ebdrup. Som tidligere fortalt endte det med, at der i 1870 blev bygget en helt ny skole i Mesballe.

Den første lærer var vistnok lærer Mortensen, der senere blev flyttet til Kolind. Omkring 1900 var P. Kammersgaard lærer ved skolen. Han var én af initiativtagerne til bygningen af forsamlingshuset i 1906. Han startede sangkor og aftenskole og var med til starten af en foredragsforening. I 1907 flyttede han til Ormslev ved Århus. Siden blev han valgt til folketingsmand for Socialdemokratiet i en længere årrække.

I 1908 kom lærer A. Brøns. Han var lærer i ca. 30 år. Hans virke faldt mere i det stille, men han var en dygtig lærer og et menneske, befolkningen satte pris på og respekterede. Han var gennem mange år kirkeværge og kirkesanger ved Skarresø kirke.

Han efterfulgtes af Harald Wammen, der vir-

Mesballe gamle skole.

kede ved skolen indtil nedlæggelsen i 1962. Derefter bliver han lærer ved Kolind Central-skole. I sin tid i Mesballe blev han især kendt for sin dygtighed som husflidslærer. Desuden var han en tid formand for Skarresø Ungdomsforening, ligesom han var aktiv inden for det grundtvigske arbejde.

»Huset på Bakken« – Mesballe Forsamlingshus

Ligesom andre steder kunne man ikke blive enige om, hvor forsamlingshuset skulle ligge, enten i Mesballe eller Skarresø. Der var forslag om at placere det, hvor Skarresø Vestergård ligger i dag, men det ville man ikke være med til i Skarresø. Derfor blev der bygget hus begge steder.

Alle papirer fra byggetidspunktet er blevet

borte, så det vides der ikke ret meget om. De blev ødelagt ved en brand i 1956. Et senere skødeudskrift fortæller dog, at gdr. Jens Kr. Jensen på Mesballegården skøder og endelig overdrager en parcel til Interessentskabet Mesballe Forsamlingshus. Værdien var 50 kr. Der var en klausul om, at matr. nr. 3f havde vejret over grunden. Den tilhørte den tidligere ejer af Mesballegården, Chr. Andersen, og det me-

nes han havde betinget sig ret til at trække en ko eller hest over grunden.

Huset stod færdigt til indvielse den 16. juni 1906 og der er nok ingen tvivl om, at indbyggerne i Mesballe hjalp hinanden med at få huset op at stå. I Tjerrild bakkede man også op om opførelsen.

Igennem tiderne har huset været ramme om utallige ting. Foredrag, folkedans, gymnastik,

Forsamlingshuset omkring 1906.

dilettant, høstfest, juletræ, banko, filmforevisning og masser af familiefester. Det har fungeret som brugs i en kort periode i 1916, været brugt til koncerter med efterfølgende bal, udlejet til Indre Missions møder, brugt til søndagsskole og husflidsskole.

I 1923 blev der tegnet panteobligationer på interessentskabskontrakter. Det var til et lån på 2500 kroner, som bl.a. blev brugt til et nyt tag.

Huset var i 1932 opholdssted for en del bygningshåndværkere. Disse forestod en større opbygning efter en brand på Tjerrildgården.

Karl Lave var formand i 1938. I en afslutningsang for husflidsskolen står der: »Vor formand hedder Karl og kunne lave, et havebord som fruene ville have«!

Under krigen 1940-45 var huset lejet ud til de såkaldte »flyvere«. Det var arbejdsløse arbejdere fra mange fag, som af Hedeselskabet blev brugt til at plante træer i området. Meget af den beplantning, der er her i området, stammer fra den tid.

Jiffy-Pot i Ryomgård har lejet huset til lager flere gange. Igen i 1964 fungerede huset som brugsforening, mens denne blev bygget om. Ved familiefester blev der kun serveret vand til middagen, og først i 1967 fik man spiritusbevilling.

I 1972 blev huset på grund af underskud sat til salg, men det blev der ikke noget af. I stedet

lånte man penge til at sætte huset i stand med nyt køkken og der blev indkøbt service.

Der blev lavet en yderligere istandsættelse i 1979, og i 1981 fejrede man 75 års jubilæum. Siden er det blevet til yderligere 25 år, og udsigten ser lys ud for huset.

Mesballe Brugsforening

I Ragnhildehøj (Tjerrildvej 4) var der omkring 1910 købmandsforretning, idet købmand Andersen fra Ryomgård havde forretning der, så beboerne var ikke uden dagligvareforretning, men ønsket om en brugsforening var imidlertid stort. Som med forsamlingshuset kunne man heller ikke blive enige med beboerne i Skarresø om at bygge en fælles brugsforening, så det endte med, at man byggede én hvert sted.

Den 27. marts 1914 blev der holdt en stiftende generalforsamling, og det blev vedtaget at oprette en brugsforening i Mesballe. Der blev af Mesballegården købt 2 skp. land overfor forsamlingshuset for en pris af 100 kroner.

Man optog et lån i Banken for Kolind og Omegn på 6000-8000 kroner til en rente på 5%. Den første uddeler var Mikael Pedersen. Han var der kun et år. Derefter fulgte Andreas Hansen fra 1915-1917.

Han kom hurtigt i problemer. Der var en såkaldt »arbejdende bestyrelse«, og den fulgte uddeleeren tæt. Bl.a. bebrejdede man ham, at han købte

Mesballe Brugsforening under besættelsen.

kludesko i Grenå uden at orientere bestyrelsen, og man forbød ham at forhandle småkager og lign. bageriartikler! Gælden til FDB blev alligevel forøget, »hvilket Forhold Bestyrelsen anser for uheldigt og utilladeligt, og det pålægges Uddeleren at sørge for at Bøgerne bliver ført og opgjort hver Maaned efter Bestyrelsens Anvisning«! Den gode Hansen rykkes endvidere gang på gang for at bringe kautionsforhold i orden. I 1916 vedtog man en »håndfæstning« af uddeleren. Det fremgår ikke, om han har overtrådt den, men det noteres blot lakonisk, at han afgår som uddeler den 6. januar 1917.

Til ny uddeler antog man Valdemar Knudsen, der blev der i 22 år. Han var på dette tidspunkt gårdbestyrer på Mesballegården, men på grund af svageligt helbred ønskede han at skifte erhverv. I hans tid blev der foretaget et par mindre udvidelser, bl.a. i 1919 og i 1930 fik man opstillet benzintank.

Valter Knudsen blev uddeler i 1939, valgt blandt 31 ansøgere. Der står ikke meget i protokollen om krigen, men i 1945 bevilges et beløb på 20 kr. til »Fonden til Fædrelandets Vel«. Det indsamlede beløb skulle overrækkes Chr.d.X på hans 75 års fødselsdag den 26. september.

I 1954 fejrede man brugsforeningens 40 års jubilæum.

Fra 1956 til 1959 var Otto Andersen uddeler. Han blev afløst af Bent Brøbech, der havde stillingen fra 1959 til 1968. I 1964 foretog man en større ombygning.

Børge Møller blev uddeler i 1968, men da var det begyndt at gå tilbage for brugsen. Omsætningen og overskuddet faldt, og på en generalforsamling den 3. dec. 1970 stemte 33 for opløsning af foreningen, og kun 4 stemte imod. 28. februar 1971 blev der valgt et likvidationsudvalg, og de fik til opgave at afslutte en epoke. Et stykke tid var der autoværksted i udhuset, men det nedbrændte, og derefter overtog amtet grunden og solgte til ARKE, hvorefter bygningerne blev nedrevet.

Fra Jørgen Sørensen i Mesballe har vi fået de fleste oplysninger om ARKE, fjernvarmen, vandværket samt gårde og huse i Mesballe.

ARKE

ARKEs bygninger i Mesballe har gennem mange år været et symbol for byen. De har været at se fra lang afstand, og gjort byen kendt over hele Djursland. Anlægget i Mesballe er dog først opført i 1943.

Selskabets oprindelige navn var Århus-Randers-Kaløvigegnens Elektricitetsforsyning, og det stiftedes i 1915, efter at der i årene forud havde været afholdt møder og foredrag i en række af oplandets landboforeninger. Der oprettedes overenskomst med Aarhus Belysningsvæsen vedrørende produktion og levering af el. Elforsyningen skulle ske via et 6 kv kabel til ARKEs transformerstation på Grenåvej.

I 1917 begyndes el-levering i stærkt begrænset omfang til 54 transformerstationer (runde betontårne). 1918 tegnede man 18% andele i det projekterede vandkraftværk ved Tanke (Gudenåcentralen).

Grenå og Ebeltoft opland, men ikke byerne selv, tilsluttes ARKE i 1920.

Der var krise i selskabet i 1922 på grund af prisniveau, kostbare anlægsudgifter, dyre lån og forsyningsvanskeligheder.

En utilfreds andelshaver skrev følgende svada:

*O, herlige Lysværk, det bedste paa Jord
du kaldes af alle i Syd og i Nord.
Når Sol er paa Himlen, din Strøm bringer Bud,
men naar Aftnen mørkner, går Lyset sgu ud.
Det er med dit Lys som med Folk, der har Hikke,
at li'som det var der, saa var det der ikke.
Vi beder dig derfor, giv Lys os til Gavn,
og husk, at endnu er det ej Fastelavn.
Men send os det lige saa sikkert herud,
som din aarlige Regning på Driftsunderskud.*

Vi kommer hen til 1940. Selskabets kontrakt med Aarhus Belysningsvæsen ændres til leverance fra nævnte værk via Gudenåcentralen. Der opnås herved billigere priser.

Da kulpriserne stiger, og det bliver vanskeligt at få forsyninger, går man over til at fyre med tørv.

Dette år er der en meget streng isvinter med isslag, der forvolder stor skade på ledningsnettet. I ARKEs historie bliver situationen betegnet »iskatastrofen 1940«. En forsikring, som ARKE havde tegnet, giver anledning til årelangt tovtrækkeri om erstatningsbeløbet. Samme år bliver der købt jord til et centralt knudepunkt i Mesballe. Dette anlæg bliver dog først sat i drift i 1943.

Også i 1943 er der planer om byggeri af et nyt vandkraftværk ved Kongensbro, men Aarhus Belysningsvæsen sætter sig imod, og i stedet udvider man kapaciteten på Aarhusværket med 50%.

Omkring 1946 er der planer om bygning af et storkraftværk i det midtjyske område.

I 1950 er det nødvendigt at udvide anlægget i Mesballe, og man køber 18 tdr. land. 1956 går Kolind fra jævnstrøm over til vekselstrøm fra ARKE. 1959 følger Mørke efter.

Som følge af krigen i Korea og devaluering sætter det ind med store prisforhøjelser på kul. Derfor genoptager kraftværkerne i betydeligt omfang brugen af brunkul.

På generalforsamlingen i 1956 kan en glad formand i sin beretning oplyse, at selskabet efter 40 års beståen er gældfrit, og alle anlæg fuldt afskrevet.

Igen i 1957 sker der stor skade på ledningsnettet på grund af 2 gange vintervejr.

1958 beplantes arealerne omkring Mesballe. Samtidig bygges nyt lager og garagekompleks.

Der følger yderligere udvidelser i 1969 og i 1982.

1968 blev den første af I/S Midtkraft's 4 sektioner på Studstrupværket sat i drift. ARKEs andel på basis af aftaget el andrager 10%.

ARKE.

Et voldsomt uvejr med isslag og storm i vinteren 1970 volder store problemer med forsyningen.

Det gik dog endnu værre i 1971, hvor et stærkt uvejr i november satte i med så store snemængder, at hovedvejene blokeredes i flere dage, og mange steder var man uden strøm i op til en uge.

Landet blev påny ramt af stærkt snefald i 1976. Som følge af forbedringer på ledningsnettet samt en øget kabelnedlægning er følgerne dog mærkbart mindre denne gang.

Efter oliekrisen i 1974 omstillede landets kraftværker sig igen til brug af kul. 60% af elproduktionen og 72% af fjernvarmeproduktionen foregår nu på kulbasis.

I 1981 etableredes i Mesballe som det første sted i Danmark et anlæg, hvor man benytter tabsvarmen fra de store transformere til opvarmning af kontorer og bygninger.

ARKE fusionerer i år 2000 med Grenå og Ebeltoft kommunale selskaber. ARKE indgår i fusionen som det styrende selskab. Samme år blev det vedtaget at selskabet i fremtiden skulle hedde NRGi.

Efter yderligere fusioner i 2005 går udviklingen hen imod servicecentre, som er i nærområdet og hurtigt kan betjene kunderne. Det har bevirket, at bygningerne i Mesballe er sat til salg. Dog forventer man at kunne leje sig ind til omkring 2010, når kabellægningen er tilen-

debragt. Men Mesballe vil fortsat være knudepunkt for fordeling af el på Djursland.

En ny epoke starter her i 2007, idet der skal etableres en bygning på 20 kvadratmeter, som skal indeholde elektronikken til fordeling af NRGi's fibernet på Djursland. Endnu en gang bliver Mesballe centrum, men denne gang desværre uden personale.

Fjernvarme i Mesballe

I 1999 blev 150 kv ledningen ført til Grenå, og produktionen fra tabsvarmeanlægget fra 1981 blev meget lille. Det indebærer at ARKE må finde en anden varmekilde. Da der i forvejen var lavet flere fjernvarmeverker i ARKEs forsyningsområde, var det naturligt at undersøge mulighederne for at etablere et værk i Mesballe, evt. med resten af byens beboere som forbrugere.

Der blev nedsat en arbejdsgruppe, som skulle orientere/bearbejde resten af beboerne i byen, og resultatet blev, at 26 husstande tilsluttede sig.

Da værket er lille forsyningsmæssigt, blev brændslet træpiller, idet flis er for svært at styre brændmæssigt, når forbruget er så lille. Men det kører upåklageligt, og Mesballe har en rimelig varmepris.

Vand til Mesballe i 1974

Forud var der 19 private vandværker i byen. Bl.a. skolens vandværk, som forsynede de omkringliggende huse. I 1973 brød dette værk ned, og ejeren formåede ikke at få det kørende. Der blev lidt polemik omkring det og kredslægen blev involveret. Han pålagde kommunen at få vand fra Ryomgård Vandværk til Mesballe.

Projektet var ikke lige til at få op at stå og en ledning blev hængt op i masterne og træerne fra skolen og til ARKEs vandværk. Ledningen blev efter bedste evne isoleret, men frøs alligevel en del gange i vinterens løb.

I løbet af 1974 blev vandledningen fra Ryomgård etableret, men med den var der også problemer. På Astrupvej var ledningen ikke lagt dybt nok, så efter at den frøs i 2 vintre, blev den lagt om i forbindelse med kloakeringen af Mesballe.

Lange Niels Thygesen

Karl Mejnecke fortæller: Han var en original og boede ude på Tjerrild mark. Efter sigende var han blevet sær efter sin mors død i 1910. Han var født den 10. juni 1863 i Sivested som søn af Grethe og Niels Thygesen. I 1890 er de i folketællingen opført som boende i Tjerrild. Ejendommen lå ikke så langt fra jernbanen. Nu er den stærkt restaureret og var i mange

år sommerbolig for domprovst Jørgen Bøgh, Århus. Adressen er Tjerrildvej 19.

Lange Niels (hans far var ikke så stor) var grænsegendarm til 1890, da han tog ophold ved forældrene. Det var nok på grund af en ophævet forlovelse. Til at begynde med havde han omgang med andre mennesker. Han havde et stort skæg, der nåede helt ned på brystet. Nogle sagde det klædte ham, og han var nu ikke så tosset endda. Han var blot noget for sig selv, men ikke uden humor.

Men de sidste 25 år af sit liv blev han mere og mere sky. Han gik i sin gamle uniform, og den blev slidt helt op som arbejdstøj. Han var karl derhjemme, men fik ikke lov til at køre hestene, før faderen døde. Støvlerne fra soldatertiden var stærke og holdt hans liv ud. Da uniformen var slidt op, gik han i en gammel frakke, der holdtes sammen med et reb. Sin skyder, et gammelt jagtgevær, kunne han godt finde på at true med, hvis man kom for nær hans enemærker. Han kunne også finde på at lægge sig splitternøgen ude i haven.

Efter faderens død bestyrede han gården for sin mor og efter hendes død i 1910 overtog han stedet og kaldte sig boelsmand. Gården blev mere og mere forsømt, nogle få kreaturer og nogle radmagre får var hans besætning. Han kunne dog finde på at tage til marked. En gang tog han en vædder med, og da en køber spurgte ham om prisen, sagde han: »Den ska'

ent sælles, a hår blot tavn' en mæ for ent å gojenner«! Da ARKE under 1. verdenskrig opsatte master på hans jord, krævede han sikkerhedsnet under - og fik det!

Niels Thygesen var en flittig kirkegænger i Skarresø kirke. Hver søndag mødte han op i en langskødet frakke, stiv sort hat og de gamle støvler. Han sad altid nederst i kirken. Mon han følte sig udstødt?

I 1917 var Niels blevet så sølle, at han solgte ejendommen til naboen og købte et hus i Mesballe lige ved siden af skolen. Her tilbragte han sine sidste år og var blevet ret fredelig. Han kom tit i Brugsen, og hvis han blev budt

på kaffe, sagde han altid: »Tak, a hår lie propet mæ«! Det sagde han også, hvis han blev budt til fester i forsamlingshuset.

Et år havde han sået korn i et lille stykke mark. Da der skulle høstes, forsøgte han med en barberkniv bundet til et skaft. Lærer Brøns' søn Johannes tilbød at hjælpe ham med en le, og det blev accepteret. Siden var de gode venner.

Det var postbudet, der til sidst fandt Niels syg og hjælpeløs i sengen. Han sendte bud efter doktoren, og den stakkels mand blev i åben fjedervogn kørt til sygehuset i Ebeltoft, hvor han døde.

Gårde og huse i Mesballe

Enggården, Astrupvej 25: Når man kommer fra Skarresø kommer man først til denne gård, der ligger på højre side lige før byen. Siden 1970 har den tilhørt Merete og Axel Andersen. Der har oprindeligt ligget to ældre gårde på grunden. Den første lå lidt længere inde mod byen og menes at være fra omkring 1750. Så brændte den, og en ny gård blev bygget ned mod engene. I 1958 brændte den også. De nye bygninger er opført i 1959 og senere. Gården drives med fedekvæg og agerbrug.

Mesballegården, Thorsagervej 7: Som tidligere anført har man de første oplysninger om gården fra 1777, hvor der i gamle protokoller står

Niels
Thygesen.

følgende: »Søren Sørensen, barnefødt i Mesballe, fæster dend Gaard, som hand i nogle Aar har beboet«. Ved taxation i 1799 beboes gården stadig af Søren Sørensen. Gården er såkaldt »halvgård« under Ryomgård. Fæsteren er hoveripligtig.

Hvorledes gården i detaljer har fremtrådt, kan ikke med sikkerhed fastslås. Der har været tale om en firelænget, halmtækket bindingsværkgård med klinede vægge, som for stuehusets vedkommende blev udskiftet med brændte sten i 1860.

I 1907 blev gården købt af Jørgen Chr. Knudsen og hans hustru Nielsine. De havde en gård i Albøge. Deres søn Valdemar var lige blevet gift med Christence Hvidtved fra Tirstrup. De to unge fulgte med, og Valdemar blev gårdbestyrer.

På det tidspunkt var Mesballe ved at udvikle sig som bysamfund. De første grunde blev solgt fra gården i 1908, og i tiden derefter blev der solgt grunde hvert år. Stort set alle grunde i Mesballe, herunder ARKEs, er udstykket fra gården. Jorden til den nyopførte brugsforening var jo solgt fra i 1915.

Mesballegården ca. 1930.

Da Valdemar Knudsen blev uddeler i 1917 vilde hans far Jørgen Knudsen gerne sælge gården. Han var nu blevet 73 år og fik solgt til Simon Kjær. Han beholdt dog den 16 ha. store plantage, som de havde plantet på den ringeste del af sandjorden. (Iflg. folkeviddet fandtes der før den tid i Mesballe kun den læ, som Hvilsager kirke kunne give)!

Nielsine og Jørgen Knudsen lod opføre det statelige Bakkehus (Thorsagervej 24). Det var dog ikke færdigt før i 1919, så de måtte midlertidigt leje sig ind i forsamlingshuset.

Med tiden er flere af længerne på den gamle Mesballegård nedrevet og i dag er der privat beboelse.

Oplysningerne om Mesballegården er nedskrevet af viceskoleinspektør Birger Vitved-Jensen, der er en svigersøn af Ida og Henry Johnsen, Tjerrild (se under Tjerrild).

Oplysninger om andre gårde:

På et kort over Mesballe fra begyndelsen af 1800-tallet ses en gård beliggende på den nuværende adresse Astrupvej 11. Den var beboet af Niels Bugtrup. Stuehuset ser ud til at have ligget, hvor Inga Elmer bor i dag.

På Astrupvej 13 var der en gård, hvor den gamle skole ligger i dag. Gården var beboet af Peder Jensen. Den er nedrevet et sted mellem 1821 og 1836.

Også på Astrupvej 17 har der ligget en gård, beboet af Søren Jensen.

Andre bebyggelser:

Der har i tidens løb været flere virksomheder i byen, ligesom der er opført adskillige parcelhuse.

Dynastiet Børsting havde grusgrav i Mesballe. Johannes Børsting Jensen har bygget husene Thorsagervej 10-22. Desuden Astrupvej 5 og 9.

På Thorsagervej 12 blev i starten af 70'erne oprettet byggefirmaet »Mesbyg«. Firmaet blev hurtigt for stort for Mesballe og flyttede til Industrivej i Ryomgård.

Et savværk var beliggende på Thorsagervej 28 ind mod forsamlingshuset. Huset og savværket blev fjernet omkring 1990, da ARKE overtog og fjernede bygningerne.

Vi ved, at der har været autoværksted, møbel-fabrik og sikkert også andre virksomheder.

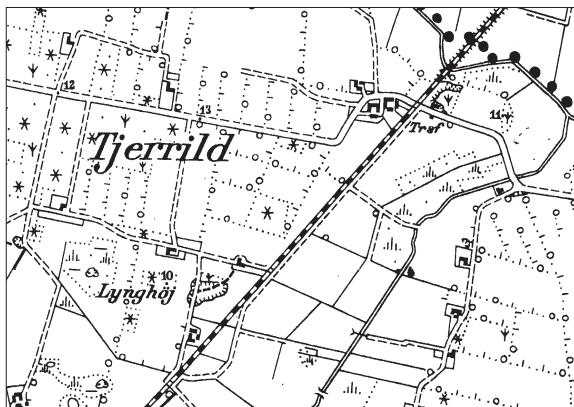
I dag findes P.E. Transport på Thorsagervej 8 og Tømrerfirmaet FRIIS på Thorsagervej 24 (Bakkehuset).

Igennem årene er det dog ARKE, der har sat sit præg på byen, og man kan kun beklage, at denne epoke snart er slut. Ved redaktionens slutning er det ikke bestemt, hvad bygningerne skal bruges til.

På vej mod Tjerrild passerer vi på nr. 10 Voervadsbro Staldinventar. Tidligere lå her Smede- og Maskinværkstedet C. G. Jensen.

Tjerrild

Tjerrild består af en spredt samling gårde og huse. I 1491 benævnes stedet som Tierø, og i 1576 Thierrø.

På matrikelkortet fra 1843 findes kun 2 gårde i området, nemlig Postgården (Tjerrildvej 5) og Tjerrildgården (Tjerrildvej 7). De er udstykket fra Skaføgaard ved Mørke.

Alle andre gårde og huse i Tjerrild er senere udstykket fra disse to gårde.

Postgården blev i 1866 solgt på tvangsauktion til købmand J. F. Götzhe i Randers. Han var en af byens matadorer og stiftede i øvrigt senere sammen med Hans Broge DFDS.

Det var hans speciale at opkøbe gårde, som han derefter udstykkede i mindre parceller, der så omgående blev solgt videre. Det var en pas-

sende tid at gå ind i den slags aktivitet. Landbruget var inde i en gunstig udvikling. Efter krigen i 1864 voksede afsætningsmulighederne i England eksplosivt. Man gik fra ekstensivt landbrug over til intensiv drift, idet der var interesse for at købe forædlede landbrugsvarer som smør, æg og bacon. Den slags landbrug krævede ikke de helt store arealer, og mange unge landmænd, som ikke havde udsigt til at blive selvstændige, fik nu en chance.

Det havde den gode købmand vejret, og han tog fat på »gårdslagteriet« på Djursland.

Tjerrildvej 11: Allerede den 14/8 1866 indgår han købekontrakt med smed Jens Peder Andersen af Brunmose, der for 1075 Rd. overtager grunden 2c. Den bestod hovedsagelig af mose og lyngjord.

Køberen forpligtede sig til at opføre en bygning på jorden senest 1. november 1867. Det trak imidlertid ud med udstykningsgodkendelse, så huset stod først færdigt i juni 1868.

Det må have været slidsomt at få opdyrket jorden, men allerede fem år senere solgte han ejendommen for 4.700 Rd. til Mads Rasmussen fra Bendstrup og hans hustru Karen Marie Knudsen fra Bøjstrup. De overtager gården

med 2 køer, en stud, samt en maskinpark bestående af en vogn, en plov og en hjulbør. Det blev et langt liv på stedet, idet Mads først døde i 1906, og hans enke blev boende til 1933 med sønnen Peder Johnsen som bestyrer.

Han blev i 1908 gift med Ane Dorthea Nielsen og de fik 4 børn i deres ægteskab. Peder Johnsen var en agtet person, og der blev gjort brug af ham på mange tillidsposter: Sognerådet, bestyrelser i bank, mejeri og brugsforening samt domsmandsinstitutionen.

Den yngste søn Henry købte gården for 30.000 kroner i 1941. Samme år blev han viet til Ida Emilie Knudsen, datter af uddeler Valdemar Knudsen i Mesballe. De havde truffet hinanden, fordi de havde fælles interesser i ungdomsforeningen i Skarresø, og da det var i krigens tid, påtog Henry Johnsen sig villigt »væbnervagten«, når der skulle cykles til Skarresø. Det var jo ikke ufarligt for en ung pige at cykle alene i de mørke aftener!

Deres første år på gården var under indtryk af besættelsen og tyskernes bevogtning af jernbanen kunne godt være lidt ubehagelig.

De fik tre børn, Inger, Bente og Kirsten.

Både Ida og Henry Johnsen bestred mange tillidsposter i lokalsamfundet gennem årene.

Ejendommen blev drevet indtil 1969, da Henry Johnsen på grund af dårligt helbred vælger at blive postbud i Ryomgård. Jorden bliver drevet af en maskinstation.

I 1980 dør han pludseligt, og Ida sælger gården og flytter til Mesballe. I 1985 sælger hun bygningerne og nu får gården sit nuværende navn: »Idasminde« - efter at have været i slægtens eje i 112 år.

I 1991 blev der udarbejdet et hæfte med gård- og personalhistorie om matr. 2c af Tjerrild. Hæftet er udarbejdet af viceskoleinspektør Birger Vitved-Jensen, der blev gift med Ida og Henry Johnsens ældste datter Inger.

Tørveproduktion

De to verdenskrige satte gang i tørveproduktion, da kul og olie fortrinsvis skulle bruges til krigsmaskineriet. Bent Bramsen Jensen fortæller, at hans far var tørveproducent og på et tidspunkt beskæftigede ni mand og flere kvinder i sæsonen.

Fra hans fars gamle regnskabsbog står der bl.a. at der i 1946 blev produceret 2,7 millioner tørv. Prisen var 16 kroner pr. 1000 stk. En almindelig husholdning kunne bruge 10.000 tørv på et år. En voksen mands løn var 2,05 kr. pr. time + 82 øre i akkord pr. 1000 stk. Kvinderne som rejste tørvene fik 50 øre for dette pr. 1000 stk. og at stakke blev betalt med 1 krone pr. 1000 stk. Der blev også brugt heste. De skulle bl.a. trække vognene med dynd ud på tørrepladsen. En hest kunne »tjene« 9 kroner pr. dag.

Johannes F. la Cour fra Pindstrup Mosebrug

havde længe set muligheden for afsætning af brændsel i de store bysamfund, og han opkøbte jord på egnen, samtidig med at han opførte briket-fabrikker. La Cour opkøbte i årene 40-50 de fleste gårde i Tjerrild for at »rive smuld« til tørvebriketterne.

Han opførte også en fabrik, der pressede tørvejorden til formbrændsel.

Omkring 1965 var tørve-eventyret slut, og i de

følgende år solgte han ejendommene igen.

De fleste gårde i Tjerrild er i dag beboet af folk, der ikke har tilknytning til landbruget. Enten bruger de ejendommene til beboelse eller driver dem som fritidslandbrug. Der er dog undtagelser.

Tjerrildgården (Tjerrildvej 7) har i dag arealer med planteavl. Desuden drives der en entrepre-

Tørveproduktion.

Den gamle gård på Tjerrildvej 28. I baggrunden rives stadig tørvesmuld. (1963).

nørvirksomhed samt en minkfarm. I 1932 var der brand på gården, og der forestod en større opbygning. Håndværkerne boede i Mesballe Forsamlingshus under arbejdet.

På gården Tjerrildvej 26 er der i dag en stor svineproduktion. Gården er tidligere også benævnt som Tjerrildgården.

Haldsminde (Tjerrildvej 28)

Gården ejes af Birthe og Bent Bramsen Jensen. Bent er født på den nærliggende Skriversminde i Hedeskov. I 1965 købte han den nuværende ejendom, men det var den gang gamle bygninger. Gården er udstykket fra Tjerrildgården omkring 1860. En stor del af den var bindingsværk med stråtag. I årene 1970-75 opførtes de nye bygninger, og først i 1985 blev de sidste rester af den gamle gård nedrevet. Gården drives i dag med planteavl.

Nævnes skal det også, at eneboeren Niels Thygesen boede på Tjerrildvej 19 (læs mere om ham under Mesballe).

Vi kører tilbage til Mesballe og Skarresø for at komme videre til næste by på vor Odyssé. Fra Skarresø følger vi vejen mod Koed. I dag går den oppe på den tidligere ø, Balle Bakke, men i fordums tid løb vejen nede til højre fra

Skarresø kirke, langs engene og rundt om øen ind til Koed.

På begge sider af asfaltvejen har vi tæt skov, men når vi efter den stejle bakke kører nedad mod Koed, får vi flere steder med et smukt udsyn mod Kolind og ud gennem sundet.

Før Koed kører vi over Ryom å, og så er vi i Sønderhald Herred.

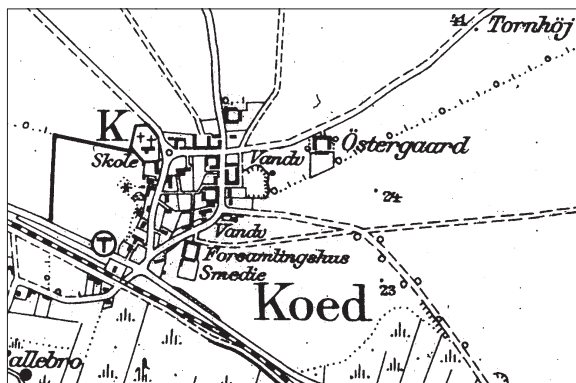
Når vi runder jernbaneoverskæringen, kan vi se op mod det gamle Koed, som ligger i en hulning i skrænterne ud mod Kolindsund og skutter sig lunt i læ.

Særlig smuk er byen, når man en mørk aften kigger over mod byen fra Kolind-siden. Det mørke landskab med den oplyste kirke.

I Koed møder vi Anna Svendsen f. Sørensen, hvis barndomshjem var Skalhøjvej 14, og Jørgen Jørgensen, som bor i forældrenes gård, Tornhøjvej 1. Dem vil vi benytte som »vejvisere«.

Koed

I 1343 stavedes byens navn Cowit, og i 1345 skrives det som Kvth. I 1925 staves det Koved.

Fællesskab

Koeds gårde og huse hørte indtil år 1807 til hovedgården Vedø. Ifølge kongelig bevilling af 15. oktober 1794 blev der givet tilladelse til godsets udstykning. I 1807 sælger Vedø 8 af gårdene til de respektive fæstere. En gård sælges i 1813 til Christen Møgeltoft fra Ringkøbing. De tre sidste gårde bliver ikke overtaget af fæsterne, men sælges til anden side.

I den gamle landsby var man forpligtet til fællesskab. Man skulle på skift hente jordmoderen, køre vejmaterialer ud og rydde vejene for sne. Man

var fælles om byens to brønde og »Plantlandet«, som var en fælles kålhav, der lå neden for kirkegårdsmuren.

Også om køernes græsning var man fælles. Hver morgen skulle røgteren samle køerne og drive dem samlet op til græsning på den såkaldte »Heden«. Hyrden boede i et hus, som byen ejede. Ligeledes ejede byen også i fællesskab et græsstykke, der måtte benyttes af den mand, hos hvem den fælles bytyr var opstaldet.

Fællesskabet rakte også til, at syv selvejer-gårdmænd i 1815 købte den 228 tdr. land store gård Kragelund (Hedder i dag »Frederikslund«) og i fællesskab drev den til 1836, hvor den sælges. Den nærliggende Koed skov forblev dog i fæl-

Det gamle hyrdehus.

lesskabet. I dag er den afsondret fra resten af Koed sogn men er stadig en del af dette.

Byens mødesteder var forsamlingshuset, hvor der bl.a. dyrkedes gymnastik og folkedans, og så de to bybrønde. Her kom karlene ved aftenstid for at vande hestene, og pigerne kom med spande for at hente vand til husholdningen. Kvinderne vaskede ved brøndene, men måtte ud til åen for at skylle tøjet.

Om sommeren kunne man også mødes ved en hjemmelavet keglebane, som var placeret i vejsiden på Skalhøjvej langs med hestestalden ved Petrinesminde.

»Koed stadion« ligger neden for banen på matr. nr. 5d, hvorfra der er frasolgt en parcel, som Volmer Pedersen i midten af 1960'erne byggede hus på.

Midtdjurs kommune har gennem mange år betalt leje af arealet, hvor sportspladsen ligger, for at borgerne kunne benytte det som fællesareal til bl.a. Sct. Hans bål og -fest. Arealet ejes af Tornhøjvej 1.

Datidens gård

Af en syns- og taxationsforretning fra 1797 kan vi få et indtryk af datidens gård. Det drejer sig om Agerndalsgård, hvor fæsteren hed Anders Sørensen.

Stuehuset består af 11 fag i en længe, bygget af ege-undertømmer og fyr-overtømmer. Un-

derste del af væggene er opmuret af brændte sten. Øverste del er klinet ler og kalk. Taget er langhalm, fyrreloft over 7 hele fag. 4 fag nye vinduer indlagt i bly. Bageovnen af ler, skorstenen muret af rå sten.

I den østre længe er der stald, foderlo og karlekammer. Består af egebindingsværk og klinede vægge. Taget tækket med langhalm og lyng. Laden er opbygget på samme måde.

I den vestre længe er der indrettet tørve- og huggehus med en port i den søndre ende. Bygget som de andre længer.

Besætning: 1 sort hest, 9 år, 1 brun hest, 15 år, 1 brun hoppe, 9 år, med føl, en brunblisset hest, 13 år, 1 gl. brun hoppe med føl og 1 brunstribet hoppe.

Inventar og redskaber: 3 vogne, 2 jernplove, 2 træharver, 2 hjulbører, 2 tørvespande og 2 forker, 1 huggestol, 1 høfork og 5 river.

Koed kirke

Koed var anneks sogn til Nimtofte indtil 1775, hvor det blev anneks til Marie Magdalene sogn.

Kirken ligger på en banke nordvest for byen. Kirkens kor og skib er fra romansk tid, det vil sige i tiden omkring 1100-1250. Den er opført af rå kampesten og granitkvadre.

I den sene middelalder blev der indbygget hvælvinger i koret, mens skibet beholdt sit bjælke-

Koed kirke.

loft. Samtidig nedbrødes apsis for at give plads til en udvidelse af koret mod øst.

Tårn og våbenhus er også fra den senere middelalder, opført i rå og kløvet granit og munkesten.

Tårnet er i 1776 delvist ombygget af oberstløjtnant og ridder Palle Kragh Hoff til Vedø og Ryomgård.

På tårnets vestside ses en kanonkugle, som formenes at være fra 1864.

På skibets vestre gavl ses en ovnformet indbygning, hvor den gamle kirkeklokke tidligere har hængt.

På tårnets sydside og på våbenhusets gavl er anbragt bogstaverne H og G sammenslyngede. Det er forbogstaverne til Hoff og Galten.

Over våbenhusdøren er anbragt et solur, der er restaureret. Det er af sten og har ud over tallene 1-12 følgende inskription.

I yderranden: »Tiden minder mig at dø, thi jeg er som andre Hø« Esajas 4-40. Jørgen Severin Rostved 1779.

I inderste rand: »Tidens Tand og Glassets Sand, Livets Aften vise kan«.

I øverste bue: »Taarnet 1776. Kirken 77. Rep.«

I nederste bue: »af Hr. Palle Kragh Hoff. Fru Anna Margrethe Galtt«.

Foroven ses et forgyldt billede af solen og en viser af kobber, forneden støttet af to stivere. I sommeren 1933 gennemgik Koed kirke en grundig og hårdt tiltrængt restaurering, der lededes af førstelærer i Koed, senere overlærer i Ikast Jørgen Krog.

Omtrent samtidig byggedes ligkapel og kirkens apsis. Gulvfliserne i kapellet er i forskellige farver og nedlagt således, at de danner to kors. Et lille apsis er bygget ind til koret mod øst. Det er af røde mursten med metaltag i rundform og har en dør til nord, så præsten kan gå ind og skifte ornat uden at gå gennem kirken.

Inden for kirkedøren er opstillet et lille vie-

Den gamle skole.

vandskar af granit, som tidligere fandtes i en have i byen, men som efter sigende skulle stamme fra Rosmus kirke. I koret ligger en ligsten med portrætfigurer over Anders Sandberg, død 1567, med hustru og datter.

I 1998 opsættes der ny klokke. Det gamle orgel fra 1918 blev afløst af et nyt i 1968.

Det første menighedsråd så dagens lys i 1904, og man besluttede, at møderne skulle være offentlige. Frem til 1970 brugtes kirkebøssens indhold til støtte af værdigt trængende, f. eks. i form af gavekort eller en købmandskurv. Menighedsrådet påtog sig også sognets sygepleje, idet man ansatte en sygeplejerske og bevilgede hende 15 kroner årligt som hjælp til cykelhold.

Genforeningsstenen, som er placeret uden for kirkegården, er rejst i 1920. Stenen er fundet på Ballegårdens bakker og slæbt til Koed ved hjælp af heste. Teksten lyder: »Sønderjylland 1864-1920. Hele Grønland dansk 1933«. Her plantede byens ældste mand, en næsten 90-årig veteran fra 1864 et lindetræ. I 1945 rejste byens indbyggere en flagstang.

Koed Skole oprettes i 1871. Den gamle skole var i brug frem til 1882. Af lærere kender man navnene på en Peder Rasmussen Degn omkring 1708, Svend Nielsen Lund 1729, ligesom en Fredrich Lyngbye er nævnt og Jens Willadsen Albech, død 1848, og en lærer Jensen.

Der byggedes ny skole over for den gamle, oppe på bakken. I 1912 bygges der til i den østre ende med et klasseværelse og en lejlighed til lærerinden.

Skolen var delt i 4 klasser. Skolens lærere: P. Kolind fra 1871-1918. Han gjorde en stor indsats for idrætten og blev udnævnt til æresmedlem af Randers Amts Skytte- og Gymnastikforening. Ligeledes var han foregangsmand ved afholdelse af folkelige og kirkelige møder og formand for Kirkeligt Samfund for Kolind og omegn. Lærer Jørgen Krogh 1918-1935 fortsatte det folkeoplysende arbejde. Han afholdt landbrugsfaglige møder i Koed skole om vinteren, og han var med til at starte ungdomsarbejdet under Kolind landboforening, hvor han også var sekretær. Han udnævntes til æresmedlem af foreningen. Han medvirkede ved rejsningen af genforeningsstenen og mindestenen for lærer Kolind. Han var medlem af bestyrelsen for Indre missions højskole i Rønde og var en periode medlem af Folketinget. Af andre lærere kan vi nævne frøken Marie Møller 1920-1955, som også var organist ved Koed kirke, Peder Gori og frøken Nielsen som er lærer til 1969. Hun underviste pigerne i at kniple. De kunne komme igen efter skoletid og få mere undervisning. Kniplebrættet blev lavet af Ras. Kristian.

I 1955/56: lærer V. Skårup og lærer Thorup som senere flytter til Marie Magdalene skole.

Han startede en ungdomsklub for de 14-18-årige. Kirstine Katholm underviste de yngste elever fra 1969 til 1971. Hun og hendes mand havde en gård i Attrup.

I 1955 lavede kommunen en ordning, så elever, der ønskede det, gratis kunne komme på Ryomgård Realskole efter en optagelsesprøve.

Skolen blev nedlagt i 1971, og på daværende tidspunkt var der kun de to yngste klasser tilbage. Herefter gik alle børnene til den nyopførte Marienhoffskolen i Ryomgård.

Bygningen ejes nu af dyrlæge Holmer Lund og hustruen Bibi.

Forsamlingshuset

I en gammel protokol kan vi læse om starten på »Aktieselskabet Koed Forsamlingshus«. Den dækker årene 1886-1914, og ud over historien om forsamlingshuset kan vi også se, hvem der boede i området i disse år. 85 aktionærer og diverse foreninger er nævnt.

På Demokratisk Forenings generalforsamling i 1886 blev der nedsat et udvalg til at foretage aktietegning til et forsamlingshus. Udvalget bestod af gdr. Poul Jensen, Koed, tømrer Niels Sørensen, Kolindbro, og gdr. Søren Henningsen, Attrup. Ved at gå fra mand til mand fik man tegnet 437 aktier af 5 kr. Der var uenighed om placeringen af huset, så nogle af aktionærerne trak sig. Efter en ny indsamling

kunne man købe et stykke jord i Niels Jensens toft, og så kunne byggeriet gå i gang. Det blev indviet i 1888.

Huset har været benyttet af bl.a. Skytteforeningen, som ophørte omkring 1915, afholdsforening, ungdomsforening og Koed Gymnastikforening, som gav mulighed for at dyrke håndbold, fodbold, gymnastik og at erhverve idrætsmærket. Foreningen sygnede hen i 1940'erne. Der har været folkedans med op til 40 personer. Der har været afholdt veteranfester, jagtgilder, frelsermøder, missionsmøder, børnefester, høstgilder og diverse baller.

Folkedansen startes op igen i 1983, hvor der er stiftende generalforsamling i Koed Folkedanserforening, men i skrivende stund er dansen stillet i bero, da der efterhånden var for få medlemmer.

Koed Andelsfrysehus eksisterer fra omkring 1950 til 1969.

Forsamlingshuset.

Aftægt

Af et skøde fra 1911 kan vi læse, hvordan den ældre generation blev sikret, når de afstod gården. Enken efter Søren Rasmussen Brock, Maren Brock, afhænder gården til sin søn Rasmus Rasmussen Brock. Udover de normale beskrivelser af købesum, tilbehør og andre vilkår kan vi læse flg.: »I gårdens stuehus forbeholder jeg mig fri og udelukkende brug og afbenyttelse af to stuer, hvilke køberen er forpligtet til at renholde ligesom han også skal besørge mit tøj og linned vasket. Han yder mig derhos daglig min middagsmad, som jeg indtager ved hans bord med ham og familie. Derhos leverer han mig hvert år et godt lam i saltet og røget tilstand inden juletid, 2 lispund saltet og røget flæsk med et lispund efter hver slagtetid, endvidere årlig 10 snese æg alt i gode og sunde varer og frit tilbragt i min bolig. Årlig leverer han mig derhos i rette bjergningstid 2 læs tørv og ½ favn bøgebrænde frit sat i hus i et tørverum, som hun får anvist. Ugentlig leveres mig et rugbrød, 1 sigtebrød samt ½ pund smør.

Køberen yder mig den kørsel jeg måtte ønske og bekoster læge og medicin hentet i sygdomstilfælde. Endelig yder han mig i tilfælde af sygdoms- og alderdomssvaghed al fornøden pleje og opvartning.«

(Der er ikke overladt noget til tilfældigheder. Red.)

I øvrigt var Maren Brocks medgift ved indgåelse af ægteskabet 1 ko og 1400 kr.

Koed Folkebibliotek blev oprettet i 1874 som »Koed Sogns Læseforening«, men bliver omorganiseret i 1920 under navnet »Folkebiblioteket i Koed«.

Fra protokollen kan vi se, at der har været udlånssted i Attrup i 1955. For at tjene penge til nye børnebøger i Attrup-afdelingen afholder

Koed Brugs i ca. 1965. Uddeler Vagn Jensen og frue.

Koed Brugsforening år 1908. Tjenestepigen Kirstine, P. Greve, Th. Thomasen og Jens Greve, som senere blev kasserer i Banken for Kolind og Omegn.

Koed - set fra oven.

man andespil i 1956. Her indtjenes 486,50 kr., og samtidig søges sognerådet som yder 200 kr. Protokollen slutter i 1964.

Forretninger

Koed Brugs – Skalhøjvej 7: Brugsen i Attrup var oprettet omkring 1890. Den flyttes i 1905 til Koed,

mod at uddeleren to gange om ugen med vogn skulle besøge medlemmerne i Attrup. Efter et års tid oprettes der dog atter brugsforening i Attrup. Åbningstiderne i 1905 var fra 6 morgen til 22 i sommermånederne, i de 5 vinter måneder fra 7 til 21. I 1906 får uddeleren dog lov til at lukke kl. 20 i januar og februar måneder. (Det var noget af et job at være butiksansat dengang!)

I brugsens første år har der været en del diskussion om salg af spiritus og »bajersk-øl«. En aktiv afholdsforening har sikkert forsøgt at stoppe salget af disse varer. Omkring 1913 er spørgsmålet atter oppe at vende, og man får lov til at sælge øl fra 1. april til 1. oktober. I 1940 dannes der atter en afholdsforening, hvoraf de sidste medlemmer er aktive frem til 1970.

I 1940 er der forslag om, at kvinderne får stemmeret til bestyrelsen, men forslaget nedstemtes. Først i 1962 vedtages kvindernes stemmeret. Uddeler i 1943: Knudsen. I 1950'erne og 1960'erne: Birthe og Vagn Jensen.

Koed Brugs opløses i 1970.

Efter lukningen af brugsen har der i flere omgange været købmandsbutik og slikbutik.

Tømrermestre: R.P.Bjerregaard (1912), Eigil Jakobsen.

Murermester: 1912 S.P.Jakobsen.

Vognmand: Volmer Pedersen.

Smedien (Skalhøjvej 2): 1815: Anders Jensen.

I 1916 og 1934 nævnes Smed Jensen. I 1950: Arne Christensen. 1951: Jensen. I 1960-1970'erne: Aage Christensen

Fattighus (Tornhøjvej 2): Kaldtes også Ravnereden. Husets udkørsel ligger mellem to stykker såkaldt byjord, som hører til Tornhøjvej 1. Jorden fulgte med by-tyren, og da den sidste tyr var opstaldet på denne adresse hos Viggo Pedersen, hører jorden under denne gård.

Udviklingen i Koed

1893	kom der cykel
1914	selvbinder
1918	elektrisk tærskværk
1919	bil
1924	radio
1931	malkemaskiner
1947	traktor
1956	TV
1962	mejetærsker
1970	farve-TV

Jacob Thomsen var den første, som fik fjernsyn i Koed. Han inviterede byens folk til at komme og se en TV-optagelse fra Kolind dyrskue. Stolene stod på rad og række, og udsendelsen varede ca. 2 minutter. Bagefter blev der serveret kaffe og kage.

Og hvem boede her?

Vi har været så heldige, at der på Lokalarkivet ligger meget udførlige lister over de forskellige fæstere og gårdejere. Derfor kan vi netop for Koed få sat mange tidligere beboere på plads.

Tornhøjvej 1: Korsgård. Stuehuset er bygget i 1927. Gulvbrædderne er hentet i Bjerregårdens skov. Staldbygningerne er bygget i 1943. Anna

Marie og Viggo Pedersen, Mariussen, 1960
Hans Jørgensen, Pia og Jørgen Jørgensen.
Den nuværende have var tidligere en del af by-
dammen, som strakte sig over mod Tornhøj-
vej 2, »Bakkely«.

Tornhøjvej 3: Iris og Dan Olsen havde meje-
riudsalg, Grethe og Knud Rygård som sene-
re flytter til nr. 7.

Tornhøjvej 5: Eriksen, kaldet Sandberg.

Tornhøjvej 7: Murer Marinus Rygård og hu-
stru Margrethe, Grethe og Knud Rygård.

Tornhøjvej 11: Den gamle skole indeholdt i
midten af 1900-tallet 2 boliger, hvor der bo-
ede en man ved navn Nielsen og kogekonen
Kristiane Kahr.

Tornhøjvej 17. Vagn Jørgensen, Karsten
Holm.

Kirkely 1915. Mette Sørensen gift med Jens Peter Sørensen, og børnene Søren, Kirstine, Frida og Dagny.

Tornhøjvej 18: Koed Østergård. Rasmus Nielsen Kok, Søren Rasmussen Kok, Rasmus Sørensen Kok, Jens Poulsen, Poul Jensen, Anders Tyrre Rasmussen, Jens Karl Rasmussen, Jens Chr. Munch, Thue Axelsen, som har tilkøbt Skalhøjvej nr. 18.

Tornhøjvej 19: Kirkely. Peter Frederiksen, i 1904 overtager Jens Peter Sørensen ejendommen, i midten af 1900-tallet Buhl-Jensen, senere af graveren ved Maria Magdalene kirke, Jørgen Petersen, som anlagde en italiensk inspireret have. Ejers i dag af Anemonemælk v. Troels Jørgensen.

Tornhøjvej 21: Jens Pedersen, Søren Sørensen Thuesen, Rasmus Rasmussen Thuesen, Søren Jensen, Anton Rasmussen Thuesen, graver ved Koed kirke Thorvald Hansen boede her i mange år i midten af 1900-tallet.

Tornhøjvej 23: Oda og Søren Peter Sørensen

Skalhøjvej 1: Forsamlingshuset.

Skalhøjvej 3: Niels Jensen overtager gården i 1883, da han bliver gift med datteren Inger Marie, sønnen Peter Møller Jensen fra 1929. Vi kan i øvrigt henvise til Peter Møller Jensens bog »Erindringer«, som fortæller om livet i Koed i gamle dage.

Skalhøjvej 4: Niels Bjerregaard, Rasmus Nielsen Bjerregaard, Søren Rasmussen Skovsen, Rasmus Sørensen Skovsen, Peder og Agnes Christensen, Christen Christensen, Arne Rasmussen, Knud Kruse.

Skalhøjvej 5: Baunehøjgård. Thomas Rasmussen Brock, Anders Thomassen Brock, Jens Adamsen, Anders Jensen Adam, Christen Pedersen, Theodor Mikkell Thomassen, Rasmus Thomassen, Marianne Jæger og Poul Johansen, Niels og Ulla Abrahamsen.

Skalhøjvej 6: Aftægtsbolig til Koed Vestergård. Nora og Niels Jacobsen.

Skalhøjvej 8: Jens Greve (bankmand i Kolind), Mette og Jens Peter Sørensen, Vagn Jørgensens (Tornhøjvej 17) forældre.

Skalhøjvej 9: Anders Simonsen, Søren Andersen, Mikkell Rasmussen, Thomas Sørensen Broch, Mikkell Thomassen, Thomas Søren Thomassen, Niels Andreas Thøgersen, Vagn Jørgensen. Gården er udflyttet til Tornhøjvej 17 af Vagn Jørgensens far.

Skalhøjvej nr. 10: Aftægtsbolig for »Baunehøjgård«. Marie Thomsen, Ella og Chr. Svane Thestrup. De er forældre til den kendte skuespiller Ole Thestrup.

Bydammen år 1900.

Skalhøjvej 11: Petrinesminde. Jens Madsen, Gunder Olesen, Søren Rasmussen Bjerregaard, Rasmus Sørensen Bjerregaard, Søren Rasmussen Bjerregaard, Rasmus Thomassen, Søren Peter Thomassen, Jakob Thomassen, Githe Brandstrup, hvis far var Maltha Thomassen på Øster Skovgård ved Nimtofte. Hendes farbroder var Rasmus Thomassen i Skalhøjvej 5. Det meste af jorden og en bygning er solgt til Niels Pedersen, Vedø.

Da Søren Peter Thomassen fyldte 85 år, fortæller han i et avisinterview om sit liv. Han er født i Koed i det soveværelse, hvor han på fødselsdagen stadig sover. Hans far kom som

ung til gården som bestyrer for Thomassens mor, der tidligt var blevet enke. Søren Peter overtog gården i 1900, og 10 år senere købte han nabogården. Kostalden er fra 1911 og hestestalden fra 1925.

Han er den lykkelige ejer af mange sølvskeer. Ikke købte – men hentet hjem fra dyrskuet i Kolind gennem talrige år som præmier for hans jyske køer, der har hollandsk blod i årerne.

Han fortæller: Det forholdt sig sådan, at far var gårdmandssøn fra Hyllested, og der var tradition for, at kammerherre Skødt til Rugård holdt til dér for at stalde ind, når han skulle i kirke. Inden far var blevet så stor, at han kun-

ne spænde fra og for, havde karlen, der sørge-
de for kammerherrens heste, fået en skilling
for sin ulejlighed, men kammerherren syntes
ikke, det var passende at give sønnen på ste-
det penge.

En dag sagde kammerherren til min far: Du
skal nu ikke blive snydt; når du engang får dit
eget, skal du få en kvie.

Kammerherren holdt ord. I 1865 købte han 10
kvier i Holland, og en af dem forærede han far.
Den blev stammoder til besætningen og blev
ved at sætte sit præg på køerne langt, langt
frem i tiden.

Søren Peter Thomassen havde også et job ved
siden af landbruget. Gennem 29 år var han
bankassistent i Landmandsbanken i Kolind.
Hver tirsdag og fredag kunne man finde ham
bag skranken.

Skalhøjvej 12: Aftægtsbolig til Skalhøjvej 14.
Jens Poulsen, der fyldte 90 år i 1961, Høgh,
Helene og Karl-Johan Lynøe.

Skalhøjvej 13: Aftægtsbolig til Petresmin-
de. Bygget af Jakob Thomassen.

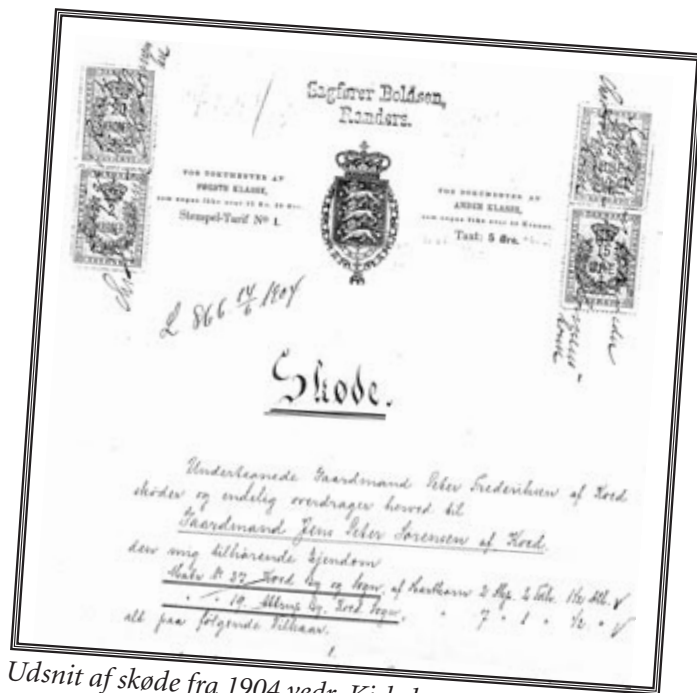
Skalhøjvej 14: Peder Madsen, Søren Thomas-
sen Brock, Poul Jensen Adam, Jens Poulsen,
Jens Poulsen Jensen, Gunnar Sørensen, Søren
P. Sørensen, Lars Tyrre Sørensen.

Tidligere sad der en rude i stuen med en ind-

skrift fra 1864, da der var indkvartering af
tyske soldater. En tysk officer har her indrid-
set en hilsen.

Skalhøjvej 16: Aftægtsbolig for Møgeltoftgård.
Mette og Thomas Thomassen, kæmner Pind,
lærer Thorup, Stig Thommesen.

Skalhøjvej 18: Møgeltoftgård. Mikkell Jensen
Bødker, Rasmus Hjulmand, Jens Rasmussen
Hjulmand, Christen Møgeltoft, Søren Tho-
massen, Thomas Peder Thomassen, Thorvald
Jacobsen, Vagn Grossen, Jens Hansen fra 1972
og senere sønnen Peter.

Udsnit af skøde fra 1904 vedr. Kirkely.

I 1981 udkom der en børnebog af Leif Bille Jensen: »Peter bor i Koed«. Bogen handler om Peters daglige liv på Møgeltoftgård.

De sidste fire gårde er udflyttergårde fra Koed. Hulvejsgården: Mads Thomassen, Rasmus Thomassen Brock, Søren Jensen, Jens Mikkelsen, Mikkelt Jensen, Rudolf Laursen, Jørgen Rasmussen Brock, Laurits Brock (Rudolf Laursen deler gården. Den oprindelige gård får navnet »Bøgely«, og der bygges en ny ved navn »Højvang«.)

Agerndalsgården: Søren Andersen Viborg, Anders Sørensen Viborg, Rasmus Sørensen Brock, Søren Rasmussen Brock, som får fredningsdeklaration på en langdysse i 1888, sønnen Rasmus Rasmussen Brock, Knud Brock, Palle Ebbe Nielsen, Poul Georg Johnsen.

Skalhøjgård: Mikkelt Rasmussen Degn, Rasmus Mikkelsen Degn, Rasmus Rasmussen Degn, Jens Sørensen Johnsen, Søren Johnsen Jensen, Georg Johnsen, Poul Georg Johnsen.

Korupskovvej 14: Bjerregaard. Peder Christensen Bjerregaard, Anders Jensen Bjerregaard, Jens Jensen, Søren Jensen Johnsen, Peder Jensen Boesen, Marie Birte Boesen, Christian Sørensen, Richard Lauritzen, Anders Johnsen Sørensen, Elvin Johnsen Sørensen.

Koed sangen

Mel: Jeg ved, hvor der findes en have så skøn.

Hvor bakkerne åbner sig mod Kolindsund
og vejen sig slynger mod dalstrøgets bund,
der ligger en fredfyldt, men livskraftig by,
hvor slægt efter slægt fandt et skærmende ly.

Vejskilte, placeret ved bakkernes fod,
fortæller, at landsbyen hedder Koed.
Her finder man fred, fjernt fra storbyens larm.
Her opleves fællesskabsfølelse varm.

På bakken mod vest knejser kirken så smukt.
Dens døre er altid for sognet oplukt.
Den stod her bestandigt, mens tiderne flygtigt gled
I glæde og sorg er den tilflugtens sted.

De gamle i byen er ikke gemt bort
og kommer blandt andre slet ikke til kort.
De færdes iblandt os og deler med børn
den visdom, de vandt, da de tog deres tørn.

De pusler i haven. De blomstrer og gror
og indendørs er der en hygge så stor.
De ser til hinanden til hverdag og fest,
og blade og bogbussens bøger bliver læst.

På gårdene hersker en travlhed så stor.
Her lever i dag et par børn, far og mor.
De hjælper hinanden hver eneste dag
og tager tilsammen et ordentligt tag.

Hvis mand eller kone har udenbys job,
så må de om morgenen stå tidligt op.
De kører så friske til arbejdet hen,
men glæder sig, når de er hjemme igen.

Her snakker man hyppigt om løst og om fast.
Man hjælper hinanden, når glæden den brast
Man fester i byens forsamlingshussal
og fortsætter gerne til nær hanegal

Koed sangen – forfattet af tidligere provst Helge Quist Frandsen.

Skalhøjgård omkring år 1900.

Ballevej 4: Koed Vestergård. Smedemester i Koed, Kristian Jacobsen, blev træt af smederiets og købte gården »Bakkely« (Tornhøjvej 2). I 1908 flytter han ud fra byen og bygger Koed Vestergård. I 1937 overtager sønnen Niels Jacobsen, og i 1971 dennes søn Jacob Jacobsen og hustruen Ingrid. Niels Jacobsen bygger af-tægtshus på Ballevej 12.

Christen Møgeltoft fra Møgeltoftgård søger i 1829 om tilladelse til at bygge bro over åen mellem Koed og Skarresø sogne og samtidig opkræve bropenge af folk, som benytter den. Han får tilladelsen af kong Frederik den 6. med besked om, at han så skal holde den i god stand, og at der skal opsættes en tavle ved broen med de forskellige takster for vogne og dyr.

»Socialdemokratisk forening for Koed og omegn« blev stiftet i 1913. Den første bestyrelse bestod af statshusmand Frants Mortensen, Sundby, landpost Johannes Pind, Kolindbro, gdr. Kristian Jakobsen, Koed, banearbejder Jakob Kristian Holm, Koed, Marius Svendsen, Attrup, Johan Nielsen, Sundby og Jens P. Jensen, Kolindbro.

Protokollen slutter i 1960.

Oldtidsminder

I sognet er der talt ca. 100 gravhøje samt enkelte dysser. En stor del er sløjfet. En langdysse nord for Koed, et dyssekammer i Vedø skov, 18 høje hvoraf der ligger to baunehøje vest for Vedø. En køkkenmødding lå sydøst for Koed ved bredden af det tidligere sund.

Og vi fortsætter turen...

Fra Koed kører vi mod nord op gennem slugten. Vender vi os om, kan vi tydeligt se, hvor lunt Koed ligger nede i et hul ud mod Sundet.

Ved vejkrydset slår vi et smut til venstre for at besøge Attrup.

Vi har i arkiverne ikke kunnet finde særlig meget materiale om fortiden i Attrup, men vi har allieret os med tidligere gårdejer og kommunalbestyrelsesmedlem, Erik Hansen, som videregiver sine egne oplevelser og den viden, han har fået fortalt.

Priser og lønforhold

I 1870 fik en karl 12 rigsdaler det første år.

I 1880 fik en landarbejder 1,25 kr. i dagløn om sommeren (På egen kost).

Om vinteren fik han 0,75 kr.

En gammel kone fik 16 øre om dagen for at karte.

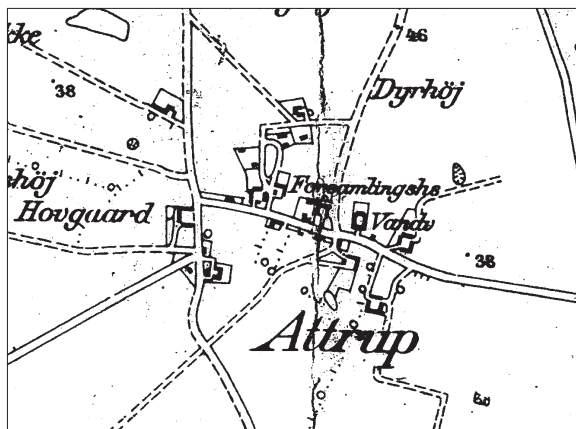
I 1890'erne: 1 tønne korn koster 5-7 kr. En opfedet ko koster 70 kr.

En daglejers løn om vinteren: 2 mark + kosten.

I 1907-09 kostede to køer i Sundby ca. 300 kr.

Attrup

I 1423 betegnes byen som Attorp.

På toften bag ved Hovgård, Attrupvej 11a, har man fundet rester af en borg med voldgrave og brostensbelægning. Det blev opdaget og undersøgt af museumsfolk i 1987. Borgen kaldes »Attrup-borgen«.

I nogle optegnelser kaldes voldstedet »Koed slot« eller »Kovedt Voldsted« og er en firkantet lav banke på 50 x 40 meter, omgivet af voldgrave. Området er undersøgt i flere omgange, og man kan kun gisne om, hvad der har ligget her. Nogle mener, at det har været et forsvarsanlæg, andre at

det har været et lille slot, men sikker viden har vi ikke.

»Attrup Hovedgård« ejedes i 1429 af Palne Lille og i 1445 af fru Else.

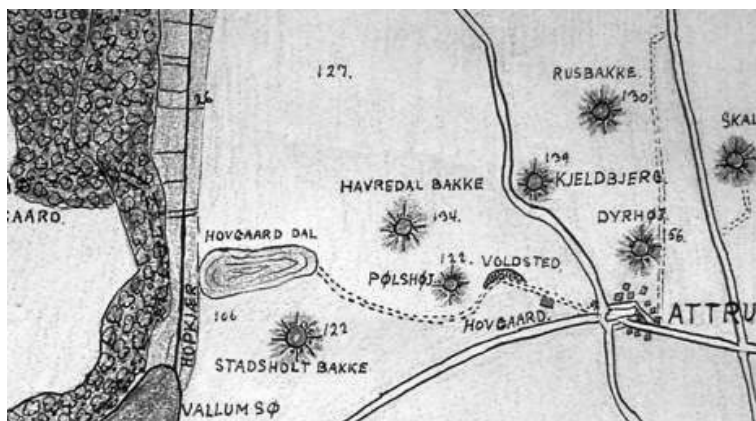
I 1629 skødede Christoffer Lunov »Attrup Hovedgård« til Christoffer Gersdorff.

Vi overlader for en stund ordet til Erik Hansen med sin beretning om Attrup 1900-2004.

Efter at min kone, Gerda, og jeg i 6 år havde haft en lille ejendom i Vejlbj ved Grenå, købte vi gården i Attrup. Den var på 43 tdl. og noget større, end den vi kom fra.

Jeg har boet på og ejet Attrupvej 22 i 35 år fra 1968 til 2003. Jeg beskriver dét, jeg selv har oplevet og dét, jeg har fået fortalt om Attrup og dennes beboere i ca. 100 år.

Attrup er en rigtig gammel landsby. På et kort

Således så området ud i 1913. Kortet er håndtegnet i 1933 af overlærer Marius Dynesen fra Ryomgård Realskole.

fra 1760 har jeg set, at flere af de nuværende gårde også lå der dengang. I 1910 rammer en storbrand byen. Omkring halvdelen af byens gårde og huse og ligeledes Brugsen brændte. Branden brød ud i huset Attrupvej 13 i den vestlige ende af byen. Det var en skorstensbrand, men i det kraftige stormvejr blæste gni-ster ind over byen og ilden bredte sig til hele den del af byen, som lå syd for bygaden og endte i den østligste gård, Attrupvej 22. Efter branden blev Attrupvej 22 opført 150 meter syd for vejen, oppe på bakken.

Vi købte af Gerda og Karl Nielsen, som i 1932 havde overtaget den efter Karls far, som vist nok hed Chresten Nielsen. Det var ham, den brændte for.

Vi tilkøbte i 1975 13 tdl. fra en gård i Koed. I 1992 købtes 18 tdl. fra Attrupvej 33, og i 1993 tilkøbtes Attrupvej 35 med yderligere 38 tdl. Her blev bygningerne og 1 ha. solgt fra.

Gården drev vi med køer og grise frem til 1987, hvor de 45 køer blev sat ud. Derefter var det udelukkende produktion af slagtesvin – ca. 1200 stk. pr. år.

Gården blev solgt i 2003 til Diana og Tonni Bang i Attrupvej 12. De har siden solgt bygningerne i nr. 12, men driver jorden sammen med nr. 22.

Attrupvej 2: Korupskovgården blev bygget på det nuværende sted i 1913 af Niels Kristiansen.

Tidligere lå den på marken syd for Attrupvej. Vandværket er der stadig og benyttes af gården. Mie og Niels Kristiansen var min mor-mor og morfar, og jeg kan huske, at min mor har fortalt, at da de byggede den nye gård, var den meget moderne. Der var lokum ude i udbygningerne – og det var endda med lokumsbræt! Min mor var fem år dengang, og det var det eneste, hun kunne huske fra flytningen. Sønnen Viggo Kristiansen overtog gården på ca. 40 tdl. sidst i 1930'erne. Han solgte sidst i 1940'erne til Anton Daugaard, som afstod den i begyndelsen af 1950'erne til Karen Margrethe og Frede Hansen. I år 2000 overtog deres søn Torben den.

Fra gården blev der i 1910-1920 udstykket tre ejendomme. Det er dem, der ligger syd for Attrupvej i Strøby. En af dem var til sønnen Niels Severin Kristiansen, da han blev gift med Karen.

Attrupvej 4: På denne adresse lidt uden for Attrup by ligger en omfattende virksomhed, »Djuma Industri A/S«, ejet af Benny Behrens.

Atter én af disse »iværksætter-virksomheder« som vi finder nogle stykker af i vores område.

Vi besøger Benny Behrens en morgen for over en kop kaffe at få historien om virksomheden.

Attrupvej.

For Benny er det dog op af formiddagen, idet hans hverdag starter kl. 5.

Han er opvokset på Attrupvej nr. 13, hvor forældrene boede. Gik i skole hver anden dag i Elholt skole. Kom ud at tjene som 10-årig. Arbejdede som entreprenør i 4 år. I fritiden købte og solgte han biler, og i 1966 indrettede han værksted hos forældrene.

Den 15. september 1969 fik han orlov fra entreprenøren for at forsøge sig som selvstændig. Og det lykkedes over al forventning!

I 1970 ansættes en svend og en arbejdsdreng. Året efter endnu en svend. Og siden er det gået stærkt.

I 1970 købes Attrupvej nr. 4. De 23 tdl. jord sælges fra, men er efterhånden købt tilbage. Her er der så bygget til næsten hvert andet år.

I 1972 bygges 340 kv.meter til reparation af biler og til autolakering. I 1975 bygges malerværksted. Lastvognsværksted i 1978. I 1980 udbygges med sprøjtekabine til industrilakering.

Djuma Industri.

Benny køber i 1981 Ramten Savværk, hvor der indrettes karosseriopbygning. Det sælges fra i 1987.

I 1986 udvides Attrupvej nr. 4 med lastvognsværksted og sandblæsningsshal. I flere år servicerer militærets køretøjer.

Mens vi taler med Benny ankommer en stor lastvogn med to gearkasser til vindmøller. »Djuma Industri« har i dag aftaler med 6 europæiske vindmøllefabrikker, som får lakeret deres metaldele i Attrup.

Af andre opgaver kan nævnes fabrikation af metalaltaner, lastvogne og hydraulik. Endvidere har man en bygningsmalerafdeling med 16 ansatte.

I dag har virksomheden 6.500 kv.meter under tag og 64 ansatte. Attrupvej nr. 5 blev købt i 1999, så der er også fremover muligheder for udvidelse.

I 1966 tjente en ung landsbydreng lidt håndører på at sælge en brugt bil. I 2007 omsætter en noget ældre landsbydreng for 50 mill. kroner.

Attrupvej 8: Annegrethe og Svend Andersen køber den i 1984. Da de overtager Hovgården, sælger de bygningerne fra og lægger de 22 tdl. under Hovgården.

Attrupvej 11a: Hovgård er opført før år 1900. I 1943 overtog Anne Marie og Frede Thygesen ejendommen efter hans far Hakon Thygesen, som havde ejet den fra omkring 1920. Den brændte i 1932 og blev genopført samme sted.

I 1986 overtog Annegrethe og Svend Andersen ejendommen på 57 tdl. Siden er 50 tdl. solgt fra til »Gammel Ryomgård«.

Attrupvej 12 er opført på det nuværende sted i 1910 efter branden. Den gamle gård lå oppe ved Brugsen. Først i 1930'erne købte Ingrid og Åge Skovsen ejendommen, der var på 24 tdl. I 1970 overtog sønnen Roald Skovsen og hustruen Grethe ejendommen, og der blev købt 18 tdl. til ude fra Strøby. Roald var kørelærer og solgte i 1990 til Diana og Tonni Bang.

Attrupvej 15 er en af de rigtig gamle gårde. Den er ombygget flere gange. I 1913 overtog Niels Grann Pedersen gården efter sin far. I 1950'erne overtog Niels Granns søn Sigfred Grann Pedersen gården, som har et tilliggende på 35 tdl. Den er drevet uden dyr siden 1967.

Der blev udstykket og bygget en gård på yder-

jorden, som den kaldtes dengang. Det er Attrupvej nr. 3 ude i Strøby, der blev bygget til Niels Granns søster, da hun blev gift med Myrup. Den ejes i dag af Benny Behrens med firmaet »Djuma Industri«, og jorden er plantet til.

Attrupvej 18 blev muligvis opført som bolig for bysmeden i 1887 på byjord.

Tidligere boede smeden i et hus, der lå på Trekanten, der ligger lidt højt midt i byen.

I huset boede før 1930 Karl Sørensen, som var den første formand for Pensionistforeningen Koed-Marie Magdalene, som oprettedes i 1946.

I 1958 overtog Vita og Knud Therkelsen huset. I 1960 købte Kate og Frode Andrup Jensen stedet. Frode er født i Attrupvej 21, Kate var fra Fyn.

Attrupvej 20: Else og Thomas Petersen købte gården i 1957 af Jørgen Munk. I slutningen af 1970'erne flyttede de til nr. 37, som de overtog efter Elses forældre. De tog jorden på 26 tdl. med og solgte bygningerne. Der har derefter boet forskellige i huset, sidst Dorte og John Larsen. Ejendommen var blandt de nedbrændte i 1910.

Gård i Attrup.

Attrupvej 21 er udstykket før år 1900 fra nr. 35 og er på 11 tdl. Den første ejer, vi kender, er Anders Christian Jensen, som i begyndelsen af 1920'erne flyttede fra Elholtvej 1 og købte nr. 21. I 1930 overtog sønnen Egon Jensen og hustruen Julie, som i 1963 overdrog den til

sønnen Orla Jensen og hustruen Bodil. Egon Jensen flyttede ind i skomagerens hus ved gadekæret, nr. 27.

I 1987 købes ejendommen af Vivi og Søren Simonsen, som har plantet jorden til med juletræer. Søren er murermester.

Vandværket i Attrup år 1902. Til venstre er det Chr. Nielsen, broder til træhandler Georg Nielsen, Kølind. Til højre Niels Konrad, Attrup.

Attrupvej 29 er en af de gamle gårde, hvor det gamle bindingsværksstuehus stadig står. I begyndelsen af 1960'erne opførte Edith og Johannes Pedersen et nyt hus. De havde overtaget gården og de 18 tdl. i 1959 og solgte jorden fra i 1992 til Harry Katholm, Elholtvej 1. Selve gården blev solgt i 1994 til Ingun Djurhuus og Erik Knudsen.

Attrupvej 31 har tidligere været en lille gård. Under 2. verdenskrig boede her en skomager. I 1950'erne solgte han og flyttede om til dammen i nr. 27, som så siden har heddet »Skomagerens hus«. Han solgte til Gerda og Peter Tanski, som boede her til 1996, hvor Thorkild Jørgensen og Anette Nielsen købte huset.

Attrupvej 33: I 1897 lå gården ved vejen, men der blev senere bygget en ny gård et stykke inde på marken. Under 2. verdenskrig boede der nogle folk fra Stabrand-området, som var fordrevet af tyskerne.

Efter krigen ejede Marius Petersen ejendommen. Han solgte i 1958 til Viggo Grann, som i 1978 rev gården ned og byggede et nyt hus på stedet. Jeg købte de 18 tdl. i 1993 og lagde dem sammen med nr. 22.

Attrupvej 37: Gården brændte ikke, men blev ombygget i 1930'erne. Signe og Valdemar Pedersen overdrager den til datteren Else og svi-

gersønnen Thomas Petersen. Jordtilliggende var på 36 tdl. + de 26 tdl., som Thomas havde med fra nr. 20.

Attrupvej 35 ejedes i 1968 af Oda og Jens Madsen. Han havde overtaget den efter sin far, Mads Madsen.

Efter Jens Madsens død i 1974 blev ejendommen solgt til Ruth og Jakob Nielsen. Erik Hansen køber ejendommen i 1993 med jordtilliggende på 38 tdl. Bygningerne blev solgt til Birgitte Bøje og John Hansen.

Det forlyder, at Attrupvej 21, der er på 4-5 ha., er udstykket fra gården før år 1900.

Elholtvej 1 blev bygget i 1905. Omkring 1910 købte Anders Christian Jensen ejendommen. Han kom til egnen fra Fyn. I begyndelsen af 1920'erne solgte han til Marius Mikkelsen, som kom fra Ellegård ude i Kolindsund. Det forlyder, at han gerne ville have den til at ligne en stor gård, og derfor byggede han til stuehuset og satte en stor kvist på. Der var 22 tdl., så det var jo meget dengang.

Sønnen Holger Mikkelsen overtog gården i 1930'erne. I 1956 købte Ejvind Katholm den og drev den frem til 1989, hvor sønnen Harry Katholm tog over.

I 1994 tilkøbtes 18 tdl. fra nr. 29. Gården er den sidste med dyr i Attrup i dag.

Attrup vandforsyning

I 1901 er det første fælles vandværk tinglyst. Ved hjælp af en vindmølle blev vandet pumpet op i en stor vandbeholder, som stadig kan ses i byen. Vindmøllen stod på den modsatte side af vejen.

Under vandbeholderen var der indrettet et lokale, hvor beboerne havde fælles rullestue. Vindmøllen blev siden erstattet af en elektrisk pumpe.

I 1968 blev der oprettet en fællesboring ude ved Strøby. Både Strøby og Attrup får vand her fra. De gamle boringer blev slettet og der blev samtidig lagt nye hovedledninger. I 1970'erne blev også Elholt og en ejendom på Skalhøjvej tilkoblet vandværket.

Attrup forsamlingshus

Første gang, man kan læse om forsamlingshuset, er i en forhandlingsprotokol for Brugsen fra 1913. Heri nævnes, at den sydlige mur af salen på 8 meter skal ombygges. Så der har nok været forsamlingsal, før Brugsen brændte ved storbranden i 1910.

Forsamlingshuset blev i 1964 udvidet med toiletter, ny indgang og køkken, og det gamle blev benyttet som den lille sal. I 1972 blev der indlagt el-varme, og senere fik det nyt gulv og nye lofter, så der nu kun er ét rum.

I 1982 blev Brugsen solgt fra, og matriklen delt. Forsamlingshuset blev et I/S-selskab. I den nederste ende af pladsen bag forsamlingshuset lå bysmedien og sprøjtehus med brandsprøjte. Resterne af bysmedien kan ses endnu. Bygningerne er i dag adskilte, idet baglokalet er blevet revet ned.

Brugsen i Attrup var oprettet omkring 1890. Den flyttes i 1905 til Koed, mod at uddeleren to gange om ugen med vogn skulle besøge medlemmerne i Attrup. Efter et års tid oprettes der atter brugsforening i Attrup. Foreningen køber derefter udstillingslokale og sal af bymændene. Her forbliver Brugsen frem til nedlæggelsen i 1981, dog med forskellige ombygninger. Af uddelere har vi fundet følgende: I 1905 hedder han A. Sørensen, og det er ham, der flytter med til Koed. I 1922 hedder uddeleren Hansen og i 1948 Jens Johansen. Denne var uddeler frem til lukningen i 1981.

Den gamle brugs som nedbrændte i 1910.

I 1928 opstilles benzintank. Samme år har man en radio til demonstration. I 1934 bygges ny butik og lejlighed til uddeleren.

Byen har ikke haft nogen skolebygning. Eleverne skulle til Elholt skole nord for byen.

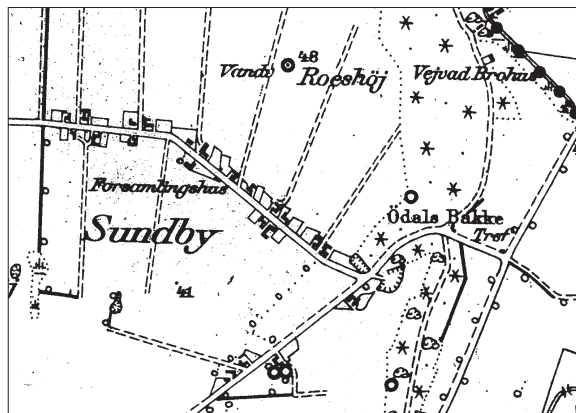
(Elholtvej 4.) Elholt skole blev bygget i 1888 og blev nedlagt omkring 1960.

Efter at have besøgt Attrup vender vi næsen mod øst, krydser Skalhøjvej og fortsætter hen mod Sundby.

Brugsens bestyrelse og personale. Yderst til venstre er det formand Niels Grann. Uddelerparret Karen, med forklæde, og Jens Johansen, i skjorte.

Sundby

Det er ikke »Nybyggerne på prærien«, men man føler sig alligevel hensat til tidligere tiders Amerika, når man læser om Sundby. Med god ret kan den kaldes »Nybyggerbyen«.

Her på en åben og forblæst mark på toppen af skrænterne ned mod Nimtofte å-dal og Vedø til den ene side og Kolindsund på den anden side, opførtes i 1907 en helt ny by. Området blev benævnt Vedø Overmark eller Hovmarken. Det må have været et stormomsust sted i begyndelsen, før man fik plantet hække og træer.

Fra Vedø's jorder udstykkedes på ca. 200 tdr. land de 22 husmandsbrug i Sundby. I 1911 kom et forsamlingshus også til. Det ligger på Sundbyvej nr. 10 og blev solgt i 1966.

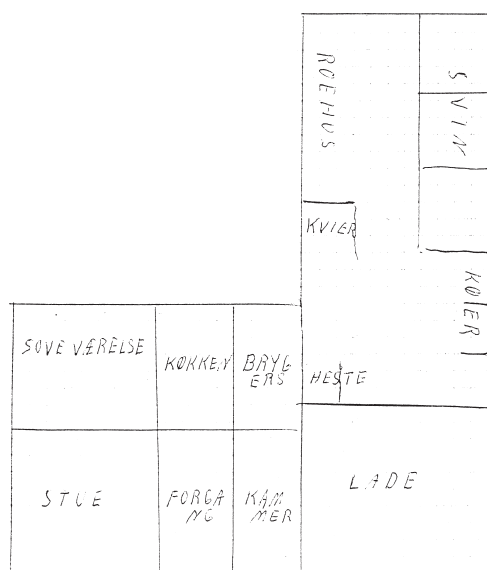
Sundby var en af de første udstykninger af denne art i Danmark, og den har fungeret som en

mønsterby, idet husmænd fra alle dele af Danmark kom på besøg for at se og lære.

Husene blev bygget efter samme tegning. Dog var Sundbyvej 3 og 7 lidt anderledes.

Ved udstykningen havde ejendommene med lige vejnummer 6 tdr. land, og de ulige numre havde 7 tdr. land. Forskellen skyldes jordens forskellige bonitet.

Kolonien skulle have et navn, og man udskrev en konkurrence, hvor præmien var 100 kr. Valget stod mellem Højby og Sundby, og det sidste fik altså størst tilslutning.

Rids af Sundbyvej nr. 9 1922-1942.

Her er kommissionen, som stod for udstykningen af Sundby, samlet i 1907.

Det var seriebyggeri, og husene skulle selvfølgelig bygges så billigt som muligt. Der blev ikke støbt sokkel. Gulvbjælkerne blev hentet i skoven og lagt direkte på jorden. Murene blev lavet af marksten, som blev kasset op. Gruset kom fra grusgraven på toppen af Sundbybakken. Cement måtte selvfølgelig købes, men der blev ikke ruttet med det: ca. en skovl cement til en trillebør sand. Tagspær og bjælker var let kantet rundtømmer fra Vedø-skovene. Tagbeklædningen var spåner med tjærepap. Et enkelt hus havde dog strå. I løbet af få år fik husene dog oplagt pandeplader.

Gennem avisannoncering fik konsortiet, som byggede byen, kontakt med de senere købere. Prisen lå mellem 4.000 og 4.600 kr. pr. ejendom. For at komme i betragtning skulle kø-

ber fremvise 500 kr., vel sagtens for at bevise, at man havde lidt penge. Historien fortæller, at disse 500 kr. gik på omgang blandt køberne.

Vandværk

Det fælles vandværk blev placeret nord for byen ved siden af en lille gravhøj, Roeshøj. Brønden var en gravet brønd, som var sat i teglsten. I starten var den 60 alen dyb, men siden blev der boret yderligere 30 alen ned. Bakken omkring vandtanken blev benyttet af byens børn til at trille påskeæg ned ad. Ligeledes var det her, man brændte Valborgblus.

Vandet blev i starten trukket op i tanken ved hjælp af en vindmølle og en petroleumsmotor. Vandet skulle efter sigende smage godt,

selvom der til tider kunne findes døde smådyr i brønden.

Fra 1940 til 1948 benyttedes elektricitet til at trække hjælpemotoren, som tager over i vindstille perioder. I 1948 går man over til udelukkende at benytte elektricitet. I 1975 nedlægges vandværket, og Sundby går sammen med Koed om et fælles vandværk.

Efter de første hårde år bliver der mulighed for at optage større lån, og disse benyttes til udvidelse af bygningerne og senere til opkøb af mere jord. De nye arealer som lægges ind under Sundby købtes fra naboejendommene. Fra Jens Poulsens gård i Koed fik man 16 tdr. land, fra Poul Jensen i Koed 17 tdr. land, fra Ballegården 6 tdr. land eng. I Kolindbro erhverves 20 tdr. land og fra Vedø 11 tdr. land.

Forsamlingshuset

Forsamlingshuset blev opført i 1911 på et stykke jord skænket af Rasmine og Frants Mor-

tensen, som var folketingsmedlem for socialdemokratiet. Alle gav bidrag og hjalp til ved opførelsen af huset, som siden kom til at danne ramme om byens liv.

Ud over diverse fester, som normalt hører et forsamlingshus til, har det også været benyttet til overnatning. Når der var husmandstræf i Sundby, kom mange af de besøgende langvejs fra for at se disse 22 mønsterbrug. Overnatning foregik hos de forskellige Sundby-familier, men i tilfælde af mange besøgende benyttedes forsamlingshuset også som overnattingssted.

På generalforsamlingen i 1966 besluttes det enstemmigt at sælge huset, og et udvalg bestående af Egon Kahr, Chr. Høegh og Holger Hansen fik afsat inventaret og selve huset hver for sig. Huset blev solgt for 5.000 kr. Til hver andelshaver blev der et udbytte på 239,98 kr.

Sundby fik elektricitet omkring 1920 og i 1951 blev der bygget fælles frysehus med en boks til

Da Sundby blev bygget i 1907-08.

Sundby »hovedgade« omkring 1920.

alle i byen. Det blev nedlagt i 1968, hvor andelshaverne fik et godt tilbud på kummefryser fra Attrup Brugsforening. Frysehuset blev senere brudt ned.

I 1940 kom der telefon til byen i form af en bytelefon, som blev placeret hos Kristian Kristensen, Sundbyvej 15.

I 1950 fik flere af byens indbyggere den såkaldte partstelefon, hvor to eller tre naboer går på samme linie.

Bygaden i Sundby blev asfalteret i starten af 1950'erne.

Fælles projekter i Sundby

Man måtte stå sammen i Nybyggerbyen for at få tingene til at fungere. Man var fælles om vandværk, forsamlingshus, markredskaber, vaskemaskiner, grusgrav, frysehus og sandelig

også om befrugtning. Man havde nemlig i en årrække en Norbaggehingst opstaldet. Hingsteforeningen startede i 1940, hvor den stod hos Frants Mortensen. Foreningen ophørte i 1959, men Holger Hansen fortsatte med hingsten frem til starten af 1960'erne.

Besætningerne var i de første år 2-3 køer og 1 hest. Hestene »lagde man sammen«, når der skulle trækkes større læs. Også redskaberne gik fra ejendom til ejendom i den første tid.

Skoleforhold

Børnene fra Sundby gik i skole i Koed, hvor der var fire klasser. I 1971 nedlægges skolen, og eleverne overflyttedes til Marie Magdalene skole. I nogle år gik børnene på den nyopførte Marienhoffskolen i Ryomgård eller i Nimtofte skole, men fra omkring 1980 har Sundby-børnene gået på Kolind Centralskole.

Handlende i Sundby

Der har ikke været forretninger i byen, men handlende er kommet udefra for at sælge deres produkter.

Udover mælkekusken som bragte købmandsvarer med hjem, kom både bager Nørgård fra Gl. Kolind og bager Simonsen fra Nimtofte rundt med deres mobile brødudsalg. Slagter Lysgård fra Nimtofte bragte frisk kød ud. Hakkon fra Sivested Odde kørte rundt med grønsager. Svend Simonsen fra Nimtofte kom også med grønsager.

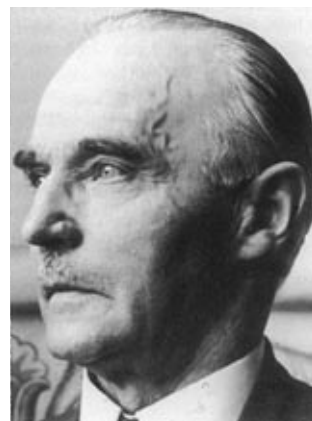
Den første »Taxi« i Sundby indehavedes af grisehandler Henrik Henriksen, som boede i nr. 7. I 1927 fik han som den første i byen en bil. Den blev bl.a. benyttet til at hente jordemoderen i Ørum med. Havde han afsluttet for mange handler med det tilhørende antal snapse, måtte han ofte have andre til at køre for sig.

Sundby kom i Folketinget

I 16 år havde Sundby en mand i Folketinget. Det var Frants Mortensen.

Han var født 5. maj 1874 i Hallund ved Brønderslev. Der var 10 børn i familien, og som 8-årig måtte han ud som hjorddreng for at tjene til livets opretholdelse.

I 1890 kom han i lære som møller, og efter af-tjent værnepligt fik han lyst til at komme væk

*Frants
Mortensen.*

fra hjemstavnen. Han kom til Hadsten som møllersvend, men sammen med 8 andre møllersvende blev han fyret, da de bad om mere i løn. Så kom han til Hellevad ved Åbenrå. Senere til Røved Mølle, hvor han traf sin kone Marie Kirstine, som han blev gift med i 1902.

I 1907 var han møllersvend i Brabrand og fik efterhånden problemer med at tåle melstøvet. I avisen læste han, at der skulle udstykkes husmandsbrug ved Vedø, og selv om han ikke havde mange penge, lykkedes det alligevel at købe én af lodderne.

Det var kummerlige forhold i starten, men man hjalp hinanden. Han fortæller selv om en episode: »Jeg havde kun én ko og trængte hårdt til i hvert fald én til, men det kneb med finanserne. En dag stod min genbo Anton Pedersen og jeg og talte om sagerne. Ja, du skal selvfølgelig have en ko til – her er 500 kr., som

du kan låne. Det var en håndsækning, som jeg aldrig glemte!»

I 1913 blev Frants Mortensen formand for den nystiftede Socialdemokratiske Forening for Koed og Omegn. Han var formand til 1917. Også i 1913 blev han valgt ind i sognerådet i Marie Magdalene-Koed, hvor han var medlem frem til 1921. Han var også medlem af bestyrelserne for mejeriet, brugsforeningen i Attrup og foderstofforeningen.

Fra 1922 til 1944 var han medlem af Randers Amtsråd og 1926-29 formand for Kolind Husmandsforening.

I 1929 blev han valgt til Folketinget for socialdemokratiet, valgt i Grenå-kredsen.

Han var med i udvalg og ordfører når det drejede sig om lovforslag vedr. landbrugsområder. Han blev formand for et udvalg, som skulle tage sig af Kolindsunds problemer på længere sigt.

Kolindsundloven af 2. maj 1934 fik stor betydning for gårdene i Kolindsund. De fik henstand i to år til at betale renter og afdrag på deres faste gæld, så truslen om tvangsauktioner var slut.

Mange socialdemokrater faldt over ham, fordi han havde »hjulpet« bønderne, og de ville have ham ud af Folketinget.

Men han red stormen af. På et møde i Fannerup redegjorde han for grunden til, at han havde foreslået hjælp til Kolindsund. Der faldt

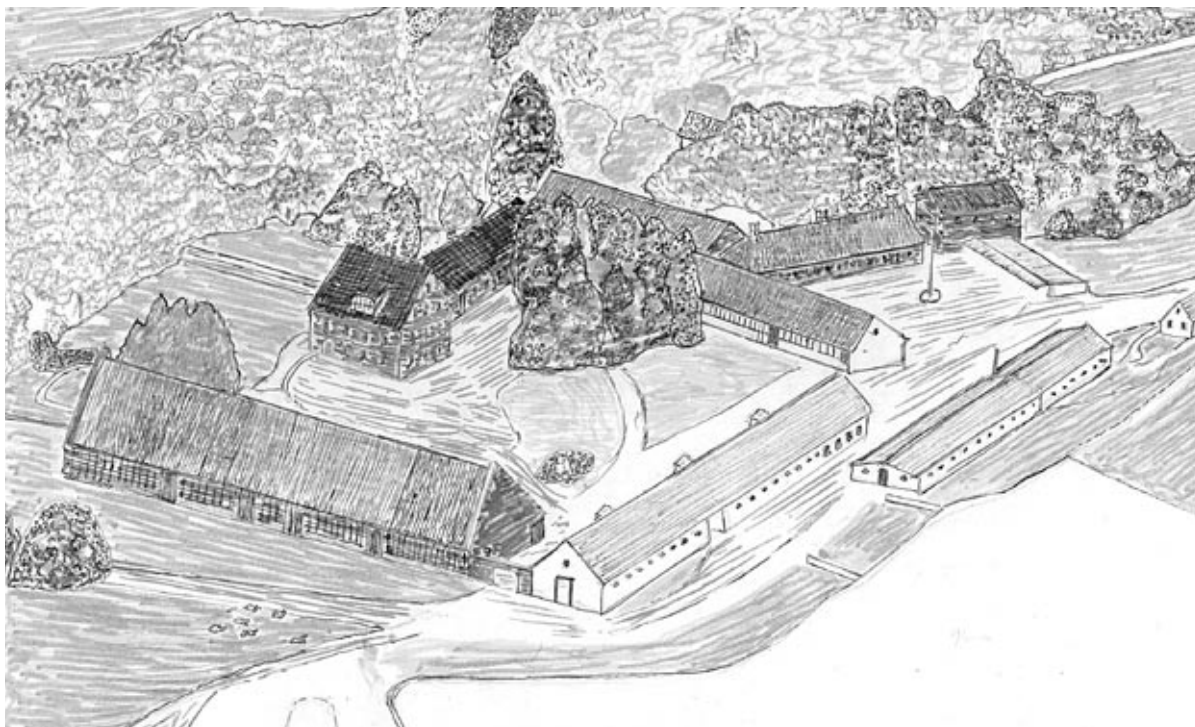
ro over gemytterne og han beholdt sit medlemskab af Folketinget.

I 1943 havde han forladt Sundby og taget bolig i Ryomgård. I 1945 trak han sig tilbage på grund af alder. Han var da 71 år. Frants Mortensen døde i 1964. Han efterlod sig hustru og 9 børn. Ved begravelsen blev hans smukke menneskelige egenskaber omtalt. Ligeledes blev det nævnt, at han altid var gået i brechen for småkårsfolk på Djursland for at hjælpe dem til en mere menneskelig tilværelse i en tid, hvor brydninger mellem samfundsgrupper var mere skarpe end i dag.

Fra Sundby går det ned ad bakken mod Vedø. Her kigger vi ud over en tidligere vig til Kolindsund. En halvcirkel af høje og stejle bakker omkranser vigen, som åbner sig ud mod Kolindsund. Rigtig flot natur! Ude i vigen har der været en ø, hvor der i tidligere tider har været bebyggelse. På denne ø ligger

Vedø Hovedgård

Vedø er let kendelig på den smukke og karakteristiske hovedbygning, der er tegnet af professor Anton Rosen for den daværende ejer, møllejer J. P. Petersen, Munke Mølle. Når man ude fra vejen ser bygningen, minder den om bygninger, man ser under sydligere himmelstrøg. Bygningen er opført i 1918-19.

Vedø år 1932. Tegneren er ukendt.

Hovedbygningen er lidt speciel med bindingsværk kun i øverste etage. Ganske få steder kan man se den samme byggestil, eksempelvis på en gård ved Auning og Klemstrupgården mellem Pindstrup og Ryomgård.

Navnet Vedø stammer fra en lille by ved navn Wedbye, som skal have ligget nord for gården. Oberstløjtnant Palle Kragh Hoff til Ryomgård fik i 1786 kongelig bevilling til at nedlægge byen. I 1464 stavedes navnet Weddæ og i 1607 Widtt Øø.

Gården har aldrig haft forsvarsværker med volde og grave, som mange andre herregårde har, men den har heller ikke været let tilgængelig, som den har ligget med Kolindsund på den ene side og sumpede kærstrækninger på de andre sider.

Gården bestod tidligere af den flotte hovedbygning, to fløje af bindingsværk, en mægtig bindingsværksslade fra 1860 men nedrevet i 1960, bag avlsgården det tidligere godskontor og vandmøllen.

Vedøs ejere

En af de først kendte ejere var Anders Christensen Sandberg til Kvelstrup på Mols. Han ejede også Isgård.

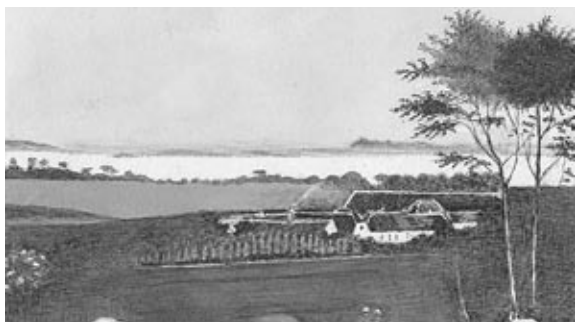
Han dør i 1567, og enken Gertrud Krabbe overtager gården. Sønnen Tyge Sandberg dør allerede i 1587, så ved Gertrud Krabbes død, er det hans enke, Ellen Rostrup, som overtager den. Omkring 1618 nævnes hendes datter og svigersøn, Kirsten Tygesdatter Sandberg og Gert Bryske, som ejere. Gert Bryske ejede også Katholm og Isgård.

Omkring 1632 skødes gården til deres datter, jomfru Abel Bryske.

Rigsråd Frederik Reedtz har den til sin død i 1659.

Sønnen amtmand Jørgen Reedtz til sin død i 1682.

1685 overtages den af Eduart Holst, København, som har pant i gården.

*Tegning af Vedø omkring 1850.
I baggrunden Kolindsund.*

Kort efter sælges den til Erik Henningsen (Henriksen) og Anders Christensen af Rygårde i Nørager sogn.

I 1687 deler de Vedø i to lige store parter, som i 1692 atter samles med Erik Henningsen som eneejer. Ved hans død deles ejendommen igen mellem hans børn.

Vedø blev atter samlet af konsistorialråd Frederik Thomesen Lyngbye.

I 1758 testamenterer hans enke Vedø til et par fra familien, Nille Olerica Reinfranck og Henrik Jacobi Boesen, som var fuldmægtig på gården.

I 1770 tilkøbes Sjørupgård, der fungerer som avlsgård frem til 1795.

I 1775 sælges Vedø til oberstløjtnant Palle Kragh Hoff, Ryomgård. Han var tidligere ejer af baroniet Høgholm. Hoff tilkøber senere Tøstrup Præstegård.

1795-1803: Rasmus Christensen fra Østergård i Fjellerup sogn.

1803-1811: Enken Elisabeth Thorbjørnsen.

1811-1824: Baron Jørgen Rosenkrantz fra Sophiendal i Vænge sogn. Ved tvangsauktion i 1824 købes Vedø, Koed kirke m.m. af kaptajn N.J.Kastrup. Han dør året efter, og enken sælger i 1835 til krigsassessor J.B.Secher.

1847-1873: Sønnen A.J.Secher. Han sælger til Aktieselskabet for Kolindsunds tørlægning.

1873-1884: A/S Kolindsund.

1884-1907: Henning M. Møller.

1907: Et konsortium, som har to sagførere til at bestyre Vedø, Hermansen som bor på gården og Boldsen fra Randers. Samme år frasælges 328 tdr. land, og der udstykkes 22 husmandsbrug på den besværlige Vedø Overmark eller Hovmarken, som den også kaldtes.

1909-1916: A. C. Petersen køber Vedø på auktion.

1916-1921: Landbrugskandidat C. Petersen.
J. P. Petersen

1924-1926: V. B. Høyer-Kruse.

1926-1930: J. Hansen.

1930-1932: Jydsk Landhypotekforeningen, som
frasælger 120 tdr. land sundjord.

1932-1940: Karl Jensen.

1940-1942: Pedersen Rødslet.

1942-1945: Hother Sørensen.

1945: Karl Pedersen.

1945-1951: Salskov Iversen.

1951-1957: Stigaard Sørensen.

1957-: Julius Grand Pedersen.

Vandmøllen på Vedø var i sin tid en betydelig industri. Marius Munk, der boede i Kolindbro,

Vedø år 1925.

var bestyrer på møllen i begyndelsen af 1900-tallet, og han har fortalt, at man behandlede 60-70 tønder byg i døgnet. Drivkraften på møllen var en 28 hk vandturbine med en 30 hk el-motor som hjælpekraft. Der fandtes også et gammelt lokomobil. Hjælpe maskinen blev brugt, når vandstanden i mølledammen var for lav. Munk bliver forpagter af møllen fra 1924 og 14 år frem. Den nedlægges i 1950'erne.

I 1930'erne havde gården en stor besætning af jersey-kvæg. Man tappede selv mælken på flasker på gården og solgte den fra egne vogne i Randers.

Socialt ansvar

At virksomheder og arbejdsgivere påtager sig et socialt ansvar for de ansatte er ikke nogen ny idé. I 1873, da A. J. Secher sælger Vedø, giver han nogle af sine ældre, tro folk en slags første prioritet i gården, så de, når de blev uarbejdsdygtige, var sikrede det nødvendige til livets ophold. Således skulle f.eks. avlskarlen (den tids forvalter), der boede i fiskerhuset, have fri bolig i et af Vedø's huse, så længe han levede. Endvidere skulle han have græsning til en ko og nogle får samt føde til deres afkom i en vis tid. Ligeledes fik han årligt nogle skæpper rug, der skulle formales til mel, så man selv, som skik og brug den gang var, kunne bage

sit brød. Han skulle også have lidt byg til mel og gryn. Endvidere skulle der fra Vedø's skove leveres ham brænde, og dertil skulle godset årligt betale ham en lille sum penge.

Ordningen var en fuldstændig frivillig ordning fra ejerens side, men på denne måde havde han sørget for, at hans tro folk ikke skulle på fattiggassen, som dengang var den eneste og sidste hjælper for gamle mennesker.

Vi fortsætter til venstre ad Vedøvej. Denne er den oprindelige vej mellem Kolind og Sivested. Vi kommer forbi Sønderkovvej, som går stejlt op i bakkerne. Et stykke oppe ad Sønderkovvej ligger gården Kirstinesminde.

Kirstinesminde

Den smukke gård på Sønderkovvej 10 i udkan-ten af Sundet er en meget gammel gård. Den har været i familiens eje siden 1866. Da ejedes den af Peter Jensen, derefter svigersønnen S. P. Sørensen, Rasmus Sørensen og Bent Vædel Sørensen. Den nuværende ejer Niels Henrik Kjær Sørensen er 5. generation på gården. For tiden drives de omkring 100 hektar med planteavl.

Havstedgård

Gården ligger på Vedøvej 7 på vej mod Sivested. Stuehuset er bygget i 1870, mens de andre

bygninger er af nyere dato. J. A. Johnsen købte gården af proprietær Skovsgaard i 1935. 1967 blev den overtaget af Svend Hvid. Ved hans død i 1979 drev hustruen og sønnen Morten gården videre. I midten af 1990'erne blev den overtaget af Niels A. Pedersen. I dag drives den med stor svineproduktion og planteavl.

Når vi kommer ud til Sivestedvej, fortsætter vi til venstre mod Sivested. Vi er nu i Djurs Nørre Herred.

Vi må forestille os et Kolindsund fyldt med vand. Her på kanten mellem bakkerne og den enorme sø lå – og ligger stadig – de få gårde og huse, som dengang var både en fiskerby og landbrugsby. Ude i sundet lå en lille ø, kaldet

Storøen. Den er landfast i dag, men før sundets tørlægning, sejledes der med turister fra Grenå til daværende »Øen«. Her var festplads med skydebane og mulighed for forskellig underholdning.

Når man står med ryggen mod skrænterne og kigger ud over gårdene mod sundet, må man forestille sig en bræmme af siv, tagrør og dunhammer ud mod søen. Hist og her har der været hugget gange ud til en lille bro, hvorfra man kunne sejle ud med sine små både for at fiske. Her har også været en anløbsplads, hvor bådene fra Grenå kunne lægge til og aflevere deres gods.

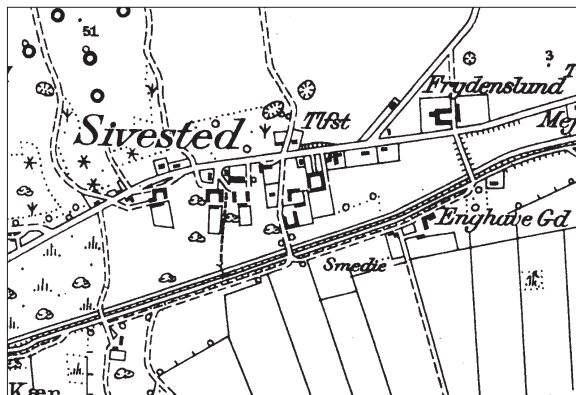
I vores arbejde med Sivested har vi fået stor hjælp af Elin og Erling Kjær.

Kirstinesminde.

Sivested

I 1373 hed den Siuisted, som i 1455 var ændret til Sifuistet.

Missionshuset er bygget i 1884 og ligger som nabo til bygningen, der engang rummede skolen. Opførelsen af huset kostede 3000 kr., som var indsamlet hos beboerne. Indvielsen blev forestået af pastor O. C. Ipsen.

Missionshuset blev »midtpunkt i et stort og flittigt Indre Missions arbejde«. Søndagsskolen blev startet af gdr. Rasmus Sørensen, Frydenslund. Siden oprettedes KFUM og K, som gennem årene har tiltrukket mange børn og unge. Sivested var helt frem til sidste halvdel af 1900-tallet stærkt præget af den indremissionske ånd. I 1999 sælges missionshuset.

Skolen (Sivestedvej 52) er bygget i 1890. Den

blev lukket i 1939. Sivested og Tøstrup skoler blev nedlagt, og der byggedes en ny skole, Tøstrup centralskole.

Tøstrup skole fungerer frem til 1961/62, hvor den under store protester nedlægges. Børnene overføres til den nyopførte Bauneskolen. Tøstrup skole indrettedes som specialskole under navnet Djurslandsskolen. Senere har den været hjemsted for Kolindsund efterskole. I 1986 sælges bygningerne, som da har stået tomme i længere tid, til Ryomgård Realskole. Den ombygges til kostafdeling, og i 1987 flytter de første 22 elever ind.

Fra 1907 til 1938 var Niels Nielsen lærer i Sivested. Hans hustru hed Maren. Niels Nielsen var formand for IM's søndagsskoler på Djursland og virksom i KFUM og K.

Sivested Missionshus.

Telefoncentralen (Sivestedvej 37) var placeret i en villa, som ejedes af Søren Kahr. Den blev passet af Jens Sørensen, kaldet »Central-Jens«.

»Øen«: På den tidligere ø blev »Øenslyst« i 1896 udstykket fra Sivested Ladegård til en datter fra gården og dennes mand. I 1931-ca. 1975 boede Kristian »Ømand« Nielsen her. Han havde rugeri og gartneri. I 1928 udstykkedes »Birke-ly« fra Sivested Vestergård.

Udtørringen af Kolindsund skabte store ændringer for beboerne i de nærliggende byer, men mest tydelig har ændringerne nok været i Sivested. Her havde man en lille havn, hvorfra indbyggerne sejlede ud på fiskeri på sundet, og fiskeriet har været en væsentlig indtægt for bønderne, samtidig med at det har været et sundt kosttilskud.

Havnen – eller ladepladsen, som den hed – lå ca. 100 meter ude i det nu tørlagte sund neden for »Sivested Ladegård«. På matrikelkort kan arealet ses som et selvstændigt matrikelnr. 19 på omkring 50 kvadratmeter.

Jens Madsen Kahr fra gården »Hannesminde« fiskede så meget, at han kunne læsse 500 pund fisk på sin hestevogn og transportere dem til Randers for at sælge dem på torvet for to øre pr. pund. Turen tog godt nok et par dage, men ti kroner for et læs var mange penge i 1870'erne.

»Hannesminde« var oprindeligt en fæstegård under Vedø, og en fæstekontrakt fra 1788 fortæller, at gården havde ni heste, fem køer og 20 får. Det store hestehold viser, at der har været meget kørsel for hovedgården. I 1824 køber Jens Nielsen Kahr gården til selveje for 350 rigsbankdaler sølv.

En dreng fra Sivested

Den daværende smed, Palle Davidsen, i Sivested fik i 1803 en søn, som fik navnet Frantz Pallesen. Begge forældrene døde, da han var 9 år gammel, og han fik sin opdragelse i et andet hjem. Frantz ville være møller, og det blev han først i Vedø Mølle og siden i Dronning-

*Ukendt
ægtepar fra
Sivested.*

borg Mølle. Han var en stor og stærk mand, og hans kone Mette, som kom fra Taastrup i Ødum sogn, var også en stærk person. En ko, hun fik med hjemmefra, trak hun selv de syv mil fra Taastrup til Fladstrup i Lyngby sogn. I Frantz' og Mettes hjem gik det livligt til. Der blev drukket og spillet. Brændevinen brændte man selv, som det var almindeligt dengang. Da Frantz var omkring 40 år gammel, ændredes hans livsførelse. Han var kommet til at tænke over livets mening, og han kom ind i en sjælelig krise. En søndag hørte han i kirken i Lyngby en prædiken af præsten Frederik Nielsen. Han holdt prædiken over ordene »Dersom din hånd forarger dig, så hug den af!«, og han må have gjort det meget levende, for Frantz gik hjem og forsøgte at hugge den højre hånd af. Så styrtede han tilbage til præsten og sagde: »Se nu, præst, nu har jeg gjort, som jeg har hørt og læst!« Han fik nu ro i sindet, ændrede sin livsførelse, læste i bibelen og blev en trofast forkæmper for Indre Mission. Han vandrede rundt fra dør til dør med gudelige skrifter og var en velset gæst i mange hjem. Han døde i 1890.

Handlende i Sivested

Smedie: Den sidste bysmed hed Jens Rasmussen. Efter at Kolindsund var udtørret, oprettede en anden smed en privat smedie i Sivested,

og bysmedien, som ejedes af bønderne i fællesskab, blev omdannet til høkerbutik.

I starten af 1900-tallet lå smedien i huset Dæmningen 6. I 1922 køber Valdemar Petersen og hustruen Ane Johnsen den. Sønneren Børge Rasmus Petersen overtager den.

I en gammel avis har vi fundet flg. lille historie om smed Jens Rasmussen.

Da man begyndte udtørringen af Kolindsund, blev det fredelige landsbyliv i Sivested ikke alene brudt af, at livsvilkårene ændredes, men også af den store invasion, der kom af arbejdere, som skulle arbejde i sundet. »Børster« kaldtes de af befolkningen. Mange af dem var i øvrigt svenskere, som på grund af arbejdsløshed søgte til Danmark.

Hver uge, når lønnen blev udbetalt, kom arbejderne ofte i gevaldige slagsmål i Sivested, fordi en del af lønnen blev omsat i brændevin. Ugelønnen var ikke stor, men det var prisen på brændevin heller ikke, og brændevinen var snart den eneste fornøjelse, de mange fremmede havde.

Engang var slagsmålet blevet så voldsomt, så landsbyens beboere var bange for, at der skulle ske alvorlig skade på personer. De fik fat i bysmeden, som måtte træde til for at få slagsbrødrene adskilt. I sin esse glødede han et langt stykke jern, tog det med tang, og gik ud og daskede efter slagsbrødrene med det glødende

jern. Det skabte ro og respekt. Ingen af slagsbrødrene ønskede at blive brændemærket. Det siges i øvrigt, at det var Sivesteds smukke piger, der var årsagen til slagsmålet.

I »Toftbo« havde Tretow-Loof købmandshandel med brødsalg. Brød købtes ellers hos Bjørnekilde fra Fannerup. Han kørte brødtur i Sivested.

Slagter kom der også til byen. Det var Kristian Sjørup fra Skiffard.

I huset ved siden af centralen var der købmand. (Sivestedvej 35). Frem til midten af 1930'erne købmanden Anders Jensen. Han sælger til en anden købmand Jensen, som igen sælger til købmand Krstrup Johansen.

Byen køber på et tidspunkt både hans og fru Frandsens forretning og starter brugsforening i den gamle skole.

*Smed Jens
Rasmussen 1902.*

Købmand fru Frandsen, Kolind, havde i nogle år filial i huset, hvor telefoncentralen også havde til huse (Sivestedvej 37). Der var forretning i nederste etage og central på 1. sal. Først var der en bestyrer ved navn Friis, senere Larsen. I 1939 køber fru Frandsen skolen og flytter filialen her til.

Senere oprettes der brugsforening i skolen.

Mejeriet (Sivestedvej 60) var privatejet, og omkring 1930 ejet af mejerist Haaning.

Hans Aksel Pallesen havde en lille biks med salg af is, slik og tobaksvarer i huset Sivestedvej nr. 32. Huset blev bygget i 1926 som fodermesterbolig til Sivested Ladegård. Som fodermester var bl.a. Holger Johansen og i huset opfostredes en stor børneflokk. En af sønnerne, Jens Peter Johansen drev i mange år vognmandsforretning, som senere overdrages til en søn Ernst Johansen i Sivestedvej 35. Efter Johansen-familien – og måske flere fodermestre – beboedes nr. 32 af Hans Aksel Pallesen og hustruen Dorthea. På et tidspunkt havde de »bixen«, men var også fodermestre i en periode.

Huset har også tjent som aftægtsbolig for Sivested Ladegårds ejer Alberta Pallesen. Fra 1962 boede Dorthea og Aksel Pallesen der. Aksel døde i 1970. Dorthea blev boende til sin død i 1995 og efterfølgende blev huset solgt fra Sivested Ladegård.

Smedien i Sivested omkring 1920. På skiltet står: Th. Kaae Pedersen. Smede-, Maskin-, Cykleværksted.

Ved »bixen« havde Pallesen et stort træskilt, som reklamerede med is, chokolade og tobak. Dette skilt findes stadig i privat eje.

Og hvem har boet her?

Ja, går vi helt tilbage til 1788, kan vi se, at der i en hoverisag har været indstævnet følgende vidner: Jens Rasmussen, Therkild Rasmussen, Jens Sørensen, Niels Kahr, Mads Rasmussen, Therkild Pedersen, Jens Jensen og boelsmand Hans Slot. I anden forbindelse nævnes også Rasmus Thomsen og Søren Thuesen.

Sivestedvej 24: Eigil og Lis Grouleff.

Sivestedvej 26: Sivested Vestergård. Niels Jørgen Grouleff. Gården har en meget betydelig malkebesætning, og der er lige opført moderne stalde. Fra denne gård er i 1928 udstykket »Birkely« på »Øen«.

Sivestedvej 30: Højmark. A. J. Andersen, sønnen Niels Åge Andersen (dør som 27-årig i 1929) og hustru Mathilde, datteren Åse og hendes mand Leo Bloch Andersen, Majbrit og Kaj Ole Bloch Andersen.

Sivestedvej 34: Sivested Ladegård ejes af samme familie i 6 generationer. I midten af 1700-

tallet Rasmus ??, Therkild Rasmussen med tilnavnet Bonde, Rasmus Therkildsen født o. 1781, Palle Rasmussen født 1822, David Pallesen født 1864, fra 1931 Hans Aksel Pallesen, 1961-2002 Elin og Erling Kjær, som købte den som dødsbo efter David Pallesens enke, Alberta Pallesen.

Sivestedvej 39: Frydenslund. 1884 Rasmus Sørensen, Hans Adolf Sørensen, Marius Jensen, sønnen Egon Jensen, dennes søn Egon Jensen. Sivestedvej 42B: Hannesminde er fæstegård fra før 1788. I 1824 køber Jens Nielsen Kahr den til selveje, 1872 Jens Madsen Kahr, Søren Kahr, Jakob og Johannes Kahr, Vibeke Lindgren og Jakob Kahr.

Sivestedvej 46: Anders Peters forældre, Francisca og Anders Peter Andersen, Karna Johanne og Aksel Jørgen Andersen, Erna og Tage Bloch Andersen, Axel M. Bloch.

Sivestedvej 52: Den gamle skole er bygget i 1890. Den bliver lukket i 1939 og indrettes af fru Frandsen til købmandsbutik. Byen køber senere butikken og indretter brugsforening. Denne nedlægges i 1975, og derefter drev Lis og Peter Nielsen købmandsforretning indtil 1986 under navnet »Lis' Købmandsforretning«. Siden er de fortsat med salg af planter og blomster.

Dæmningen 8: Enghaven. Ejedes i 1920'erne af Søren Ibsen. Han sælger den i 1932 til Ove Mønsted.

Historier fra Sivested

Sivestedvej 46: Anders Peter Andersen og Francisca, som var uddannet lærerinde havde ingen børn. I FamilieJournalen så de et billede af en lille københavnerdreng med overskriften: Hvem har et hjem til denne dreng? Han blev adopteret og fik navnet Aksel Jørgen Andersen. Han gifter sig med Karna Johanne Bloch.

Anton Therkildsen havde en søn, som var rejst til USA. Han dør og bliver balsameret. Sendes hjem i en zinkkiste for at blive begravet på Tøstrup kirkegård. Han var iført sin smoking.

I Sivested var der i 1930'erne så mange unge, at der kunne dannes to fodboldhold. Fodboldbanen lå bag Pognæs op mod Koustruplund.

Krigen kom også til Sivested

Den 9. april 1940 hørte og så man også i Sivested de tyske flyvemaskiner, som i bølger kom ind over landet. Nogle af dem kom meget lavt hen over Kolindsund.

Det blev nu påbudt, at vinduerne skulle mørklægges, så der ikke trængte lys ud. Og på en gård var det ofte mange vinduer. Der kom rationeringsmærker på fødevarer, men det mærkede man ikke på landet, hvor man havde de mest nødvendige dagligvarer. Udgangsforbud

Fra en artikel skrevet af Karl Mejnecke har vi »sakset« flg.:

Et mægtigt gilde.

En forårsdag 1864 kørte gårdmand Jens Madsen Kahr og hans kone Mette Johanne til Grenå for at handle.

Når vi overhovedet kender denne indkøbstur, skyldes det Jens Kahrs noteringsbog, som efterkommerne har gemt.

I den findes ægteparrets »dosmerseddel«.

1 Lispund Bærefisk	2 rdl 2 mk 0 sk
1 Lispund Riis	2 - 4 - 0 -
1 Lispund Flors Meel	1 - 3 - 0 -
1 Lispund Bonner	2 - 5 - 0 -
1 Lispund Kandis	2 - 2 - 0 -
5 Pund Sikorie	0 - 3 - 2 -
En Top Hvi Sokker (19 pd a 26 sk)	5 - 0 - 14 -
2 Pund Svedsker (a 20 sk)	0 - 2 - 8 -
3 Pund Rosiner (a 2 mk)	1 - 0 - 0 -
3 Pund Poddersokker	0 - 3 - 12 -
1 Pund Kaneel	0 - 1 - 8 -
Et halvt 1 Pund Dito	0 - 0 - 12 -
Kardemomme for	
1 mk	0 - 1 - 0 -
Moskadtblomme, 1 mk	0 - 1 - 0 -
4 Moskadtnoder	0 - 0 - 12 -
Alehaande, 4 sk	0 - 0 - 4 -
Korender, 4 sk	0 - 0 - 4 -
Pever, 8 sk	0 - 0 - 8 -
1 Pot Senep	0 - 1 - 0 -
1 Quintin Safran	0 - 1 - 4 -
6 Poter Rom, 2 mk 8 sk	2 - 3 - 0 -
100 Potter Brændevin, 17 sk	17 - 4 - 4 -
10 Pund Maryland	1 - 2 - 12 -
2 Pund Melange	0 - 3 - 0 -
3 Fl. gl. fr. Viin	1 - 0 - 12 -
1 Skp. Salt	0 - 1 - 12 -
50 Stk & 50 Stk 3 tom. Søm	0 - 1 - 12 -
tilsammen	44 rdl 3 mk 12 sk
2den April afgaaer 1 Lispund Fisk	2 - 2 - 0 -
	42 rdl 1 mk 12 sk

1 Dunk
1 Anker
2 Tønde

Hvad var årsagen til dette formidable indkøb? Har man hamstret? Vi befinder os jo i krigsåret 1864, og der kunne være god grund til at sikre sig. Det sandsynligste er dog vel, at der skulle være gilde på gården. Bondegilder af virkeligt format var ikke ualmindelige på de tider; venner og frænder kom langvejs fra og skulle beværtes, ofte gennem flere dage. Anledningen kunne være bryllup, barsel eller begravelse.

Af kirkebogen for Tøstrup sogn fremgår det, at familien Kahr har haft barnedåb 24. februar 1864. Måske har man af praktiske grunde udsat festen for den lille Else Marie til påske.

Hvad end årsagen har været, så er der under alle omstændigheder købt ind til et stort gilde.

var der også. Man måtte ikke være ude efter mørkets frembrud. Først i slutningen af 1944 kom der tyske soldater til Sivested. Missionshuset og Søren Kahrs gård blev beslaglagt. Der blev lavet mad til tyskerne i Kahrs gård, fordi den havde kælder. Maden blev lavet af to tyske piger, som boede i folkestuen i Sivestedvej 26.

I nr. 34 hos David Pallesen boede den øverstbe-

falende, og i nr. 46 boede et par ældre tyskere. Hos Søren Kahr boede der også på et tidspunkt nogle russiske fanger.

De tyske soldater blev efterhånden en del af byen og opførte sig også som ganske almindelige mennesker.

Juleaften kommer to ganske unge tyske soldater gennem smøgen ved gården Sivested-

vej nr. 46 og kigger misundelige ind til familien, som holder jul. De bliver inviteret ind og er med til en dansk jul i et besat land. De må have været dybt taknemmelige.

Da Henning Peter Bloch skal konfirmeres, er påklædningen jakkesæt og slips. En tysk soldat træder til og hjælper med at binde slipset rigtigt.

På Tøstrup skole var der også indkvarteret en del tyskere. Jørgen Sørensen, Mesballe, der var søn af pedelparret Valborg og Hans Adolf Sørensen, kan fortælle, at det var en træls tid, hvor hans far et par gange var bange for sit helbred.

Tyskerne boede i gymnastiksalen og omklædningsrummet. Gulvet, et nydeligt trægulv, som ikke var ret gammelt, bar tydelige spor efter tyskernes sømbeslåede støvler.

En gang blev far tilkaldt af den tyske officer, der havde ledelsen. Han var meget bøs, fordi toiletterne stoppede til. Dengang blev den slags betragtet som sabotage, som var ret alvorligt. Far måtte så til at rense toiletterne, som var en vanskelig opgave, da de lå i kælderen. Men det lykkedes, og det viste sig, at rørene var fyldt med skært oksekød, som ikke var blevet tilberedt og derfor kastet i toiletterne. Så da det var overstået, blev der ikke mere ud af det, men det var synd for kødet, da der var mange menige

tyskere, som ikke fik for meget at spise.

En anden gang blev far hentet om natten. Fyret, som var ømfindtlig over for især skiftende vindforhold, »slog ud«. Dvs. hvis vindforholdene ikke passede til den mængde luft, fyret fik, opstod der gasser i brændkammeret, og når disse eksploderede, slog røgen ud i fyrrummet og fordelte sig over hele skolen.

Tyskerne, som i forvejen var nervøse på grund af krigen, blev meget ophidsede over det. Også her blev det betragtet som sabotage. Far blev tilkaldt, men var ikke hjemme. Så det blev lærer Simonson, som måtte redde »kastanjerne ud af ilden«. Lærer Simonson kunne tale tysk. Da røgen havde lagt sig, blev der igen normale forhold.

På vejen gennem Sivested har vi den smukkeste udsigt ud over sundet med kanalen, dæmningen og »Pognæs«, som minder om et Marselisborg Slot i miniudgave. Vi vender ved mejeriet, og kører tilbage mod Kolind.

En strækning af vejen ligger lidt lavt, og det er da også her, vi af og til oplever oversvømmelser. Senest i foråret 2007, hvor vejen blev lukket for al trafik.

Sundgårdene

Da Kolindsund i sin tid var blevet tørlagt, byggede Aktieselskabet Kolindsund 12 gårde, som i dag ligger spredt i sundet.

Fra 1880 til 1921 blev de drevet af Aktieselska-

bet. I 1921 blev de solgt til private lodsejere, og mange af gårdene blev handlet gennem ejendomshandler Frederich Legarth i Rønde.

Legarths familie blev stærkt repræsenteret i

Foto: Klaus Mogensen.

Oversvømmelse i foråret 2007. Sivested Odde i baggrunden.

Foto: Klaus Møgensen.

Oversvømmelsen i foråret 2007.

Kolindsund, idet broderen Jens Legarth købte »Søholm«. To yngre brødre fik »Høtofte« og »Skiffard Pynt«, og en søster blev gift med Davidsen på »Gammel Dæmning«.

En anden familie kom også til at præge området. Chr. Vester på »Møllerup« havde tre døtre, som blev gift til sundgårde: Sine blev gift med Jens Legarth på »Søholm«, Elisabeth med Theodor Sørensen på »Benzonshøj« og Ingeborg med Peter Petersen på »Sivested Odde«. En fjerde datter blev gift med bankdirektør J. A. Nielsen i Kolind.

I Kolindsund har gårdene igennem man-

ge år kun haft husdyr til egen husholdning, men i de senere år er der kommet opfedning af slagtesvin på en del af dem. Afgrøderne i Kolindsund er i dag meget lig resten af den danske muld: frø-, raps- og kornafgrøder. Dog dyrkes der stadig lidt af afgrøden alm. rapgræs, som er den afgrøde, der igennem hele sundets levetid har været en specialitet. Der er gennem årene forsøgt med andre afgrøder, bl.a. har Claus Wistoft på Søholm eksperimenteret med mange afgrøder ud over de alm. korn- og rapsafgrøder. Bl.a. gulerødder, kartofler, valmuer, hamp og spinat til frø.

Sivested Odde

Frem til 1921 drives den med bestyrer for Aktieselskabet Kolindsund.

Den købes derefter af proprietær Peter Petersen. Han stammer fra Kjellerup-egnen og bliver i 1907 forvalter på »Møllerup«. I 1912 køber han en gård i Korup og i 1919 »Eriksminde« ved Møllerup.

I 1929 tilkøbes 120 tdl. fra »Vedø«, så gården efterhånden har 350 tdl. jord, hvoraf rapgræs er den vigtigste avl. Der hører fem huse til gården. Forvalter er Kr. Wester.

I 1950'erne overtager børnene gården. Sønnen, advokat Vester Petersen, står for den daglige drift af gården.

I 2005 sælges den og er i dag indrettet til svinavl. Foreløbig er én af de gamle bygninger revet ned for at give plads til en ny stald.

Stort folkehold krævede også stort »strygejern«.

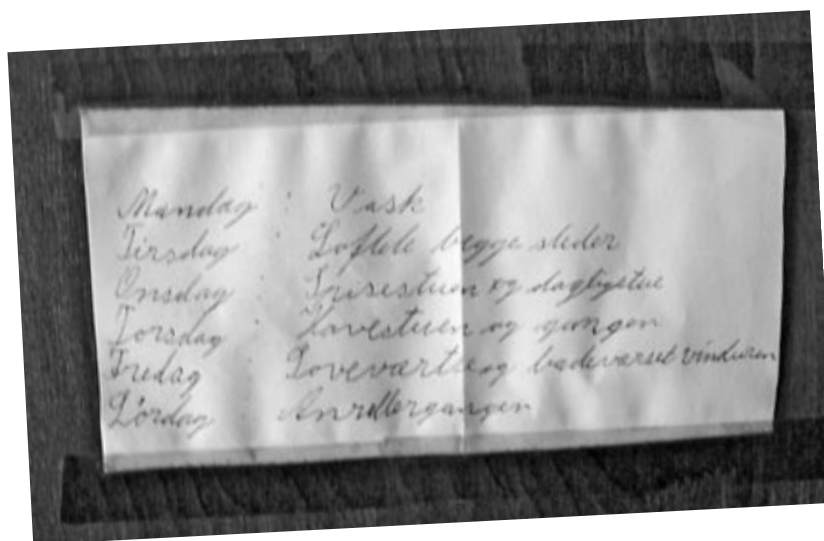
Sivested Odde i 1960. Til venstre ses stuehuset.

Pognæs

Pognæs blev købt af Svend Østergaard, der ejede den indtil sin død i 1939. Jens Legarth på »Søholm« købte derefter gården og overlod ejendommen til sin svigersøn, Høgh Bentsen. Gården er stadig i slægtens eje, idet Sinnemarie

Legarth Høgh Prang-Andersen overtog gården i 1972. Sammen med sin mand Finn Prang-Andersen driver de i dag de 540 hektar med korn- og frøavl. Finn Prang-Andersen er formand for Kolindsund Pumpelaug.

En stuepiges huskeseddel, placeret på indersiden af skabsdør på Sivested Odde.

Søholm

har på et tidspunkt været den største gård i sundet, men Jens Legarth udstykkede på et tidspunkt ca. 50 tdl. til henholdsvis Pognæs og Søbygaard - så Søholm blev reduceret fra 350 tdl. til i dag 250 tdl.

Hele denne øvelse foretog Jens Legarth, idet han på den tid ejede alle tre gårde. Han havde tre børn, som overtog hver sin gård, og han ønskede, at de skulle være lige store - hvilket de omtrent blev med denne øvelse! Søholm var ejet af Legarth familien frem til

1969, hvor familien Wistoft købte den. I 1985 køber Claus Wistoft den af sin far og sælger den 1.marts 2007 videre til Black/Zacho I/S. I begyndelsen af 1970'erne har bygningerne været benyttet til efterskole. Da skolen efter få år må lukke, bliver hovedbygningen bygget om. Ombygningen foregik omkring 1975 og var et vinterprojekt for folkene på gården helt frem til 1981, hvor den var færdig i sin nuværende form. Bygningen blev ikke brudt ned. Hovedmurene er de samme, som blev bygget omkring 1940.

De ansatte på Sivested Odde år 1942.

Benzonshøj

Gården købes i 1922 af proprietær Theodor Sørensen. Ved Theodor Sørensens død fortsætter hustruen Elisabeth og sønnen Johannes Vester-Sørensen driften.

I dag er det Johannes og Anna-Lise's søn Niels Theodor og svigerdatteren Birgitte, der driver den med svineavl.

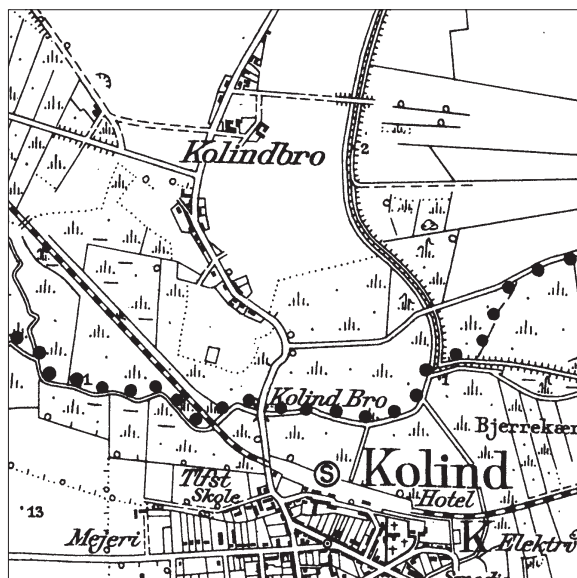

Pumpehus i Kolind Sund.

Benzonshøj år 1942.

Kolindbro

Efter lavningen, hvor Vedø ligger, kommer der meget stejle skrænter på højre hånd. Her starter Kolindbro – en langstrakt bebyggelse, som nu er delt i to, efter at man fik bygget omfartsvejen. Vi drejer ind i den lille enklave, som blev afsnøret af vejen og er nu tilbage i Sønderhald Herred.

Første gang man ser Kolindbro, melder spørgsmålet sig: Hvorfor i alverden har man placeret huse på dette sted?

Kommer man en vinterdag, hvor engstrækning-

gerne både øst og vest for Kolindbro er oversvømmede, kan man bedre forstå det. Man må tænke tilbage til tiden med det oversvømmede Kolindsund.

Kolindbro var frem til Kolindsunds afvanding i 1870'erne én af de få forbindelser mellem Nord- og Syddjursland. Vi må forestille os den store sø, som strakte sig fra Kolind til Grenå. Mod vest – mod Ryomgård, Pindstrup og Thorsager – var der lavtliggende sumpede og vandfyldte områder. På det smalleste sted her ved Kolindbro har der i århundreder været forbindelse mellem de to områder. Først med »færge« og siden gennem et vadested, hvor der senere er bygget en bro.

I 1630'erne opstod der en sag mellem fruén på Vedø, Kirsten Sandberg, som var gift med Gert Bryske, og præsten i Kolind. Præsten ville ikke have, at man benyttede den sædvanlige vej over sundet ved Kolindbro, idet han mente, at den gik på præstegårdens jorder. Sagen endte i retten, men præsten fik ikke ændret vejforløbet.

Hvornår den første bro er bygget, vides ikke. Men i 1768 omtales broen i »Den danske Atlas« som »en smal Bro af 3 Alen«. I 1833 kan man i en annonce i Aarhus Stiftstidende læse »at den saakaldede Colind-bro beliggende mellem Sønder Hald og Sønder Djurs Herreder, den 31'te denne Maaned tages under Reparation, og at Farten over Broen derved vil bli-

Kolindbro 1920.

ve standset i 8 Dage. Dette bliver hermed be-
kjendtgjort til Underretning for de Vejfarende.
Vedø d. 27.8.1833.« Sign. J.B.Secher.
Hvordan man så har klaret sig i de 8 dage,
ved vi ikke, men mon ikke der har været sat
pramme ind?

Bebyggelsen er placeret på en lav landtange,
som skyder sig ud fra de stejle skrænter på
nordsiden ad sundet og ligesom strækker sig

over mod Kolind. Ikke meget – ca. en meter
er området hævet over det omgivende sund –
men nok til ikke at blive helt oversvømmet,
når vandet stiger og omdanner engene mod
øst og vest til store søer.

Hvor vejen går mod Sivested, har der ligget en
gammel færgelade og en købmandsgård. Her
har der også været en lille havn med en bro,
hvor småskibe omladede varer til og fra Grenå.
Her fra stammer navnet Kolind bro.

Kolindbro ca. 1922. Landpost Johannes Laursen Pind foran huset Sivestedvej 15. Pind cyklede post-ruten Sivested og Tøstrup. Senere fik han formiddagsruten til Koed og Sundby. Om eftermiddagen havde han Kolind. Dengang var der udbringning to gange om dagen.

Den gamle vej fra Kolind snoede sig ind gennem Kolindbro, og mellem Sivestedvej 17 og 19 fortsatte den tværs over den nuværende Korupskovvej og op ad bakken mellem Korupskovvej 15 og 17. Et stykke oppe delte den sig. Man kunne fortsætte op over bakken for at ende i Koed, eller man kunne følge den til venstre ned langs bakkerne, hvis man skulle direkte mod Ryomgård. Ved jernbaneoverskæringen gik vejen over på modsatte side af jernbanelinien for at følge denne videre mod Ryomgård.

Vejen gennem Kolindbro blev asfalteret i 1940'erne, hvor man også byggede den nuværende Korupskovvej hen over engene. Omfartsvejen uden om Kolindbro blev bygget omkring 1980 og gjorde samlingen af huse til en lille aflukket landsby.

I de seneste år er der kloakeret og lagt vand-

Ingeborg Willums barndomshjem i Kolindbro, Sivestedvej nr. 15. Huset lå helt ud til de ofte oversvømmede enge. Køkkenet vendte ud mod engene. Der var en lille dagligstue, en »pæn« stue, en lille entré og et soveværelse. Udhus med vaskehus og das. Vandpumpe i gården. Høsehus i haven. I nabohuset boede Marie og Kristian Poulsen.

ledning fra Kolind Vandværk ud i området, men ikke alle er tilkoblet vandværket. Flere har stadig egen brønd med pumpeværk.

Og hvem har boet her?

Der findes ikke mange papirer, som fortæller om Kolindbro, men vi er dog truffet på enkelte navne fra gammel tid.

Den 4. juli 1864 oprettes der en købekontrakt mellem gårdejer Anders Jensen, Sivested, som sælger halvparten af et hus i Colind Bro til Ludvig Brock Wærnskjold. Huset har ti fag mur- og bindingsværk og er tækket med strå. Det ligger på en grund, som lejes af Jens Poulsen, Koed. Anders Jensen og Ludvig Brock Wærnskjold opretter et handelsinteressentskab i detailhandel. Det må have været stedets købmandsforretning.

Anders Jensen har tidligere købt huset af købmand Jacob Busse, Grenå. Det ser også ud til, at en tidligere ejer hed R. M. Harbo.

Vi kan gætte på, at forretningen ikke er gået så godt, idet Anders Jensen på et tidspunkt låner 250 rdl. af ungkarl Laurids Christian Anton Christensen.

I 1865 skylder forretningen 948 rdl. for leverede varer fra købmand Busse. Denne fordring transporterer Busse videre til købmand C. J. Momme, Grenå.

I juni 1867 er gælden til Momme steget til

2000 rdl., og der udstedes en panteobligation med pant i gården matr. nr. 4 i Sivested by.

Den 1. juli 1867 ophæves handelsinteressentskabet og gælden opgøres som flg.:

Købmand Momme, Grenå 1658 rdl., Kaptain, købmand R. W. Marcus, Grenå 30 rdl., Rebslager Th. Sørensen, Grenå 35 rdl., Købmand J. U. Gerdes, Århus 222 rdl.

Fra den 3. august 1867 må der være kommet ny købmand i Kolindbro, idet der denne dato er udstedt næringsbrev til Anton Ludvig Justesen, Kolindbro, med tilladelse til at drive detailhandel.

Fra 1890'erne ved vi, at Søren Andersen Sloth var medhjælp hos sin bror, som var købmand i Kolindbro. Søren Andersen Sloth havde i 1880'erne været smed i Mårup.

Om mon ikke det er den samme købmand, nemlig J. P. Andersen, som Anders Christian Andersen var ansat hos fra 1884-1886.

A. C. Andersen blev født i 1869 og voksede op i Kærende. Som 10-årig blev han hjorddreng på Ny Ryomgård. Senere landvæsenselev, men skiftede job i 1884, hvor han kom i lære hos købmanden i Kolindbro. Efter at have været ansat hos forskellige købmænd, lejede han en købmandsforretning i Koed. Efter tre år rej-

A. C. Andersen.

ste han videre, men i 1903 vendte han tilbage til egnen, idet han byggede forretning på Slotsgade i Ryomgård. I 1938 solgte han den og flyttede til Odense.

Fra hans let læselige håndskrevne erindringer gengiver vi afsnittet fra læretiden i Kolindbro.

»En søndag i September 1884 gik Far og jeg hen til en Købmand, J. P. Andersen i Kolindbro, der boede $\frac{3}{4}$ Mil borte for at høre om en Læreplads. Købmanden og Far havde været Kammerater i Krigen 1864, og var saaledes gamle Bekendte, og de talte om gamle Dage.

Da Far havde fortalt om vores Ærinde, sagde Købmanden til mig: »Naa, Du vil være Købmand.« Ja, det vilde jeg da gerne, og Købmanden sagde saa, det er der ikke noget ved, men Du kan jo prøve, det er Lysten der driver værket.

Og det blev saa bestemt, at jeg skulde komme til November. Jeg skulde tiltræde den 2. November 1884. Det var en Søndag, og jeg begav mig paa Vej om Formiddagen. Jeg kikkede af og til ned paa mine blankpudsede, franske Træsko og tænkte, at herefter vilde de altid kunne være pæne, i en Butik var der ikke Snavs af nogen Slags, som dér hvor jeg kom fra. Naturligvis var alt helt nyt for mig, og jeg brugte hele Eftermiddagen til at gaa og kigge paa Sagerne, saadan at jeg om Mandagen kunde vide lidt om Tingene.

Vi skar selv vore Papirposer til, og klistrede dem og stemplede dem, hvis der kunde blive Tid til det, ellers ikke.

Baiersk Øl fik vi i Ankre og $\frac{1}{2}$ Tønder, og taptede det af i Halvflasker. Det var en kold Omgang om Vinteren at staa ude og skylle Flasker til Øllet. Alle Varer fik vi paa den Tid i originale Kolli, for Expl. skotsk Farin i store Fade af Træ, hvori der var fra 1000 til 1500 Pund, og skaaren Melis kom fra Itzeho i Toppe. Vi fik kinesisk The i løs Vægt i store firkantede Trækasser med Blyindlæg, Kaffe i originale Sække, kinesisk Kanel i Bundter paa ca. 1 Pund, pakket i firkantede originale Trækasser, hvorpaa kinesiske Bogstaver, Brændevin og Akvavit i Tønder og Ankre.

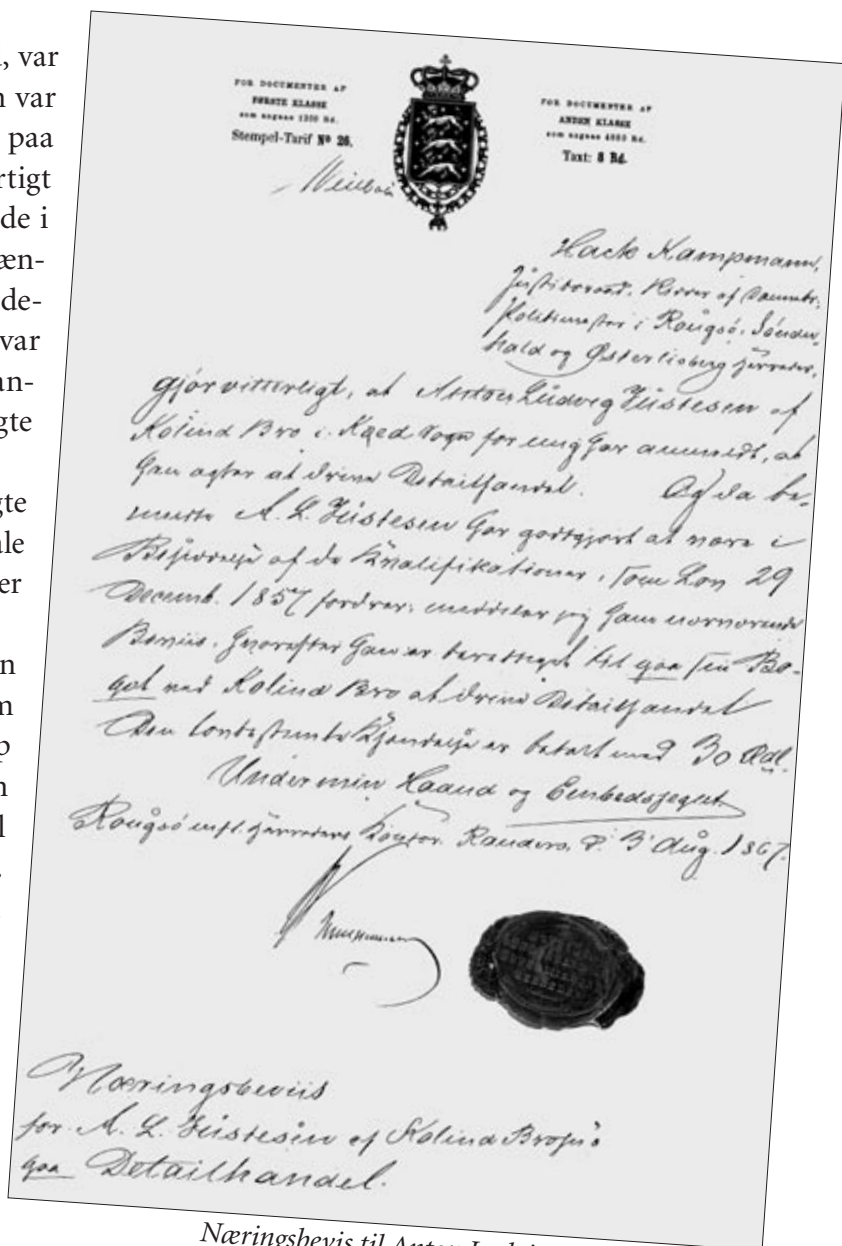
Vi købte alt hvad Landmændene havde at sælge: Korn, Smør, Uld, Huder, Skind, Talg, Æg i Snesetal og solgte dem alt hvad de havde Brug for: Kolonial, Kul, Tjære, Reb, Tvist, Lysgarn, Kærter, Markfrø, Redskaber, Isenkram o.s.v. Om Vinteren fik vi en Mængde Korn, og da det var meget begrænset, hvad vi kunde have paa Lager, maatte vi flere Gange om Ugen sende Vognladninger til J. Ankerstjerne i Randers. Karlen og jeg maatte da op tidligt om Morgen for at maale op og køre til Stationen og indlade i Jernbanevogn, som regel 50 tønder. Vi skulde være færdige til det blev lyst.

Naar det blev Dag begyndte Landmændene at komme, og det blev de ved med hele Dagen.

Noget af det, vi døjede mest med, var Smør fra de Steder, hvor der kun var en eller to Køer. Det var samlet paa for længe og var – eller blev – hurtigt harsk, og det endte som Regel ude i Vognsmørelse Tønden. Gaardmændene havde to Smørbøtter med deres Navn paa, og mens den ene var hjemme til Fyldning, blev den anden sendt bort med Smør. Vi solgte Smørret til Aarhus.

Engang midt i 80'erne, da vi solgte hollandsk Butterine, og der blev Tale om at lave dansk Margarine, blev der holdt mange Møder om den Sag. I min Læretid var der ikke megen Fritid for Butiksfolk. Til daglig, om Sommeren, lukkede vi Butikken op Kl. 6 og om Vinteren Kl. 7. Om Søndagen var Butikken aaben til Kl. 9 Formiddag, og igen fra Kl. 4 Eftermiddag. Aften-Lukketid var meget forskellig, saavel Hverdage som Helligdage. Det bestemte Kunderne, der var ingen Lov herom. Det kneb altid med at faa lukket Søndag Formiddag Kl. 9 – Kunderne blev ved at komme efter den Tid.

Da jeg havde været der i to Aar, sagde Købmanden til mig: »Nu kan Du ikke

Næringsbevis til Anton Ludvig Justesen af Kolind Bro i Koed Sogn, udstedt 3. august 1867.

lære mere her, nu maa vi se at finde en anden Plads til Dig, hvor Du kan lære noget mere, og helst i en Købstad«. Der var ikke aftalt noget om Løn til mig, Kost og Logi var en Selvfølge, men jeg fik alligevel for det første Aar 50 Kr. og for det andet 75 Kr.

Det var jeg glad for og stolt over, da jeg derved kunde se, at Købmanden satte Pris paa mig. Med min Principals Hjælp lykkedes det mig at faa plads som Forbunder i en Forretning i den østligste Købstad i Jylland, altså Grenaa, hos Severin Rasmussen-Gidsel.«

Et eller andet sted i nærheden af broen har der også ligget et brohus med en bro-betjent. Hans opgave har været at opkræve told af de varer, som skulle fragtes over broen. Indtægterne skulle bl.a. gå til vedligeholdelse af broen. Brohus og handelsplads mistede sin betydning, da sundet blev tørlagt og jernbanen blev bygget. En del af jorden i Kolindbro er gammel »byjord« fra Koed.

Vi har besøgt Lise og Frode Pedersen i Sivestedvej 10 for at få mere at vide om bysamfundet. Parret har boet her siden 1971, men Lise har haft sin barndom i nr. 11 fra 1941. De ældste huse er nr. 1, 8, 10 og 19 og er nok fra omkring 1870. Sivestedvej 10 er bygget i 1881. Ejerne af dette

hus og ligeledes ejerne af gården i nr. 19 har siden slutningen af 1800-tallet haft et problem! I servitutterne hedder det, »at der på matriklen ikke må udskænkes stærke drikke«.

Disse to matrikler var behæftet med flere servitutter, og årsagen var, at de var naboer til den daværende købmand og kro, som boede i nr. 8.

Vi har da haft lidt svært ved at overholde servitutterne, siger Frode. Og det koster ca. 3.000 kr. at få ændret disse servitutter.

Lige over for kroen er der en åben plads ved siden af nr. 15. Her var der tidligere en hestestald, hvor rejsende kunne opstalde, når de besøgte kroen.

Sivestedvej 5: Folketingsmedlem Frants Mortensen fra Sundby boede her, før han flyttede til Ryomgård i 1943.

Sivestedvej 6: Det senest byggede hus. Bygget af Hans Kartinus omkring 1940. I 1957 købte Grethe og Tage Frandsen huset og oprettede autoophug. Pladsen blev efterhånden for lille, så i 1967 købte de Sivestedvej 12 af Petri Balte og fortsatte forretningen derfra.

Sivestedvej 7: Her har boet en hestehandler ved navn Jens Møller. Under krigen havde han opstaldet heste, som blev benyttet under arbejdet med at bygge Tirstrup Flyveplads. Sønnen Børge Møller var slagter i Thorsager.

Bilkirkegården i Kolindbro.

Sivestedvej 8: Købmand og kro. Senere indrettedes huset med to lejligheder.

Sivestedvej 9: Ejner og Kirstine. Han var ansat hos slagter Sørensen i Kolind.

Sivestedvej 10: Rasmussen, som var post. Han havde en søn, der var snedker hos Thorvald Rasmussen i Kolind. Senere møller Marius Munk, som i begyndelsen af 1900-tallet var bestyrer af Vedø mølle. Fra 1971 Lise og Frode Pedersen. Sivestedvej 11: Huset blev kaldt »Løvhytten«, fordi det på et tidspunkt var overgroet af efeu. Rasmus Peder Pedersen og hustru boede i underetagen. Her var der to stuer, et soveværelse og et køkken. På første sal boede datteren Dora og

svigersønnen Svend Richard Sørensen og deres efterhånden 5 børn. Man udvidede med et værelse helt ud i skunken. Her sov de 5 børn!

Sivestedvej 12: Petri Balle sælger i 1967 til Grethe og Tage Frandsen, som flytter deres autoophug her til fra Sivestedvej 6. Af miljømæssige årsager stoppede de med autoophug i 1970, men Tage fortsatte med skrothandel.

Sivestedvej 15: Omkring 1910-1925: Landpost Johannes Laursen Pind, Jens Kristian Jensens barndomshjem.

Sivestedvej 17: Dagmar og August Høegh, Frida og Sigvald Høegh, Jens August Høegh. Huset har tidligere været delt i to lejligheder.

Sivestedvej 19: Martha og Martin Olesen, sønnen Erik og svigerdatteren Grethe Olesen. For år tilbage skulle man efter et dødsfald have kisten ud af huset, men disse gamle huse havde smalle gange, hvor det var umuligt at dreje med en kiste. Så man måtte tage et vindue ud og så løfte kisten den vej.

Beboere i Kolindbro som vi ikke har kunnet stedfæste: 1914: Landpost Anthon Rasmussen, Jens P. Jensen og Anton Rasmussen. 1921: Aksel Jensen. 1929: Niels Laursen. 1940: Jens Peter Jensen.

Når man besøger Kolindbro en vinterdag, hvor vandet står meget højt på engene rundt om byen, er det naturligt at spørge, om der har været oversvømmelser, hvor vandet er kommet helt ind til husene.

Lise Pedersen kan fortælle, at i hendes barndom kunne de om vinteren sætte sig på nederste trappetrin ved nr. 11, tage skøjterne på og løbe direkte ud på isen. Her kunne de så vælge at løbe til Koed eller langs med de oversvømmede kanaler ud i sundet.

Under en forhøjet vandstand sejlede en af beboerne rundt mellem husene i sin robåd for derefter at ro til Kolind for at handle.

Under en anden oversvømmelse, hvor vejen til Kolind stod under vand, vandrede Lises far til Kolind iført gummistøvler. Lige før Kolind holdt en bil ude i vandet. Det var en Kolindborger som var kørt her ud for at vaske bilen, men han havde glemt gummistøvler. Han spurgte, om Kolindbro-borgeren ikke lige kunne sætte sig ind i bilen og låne sine støvler ud. Det gjorde han, og da bilen var vasket, kunne han så vandre videre mod byen.

Kolindbro under oversvømmelsen i foråret 2007. Her kan man fornemme, hvordan »Sundet« så ud før afvandingen i 1874.

Vi »lister« ind til Kolind over »Wåsen« (vade-stedet), som engstrækningen ind mod Kolind tidligere kaldtes. Over den nye bro som står solidt plantet i dyndet, mens vejen på begge sider af broen år efter år sætter sig – og sikkert vil fortsætte nogle år endnu.

Til venstre ser vi kano-pladsen, som ligger, hvor den gamle vejeoverføring var.

Vores historiske rundtur er slut, og vi håber at læseren er lidt rigere på viden om dét – og de – der var engang. Men under alle omstændigheder rigere på naturoplevelse i en utrolig smuk og afvekslende egn.

Har turen givet lyst til mere, kan vi henvise til bogen, som omhandler Kelstrup, Nødager, Pederstrup, Horstved, Stabrand, Krarup, Mårup og Ebdrup.

Fra Kærby omkring 1915.

Når man roder...

– på Lokalarkivet i Nimtofte, kan man finde mange spændende og morsomme oplysninger.

Vi har rodet, og kan bl.a. bringe nedenstående »nyheder«:

P. Madsen Pedersen fra Horstved skov har håndafskrevet flere gamle dokumenter, og da hans håndskrift er let at læse, kan vi her bringe udpluk af f.eks. ligningen fra 1734.

Oversigten hedder »Nødager Sogns Fattigprotokol 1732-1826« og viser, hvor meget hver enkelt skatteyder skal erlægge til fattigvæsenet, hvem der skal modtage fattighjælpen, og hvem der er lægsmand. Her får vi så mulighed for at se, hvem der boede i de enkelte områder på den tid.

Det kunne jo være, at læseren kan finde sine forfædre her, så vi bringer nogle navne.

Stabrand: Peder Lyche, Jens Lyche, Chresten Lunde, Olluf Lunde, Jens Vester, Olluf Michelsen, Jens Hjulmand, Niels Basballe, Søren Kier og Mads Bødker.

»Tolstrup«: Jens Rasmussen og Anders Jensen.

»Schouhuset«: Rasmus Jensen.

»Schaarup«: Jakob Andersen og Søren Pedersen.

»Nødager Bye«: Peder Hare, Rasmus Tolstrup, Søren Jensen, Niels Jakobsen, Søren Hansen, Laurs Jensen og Hans Pedersen.

»Nødager«: Niels Lunde, Olluf Tolstrup, Jørgen Gødesen, Thomas Ollufsen, Mads Markussen, Hans Joensen og Laurs Lauesen.

Perstrup: Rasmus Vester, Søren Lunde, Rasmus Ladsen, Anders Frandsen, Mads Sloths enke, Peder Skrædder, Jørgen Vester, Peder Vester, Olluf Skaarupsen, Rasmus Smed og Jakob Skrædder.

Mårup: Søren Ingvorsen, Hans Sødring, Hans Krarup, Anders Sørensen, Søren Rasmussen, Søren Iversen, Søren Skriver og Peder Molboe fra Mårup Mølle.

Horstved: Niels Jørgensen, Olluf Andersen, Laurs Jørgensen og Jens Michelsen.

Forholdene på landet

Lærer Kr. Holm var lærer i Feldballe 1880-1900. Han udgav et lille skrift, hvor han fortæller om forholdene.

Tre gårdmænd kørte i året 1860 mine få og små ejendele fra Krstrup sogn til mit fremtidige hjem i Feldballe, en landsby 1½ mil fra Ebeltoft. Da de var kørt hjem, og jeg sad ene

Roerne tages op med top og køres hjem. Her blev toppen kappet af og brugt til foder med det sammen, og roerne lagt i kule for vinteren.

og fremmed på en bogkasse midt i en stor stue og filosoferede over tilværelsen, kom sognepræsten, pastor Schmidt, en 70-årig korpulent og jovial mand ind i stuen og sagde: Det må være kedeligt at være her ene og fremmed, men De skal altid være velkommen i præstegården, jeg er også ene. Kom nu over i aften, vi skal have kogt torsk.

Jeg gik der over, vi fik snaps og øl til maden og om aftenen en stor toddy, og jeg gik hjem noget påvirket af den uvante nydelse.

Feldballe sogns beboere var ikke fulgt med tiden, man så f.eks. i mange gårde alkovesenge og stengulv i stuen, men hvad der var værre, de fleste mænd drak en masse brændevin.

Man kunne slet ikke tænke sig at komme sammen uden at sidde og røre i en kaffepunch, og var mændene i Ebeltoft, kom de næsten altid berusede hjem, dog var der hæderlige undtagelser.

Skulle der kastes sne af vejene, gik der en mand foran med en lerdunk fuld af brændevin, og snekasterne kom næsten alle berusede hjem. Var der legestue (ungdomsbal), var karlene som regel fulde og hujede og skreg. Det var ingen skam at drikke sig fuld.

Dette rædsomme drikkeri havde sikkert sin grund i, at man så sent var blevet fritaget for at gøre hoveri på Kalø. Hovarbejdet endte næsten altid med drik og slagsmål på Rønde kro.

Men ellers var befolkningen godmodig, tjenstvillig og godgørende; de tog del i hverandres sorger og glæder.

Småfolk fik gratis mælk i gårdene. Husmanden lånte befordring i gården til at drive sin mark med.

Gratis tørveskær og hjemkørsel af tørv var almindelig.

Var der gilde i en gård, blev der båret mad over i de huse, hvis beboere ikke var med til festen. Det var som én familie. Man kunne ikke andet end holde af den befolkning.

Pastor Schmidt holdt to gange om året gilde for sognets proprietærer, større gårdmænd og enkelte af omegnens præster, og da vankede der rigelig af god mad og drikke. Tiden gik med at spille l'hombre, ryge tobak af lan-

ge piber og drikke toddy. Man spillede ikke højt, men morede sig, når én fik mange better. Man skiltes ved midnat under almindelig munterhed.

Det var skik, da jeg kom til byen, at de større skoledrenge gik med til de modbydelige legestuer. Det forbød jeg, og som erstatning fik børnene lov til at danse, lege og synge i skolen et par aftener om vinteren. Forældrene kom og så på det, og det gik meget fornøjeligt.

Om vinteren holdt jeg aftenskole for karlene, og der var altid fuldt hus. Da der var gået par vintre, spurgte eleverne, om de måtte få et aftenskolebal uden spiritus og under min ledelse, ligesom da de gik i børneskolen, og så blev det skik, at aftenskolen sluttede med et bal.

Veje: Den oprindelige landevej fra Århus til Grenå gik gennem Mårup og videre over Nødager. Den var sandet og tung. I midten af 1800-tallet flyttedes den øst på til Tirstrup og kaldes Kongevejen.

Malkeholdet står klar, så køerne kan bare komme an!

Gårdene

Fra en beskrivelse af gårdene fra o. 1850 kan vi se, at de ofte består af fire sammenbyggede længer med en gårdsplads i midten. I dagligstuen står som regel et fast bord. Under vinduerne og for enden af bordet er der en fast bæk. Lige over for vinduerne er der alkovesengesteder. Mellem disse er der ofte anbragt et lille rum til madvarer. I de nyere gårde kan der også være et lille værelse med bræddegulv og løse stole og borde. Også storstuen kan have bræddegulv og er hos de mere velhavende udstyret med smukke møbler. I Horstved »ere i de seneste Aar enkelte Værelser blevne tapetserede og malede paa Købstadma-
neer«. Opvarmningen foregik ved hjælp af jernkakkelovne, som var placeret i de rum, som benyttedes til daglig.

Malkepigen med sine spande.

Hverdagen for en karl i 1935-36

Poul Smed Petersen var lige konfirmeret, da han blev karl på en gård i Sivested. Han fortæller: »Jeg måtte op før kl. fem hver morgen, have 12 køer malket, over i hestestalden og hjælpe karlene færdig der og til sidst ind og spise morgenmad kl. halv syv. Derefter skulle jeg med i marken fra kl. syv til kl. tolv, holde en times middag og så med i marken igen fra kl. et til kl. fem. Så holdt for- og anden-
karlen aften om vinteren, men jeg skulle over og malke de 12 køer igen. Når jeg kom ind for at spise, havde de to andre karle været færdige længe, og jeg var træt.«

Kilder

Trap Danmark.

Lokalhistorisk Årbog.

Nybyggerne i Sundby, Lokalarkivet.

Danmarks større gårde.

Aviser og ugeblade.

Landbruget var min store drøm af Poul Smed Petersen, Det historiske udgiverværksted i Grenaa.

Erindringer af Peter Møller Jensen, Koed.

Kolindsund – et stykke Djursland fortæller danmarkshistorie af Brita Flou, Børge Kjær, Jytte Thorndahl m.fl.

Dansk Præstehistorie.

Krak - Danmark.

Kolind Landboforening gennem 50 år.

Bent Møller Pedersen: Dengang og nu i Kolind.

Randers Amt - Træk af amtets historie.

Danske landbrug i tekst og foto.

Materiale på Midtdjurs Lokalarkiv.

Karl Mejnecke: En batalje i Skarresø.

Søren Pedersen: Livet i Midtdjurs.

Randers Dagblad.

Anne Kirstine Langkjer: Skarresø kirke.

Karl Mejnecke: En rejse på Djurs II.

Birger Vitved-Jensen: Fynboerne samt Matr.2c, Tjerrild.

Rids af ARKEs historie.

Bagord

Ja, det var så en gennemgang af den viden, som var tilgængelig i år 2007.

Men den kan – og bør – udbygges med oplysninger, som helt sikkert ligger i skuffer og på lofter rundt om.

Så derfor vil vi endnu en gang opfordre til, at læsere henvender sig på Lokalarkivet i Nimtofte med gamle papirer, historier, billeder osv, som kan udvide vores kendskab til de bysamfund, som var engang.

Apropos billeder kan vi henvise til www.danskebilleder.dk, hvor man under Midtdjurs kan se, hvad der foreløbig er samlet sammen. Her kan man også søge på bestemte lokaliteter.